

Георги Томалевски

ЕДИН ОТ
УЧЕНИЦИТЕ

Роман

БИБЛИОТЕКА
УЧЕНИЦИТЕ

Георги Томалевски

ЕДИН ОТ УЧЕНИЦИТЕ

роман

Настоящият роман е посветен на един от ревностните последователи на Учителя и близък приятел на автора – Борис Николов.

Романът, е започнат около 1974 г. и е завършен през 1978 г.

С това посвещение авторът изразява своята обич и уважение към брат Борис, който с вяра и твърдост премина през нелекия си житейски път.

Георги Томалевски

ЕДИН ОТ УЧЕНИЦИТЕ

роман

София
2018

Георги Томалевски

Георги Томалевски (1897-1988) е роден в гр. Крушево, Битолско, на 16 септември 1897 г. в семейството на родолюбиви българи, взели участие в Илинденското въстание (1903г). След потушаването на въстанието семейството му се премества в София. През 1923 г. Георги Томалевски става активист на Крушевското братство в младежката организация на ВМРО. Ярките спомени от тези събития по-късно намират отражение в книгите му: „Душата на Македония“, „Крушовската република“, „Огнена земя“ и др.

През 1925 г. той завършва физико-математическия факултет в Софийския университет „Климент Охридски“, като познанията си в тази област обогатява през целия си живот и това е видно в много от неговите есета. Непосредствен резултат на университетското му образование са книгите: „Астрономия за народа“, с илюстрации от проф. Илия Бешков; „Нашето звездно небе“, съвместно с проф. Андрейчин и научно-популярният филм „Човекът и Вселената“, в съавторство с композитора Димитър Грива.

През живота си Георги Томалевски работи предимно по специалността си като учител по физика, за известно време е директор на гимназия, а също и директор на Отдела за висше образование към Министерство на просветата. Случва му се и понякога заради идеите си и нравствени убеждения да остане без работа, да бъдат спрени публикации на негови книги или статии. Всичко това не пречупва духа му, дори понякога усмихнат се обръща към близките си с думите: „Загубих нещо от онова, което наричат земни придобивки, но пък спечелих малко духовен капитал.“

Освен в сферата на природо-математическите науки, интересите на Георги Томалевски се простират и в света на литературата. Така той създава множество белетристични творби, като водещо място в жанровото разнообразие на творчеството му заемат есетата, част от които той определя като „научни с литературен вкус“.

Безспорно Георги Томалевски е един от най-добрите есеисти в българската литература, той е и един от основателите на „Общество на българските писатели есеисти“ (1935 г.). Есетата му и днес се четат с интерес, публикуват се в сборници, представящи образците на този жанр в българската литература, намират място като такива и в съвременните учебни помагала.

Първото есе на Томалевски – „Душата на Македония“, отпечатано през 1927 г. и преиздадено през 1941 г., заедно със есеистичния сборник „Всекидневните чудеса“, получава наградата за „Най-хубава литературна творба през 1941 година“.

Следват есеистичните сборници: „Псалми за Живия бог“, „Човек, природа и Бог“, „Сигнали“, „Слънце след буря“, „През зеницата на есето“.

6

Публикувани са и други негови книги: „Огнена земя. Разкази за Македония“; „Самуиловото наследство“, повест; „Една пролетна нощ“, разкази; „Вечната приказка“, повест; „Безсмъртната“, роман; „Зодиак“, поеми; „Хора по земята“, разкази; „Майстор Стоян Везенков“; „Воденските майстори“; „Капитан Петко войвода“; „Вълшебен свят“; „Цветя сред тръни“; „Мраморна чешма“. Но една част от творчеството на писателя все още остава непубликувана.

През 1922 г. Георги Томалевски се запознава с Учителя Петър Дънов, приет е като ученик в Школата на Бялото Братство. Автобиографичната му книга „Ачларската и русенската комуна“, романите: „Един съвременен Одисей“ (непубликуван); „Един от учениците“ – пресъздават случки, събития и типажу от живота

на Бялото Братство и на първите комуни по онова време в България.

Георги Томалевски е и един от основателите на възникналото през 1924 година списание „Житно зърно“, на което редовно сътрудничи.

Въпреки всички препятствия, творческият талант на този писател се изявява пълноценно по време на седем десетилетия, когато той издава над 25 книги с есета, исторически повести и романи, новели, разкази, поеми, приказки, а броят на публикациите му в периодичния печат надхвърля 500.

В творчеството си, богато на теми и проблеми, Томалевски се вглежда и в битието на българина, разкрива неговото родолюбие, мъдрия му поглед към света, здравата му нравственост.

Георги Томалевски си заминава от този свят на 91-годишна възраст, като оставя след себе си богат и смислен житейски и творчески път.

Соня Митева-Джеджева

За романът „Един от учениците“

Едва сега се публикува романът „Един от учениците“ на Георги Томалевски, въпреки че е завършен преди четиридесет години, през далечната 1978 г. Естествено дългото му пътуване през времето поражда множество въпроси. Ако сравним двете времеви реалности, тази от миналото – 70-е години на XX век и настоящата – второто десетилетие на XI, ще имаме по-ясно разбиране за характера на романа и за причините, довели до късната му поява. В обществено-политическата обстановка, когато Томалевски завършва романа си, е било невъзможно той да бъде публикуван. Цензурата тогава не допуска да се пише за Учението на Учителя Петър Дънов, което е централната тема в творбата на Томалевски.

С тази тема е свързано и заглавието на романа „Един от учениците“, което добавя в прочита на творбата още една – трета времева отсечка – времето, когато в България Учителя Петър Дънов (Беинса Дуно) създава Окултната школа на Бялото Братство и братското селище „Изгрев“. Учениците там съзнателно изграждат своите качества в съответствие с изискванията на Школата. Освен това, романът е посветен на Борис Николов, един от най-преданите ученици на Учителя и близък приятел на автора, който също е един от учениците в Школата на Изгрева.

Заглавието на романа ни насочва и към основния замисъл на автора – да представи някои от най-характерните качества на ученика. Носител на тези типични черти е главният герой на романа – Борислав Благоев, като в същото време той носи и свои индивидуални качества. Въпреки че Борислав не е виждал на живо Учителя, той живее учението му. Въвлечен в една трудно преодолима ситуация на вражда между своето семейство и това на любимата му Ани, героят успява да намери път към помирението, след като минава през

много несгоди. Борислав не се поколебава да поеме част от трудностите и страданията на съученика си Личко, на отчаяната Мария, за да ги избави от ситуация, която би ги довела до безизходица и падение. Духовна сила и непоколебимост проявява Борислав в моментите, когато се налага да защити нравствените си принципи, да остане верен на истината, независимо от страданията, които трябва да претърпи. Попадал невинен в затвора, Борислав успява да намери път към душите на затворниците, да спечели тяхното уважение и накрая дори да им заговори за своя Учител, името на когото до този момент предвидливо е скривал, наричайки го пред другите „Махар Бену“.

В романа на Томалевски оживява една отминала епоха, когато идеите противоречащи на водещата обществена доктрина трябва да се прикриват, но това не накърнява силата им в душите на учениците.

Романът завършва с проповед на Борислав Благоев за Учителя и неговото Учение. В нея сякаш прозвучава някакъв дълго спотаяван и изведнъж отрицан се душевен заряд на автора, решил да предаде на хората неугасимата си вяра на ученик, несломимата си любов към Бога, възгледите си за човека и света. Тук откриваме и онова специфично преливане на мъдрост, младежки възторг и устрем към един нов, красив свят, което е така характерно за светоусещането на писателя Георги Томалевски

Соня Митева-Джеджева

ПЪРВА ЧАСТ

I глава

Борислав Стефанов Благоев седеше на петия чин до стената, където са прозорците на класната стая. Оттам се виждаше училищният двор, високите тополи край оградата, а нататък, зад гъстата зеленина на съседните клонести дървета, които на пролет и в началото на лятото са винаги красиви и свежи, се виждаше и планината. Колкото и внимателен и сериозен към класната работа да бе той, все понякога му оставаха кратки минутки да погледне нататък и за миг отпочинали, очите му да се насладят на слънчевия ден. И през зимата имаше какво да се види от този прозорец. Когато денят не беше мъглив, очите му поглъщаха чистата белина на планината, изписана с ярка плътна синкавоморава боя върху кобалтовото небе. От дърветата падаха натежали късове сняг и падайки, още във въздуха се разбиваха на ситен пращец, по който светкаха многоцветни отблясъци.

— Борислав Благоев! — подвикна строгичко малко разсърденият учител по дескриптивна геометрия. — Отговори на въпроса, който зададох сега.

— Когато правата линия — започна Борислав — наклонено пробожда втората и първа проекционни равнини и минава през първия квадрант, след склопяването на равнините проекцията на първия и втория пробод са в оста хикс, като вторият пробод е над оста, а първият — под оста.

Учителят, малко смутен от това, че неговият изстрел не улучи целта, каза все така с повдигнат глас:

— Излез и начертай това на дъската.

Борислав начерта всичко това така, както го каза.

— И отговорът, и чертежът са верни, Борислав, но защо не внимаваше и разсеяно гледаше през прозореца?

— Наистина гледах, но не разсеяно, а съсредоточено.

Вълна от смях като слаб тътен премина през редиците.

— Какво искаш да кажеш? – запита преподавателят.

Съвсем спокоен и с уверен тон Борислав отговори:

— Аз чух, когато зададохте въпроса, но за да си представя всичко това, не исках да гледам нищо в класната стая, защото се разсейвам. Загледах се към планината и си представих проекционните равнини.

Строгият математик Винаров, пред когото всички трепереха се замисли, помълча минутка-две и едва забележимо се усмихна. Може би това бе първата усмивка, която се появи на лицето му от много, много години или поне от времето, когато той е бил назначен в тази гимназия.

И в учителската стая през голямото междучасие настъпи също изненада. Винаров, който никога и нищо не говореше на колегите си, този път започна да разказва на другите математици нещо, което накара и всички останали да се заслушат в думите му:

— Един ученик от последния клас днес ми каза нещо, което ме накара да дам право на немците, които са нарекли дескриптивната геометрия – геометрия на представите.

— Кой беше той?

— Оня, дето седи към стената до прозорците.

— О, това е Борислав Благоев – обади се някак зарадван класният му ръководител. – То да е само това! Попитайте Белчев как му се провалил часа по минералогия заради моя Борислав. Даже вече стават много тия негови прояви – добави той.

— Налага се, Калинков, като класен ръководител да му поговорите, и то сериозно – каза учителката по ис-

тория Екатерина Челопешка. – Когато разказва урока си, позволява си да коментира събитията по начин, който ме озадачава. При това всички коментари са излишни, освен тези, които вече са казани в учебника.

Може би щяха да се изкажат в този дух и други, но те само се поусмихнаха. Пък и звънецът за следващия час иззвъня.

Всички учители и учениците от класа на Борислав Стефанов Благоев мислеха, че той е някак по-различен от останалите, но е много умен и много способен. Класът без него вероятно би изглеждал безинтересен и пуст, защото каквото и да се случеше, то винаги беше свързано с него. Пакости не правеше, в кабинетите не си играеше с таблото за електрическото осветление, не дракаше по чиновите и когато учителят по химия оставеше наредени стъклениците и спиртната лампа за предстоящия опит, Борислав гонеше тези, които искаха да затруднят „дядо Радко“, както всички наричаха стария учител по химия. Станеше ли обаче нещо неприятно и класът се наказваше за счупената колба или за разлетия живак, Борислав не казваше, че той е искал да предотврати тази пакост, а приемаше заедно с другите наложеното наказание. Учениците – неговите другари, бяха уверени, че той никога не се подмазва, за да отърве себе си от наказанието и затова го обичаха.

Когато се случеше да е потребна смелост, той ставаше смел. Когато трябваше да се протестира заради допуснатата неправда, той ставаше изразител на мнението на класа. Не се боеше да се спусне и да разтърве сбили се ученици в училищния двор, колкото и това да беше опасно, защото неведнъж биещите се бяха по-големи и по-силни от него, но той се хвърляше устремено помежду тях. Когато веднъж учителката по литература прочете няколко трогателно тъжни страници от книгата „Сърце“ на Едмондо де Амичис, той се разплака, облегнат на дланите си. Неколцина от другарите му видяха как капнаха по чина няколко сълзи, които той не смогна да прикрие.

Така вървеше всичко, докато настъпи времето за матура. Борислав Стефанов Благоев издържа всички изпити с отличие. Можеше да стане първенец в класа, но по време на писмения изпит по математика се случи нещо, от което той пострада.

На последния съвет между членовете на изпитната комисия неочаквано един от членовете ѝ, който имаше нещо против един свой колега, дежурен по време на изпита, повдигна въпрос, че в стаята, когато всички решаваха задачите, някой отвън е успял да прехвърли лист, на който имало решени три от четирите зададени задачи.

Борислав, улисан в работата си, не бе видял такова нещо. Чак към края на времето, определено за изпита, стана известно, че е извършена измама, че задачите били внесени през прозореца към третия или четвъртия чин, близо три метра пред прозореца на Борислав. Казаха при това, че вторият дежурен учител тъкмо по това време си бършел очилата с носната кърпа и не забелязал малкия смут в стаята.

— Защо вие, другарю Мишев, чак сега повдигате този въпрос? — запита директорът.

— Защото чаках дежурният учител да направи това, тъй като той е разбрал още тогава за станалото...

Настъпи мълчание, настъпи смут сред хората и едно крайно конфузно положение, тъй като трябваше да се zlepостави учителят по рисуване Евгени Стайков.

— Давам честната си дума — каза смело и с протестен тон в гласа си Стайков — че нищо не съм видял и нищо не съм разбрал.

Пак мълчание, пак конфузия. Протестният гняв на младия художник беше извикал червенина на лицето му. Той знаеше защо Мишев, озлобен срещу него, повдига въпрос на това заседание, но нищо не каза. Преглътна горчилката.

— Вие, другарю Мишев, как научихте това?

— Каза ми го ученик, който видял как закачен на конец, листът бил изгърпан от прозореца.

— Кой е ученикът?

— От по-долните класове. Да го видя – ще го позная, но името му не знам.

— Ще се анулира зрелостният изпит – каза възбудено директорът.

— Най-напред трябва да се докаже, че това е станало – обади се друг от комисията.

— Щом не вярвате на един колега, тогава търсете доказателствени факти – изрече с обиден тон Мишев.

— Вие повдигате този въпрос много късно – обади се друг от заседаващите. – Мене ме смуцава обстоятелството, че вие сте се двоумили да го кажете ли или не. Как може една зрелостна комисия да взема таква, и при това излагащи нашия авторитет решения за анулиране на изпит, след като той е вече завършен и след като не са предявени потребните доказателства?

Настана още по-голям смут в заседанието. Хората се вълнуваха. Не само изненада, но и протест имаше у мнозина.

— И анулирането на зрелостния изпит е незаконно – обади се един от учителите. – Предлагам поради неудобното положение, тъй като изпитът е вече завършен, да пишем писмо в Министерството, че един наш колега изказва съмнение, че е внесен лист по време на изпита по математика.

— Колегата Стойко Мишев знае ли през кой прозорец е станало това? – обади се друг.

— Кой е прозорецът не знам, но се каза, че през прозорец е станало това.

— Аз не съм съгласен да нарушим закона на нашата народна просвета. Щом има такова нещо, ще пишем в Министерството да се съгласят да бъде анулиран само зрелостният писмен изпит по математика. Предлагам при това да се изключат тримата ученици при трите прозорци, без право да полагат зрелостен изпит в същото училище

— Приема ли се? – запита директорът.

— Това е най-доброто решение на въпроса – обадиха се от няколко места учителите и гласуваха.

В класа на Борислав имаше едно момче на име Личко, тъй като името Величко на хлапациите се струваше по-дълго и защото всеки трябваше да има освен истинското и едно малко преобразено име. Така например на Младен викаха Дениш, на Александър – Сангата, а на Константин – Динката.

Та този Личко, който беше някъде от софийските села, беше станал много симпатичен на Борислав. Момчето беше нисичко, с приведена глава, със синкави очи и бели вежди. Все така си беше запазил диалекта на селото и беше крайно наивен и добър. Кой знае по каква причина, но Борислав имаше към него винаги чувство на съжаление. Дори когато го изпитваха по геометрия и той не можеше да направи свестен чертеж, Борислав виждаше във фигурата му един безпомощен и сразен малък боец, който вместо да гържи триъгълник, като че ли гържи щит, а вместо копие – линия. Тогава му идеше да го презърне от жал, а когато съкрушен Личко се връщаше на мястото си, едва понесъл на малкия си гръб слабата бележка, очите на Борислав се пълнеха със сълзи.

Един ден след заседанието на зрелостната комисия бе поставено обявление с надпис „Важно за абитуриентите“, в което се съобщаваше, че всички абитуриенти трябва да се явят в салона по рисуване, за да им бъде съобщено нещо важно.

На събранието директорът съобщи, че има донесение, че по време на матурата по математика от един от трите прозорци на класната стая имало спусната връв с прикачен лист – вероятно решение на задачите, условията на които някой от абитуриентите вероятно е написал на листче и пуснал през прозореца. Задачите са били решени от външен човек и по уговорката е трябвало да бъдат изтеглени нагоре. Тъй като не е известно от кой прозорец е бил пуснат конецът, матурата по математика ще се анулира, а тримата ученици Борислав Благоев, Личко Жотев и Тодор Мечев

се изключват без право да държат зрелостен изпит в същото училище.

Решението на съвета бе одобрено от Министерството на народното просвещение.

Настъпни неприятна изненада, дори суматоха между учениците-абитуриенти. Те дори не успяха да запазят тишина, започнаха да се въртят, да шушукат, да се запитват помежду си и най-после един от тях вдигна ръка и поиска разрешение да каже нещо. Директорът, който ръководеше събранието, разреши и ученикът запита:

— Не се ли знае от кой прозорец е изтеглен конекът със задачите?

— Не е казано точно от кой прозорец.

— И друго. Ако е имало толкова нещо, то щеше непременно да се узнае от нас. Ако дежурните учители не са видели и не са разбрали, че става подобна измама, ние щяхме да разберем. А между нас не е ставало дума за това.

— Кажете, ученици – обърна се директорът с малко по-мек и дори наставнически тон, – кой ли не знае за това?

— Никой! – почти в хор отговориха учениците.

— Щом е така, а ние сме сигурни, че е имало спуснат и после издърпан конек, тогава остава в сила решението да се анулира изпитът по математика на тримата ученици-абитуриенти Борислав Благоев, Личко Жотев и Тодор Мечев.

Отново тишина, недоумение след едно общо тихо ахване.

Хората от комисията започнаха да си приказват нещо тихо и сякаш споделяха впечатленията си от държанието на абитуриентите, а момчетата почнаха да се въртят и да търсят с очи тези, които трябваше да понесат наказанието. Една ръка отново се вдигна:

— Какво има? – запита директорът.

— Защо тези наши другари трябва да бъдат наказани? – зададе въпрос един от младежите – Каква е

тяхната вина? Ние сме крайно изненадани, че Борислав Благоев е между тях. Та той е отличник по математика. Случайно не е освободен от матура, защото бележките му от миналите години са по-ниски.

— Това наказание е единственото най-леко – каза директорът, – защото ако бе доказано, че в класната стая е вмъкнато листчето, трябваше да се анулира зрелостният изпит по математика за всички. Бъдете благодарни, защото можеше да последва и по-тежка санкция.

В този неголям интервал докато траеха разговорите между учителите и младежите и по-после в тишината, която настъпи, Борислав видя на края на редицата Личко, потънал в безнадеждно отчаяние. Тогава той си спомни един разговор с него, че ако получи слаба бележка на матурата и ако не вземе зрелостно свидетелство, баща му ще го спре от училище и ще го изгони като некадърник. „Ще те направя говедарче!“ – казал баща му, а той бил много строг и неумолим.

Жалба някаква, състрадание и тъга нахлуха в душата на Борислав. Спомни си как в по-долните класове Личко горко плачеше, когато не можеше да начертае пирамида и да намери лицето на околната ѝ повърхнина. Спомни си дори думите, които навремето му се видяха смешни – „тамо че ме смаже от бой, ако занисам двойка“. Пред очите му застана образът на Личко Жотев с калните обувки, тогава, когато бе изпуснал пощенската кола, която го отвеждаше до училището и трябвало да гоиде пеш до града. Отведнъж го облада онова характерно за него, понякога не добре обмислено безстрашие и той вдигна ръка.

В събранието се възстанови дълбока, трепкаща от нещо неочаквано тишина.

— Какво има Борислав Благоев?

— Искам да направя едно признание.

В цялата аудитория между хората от комисията и абитуриентите се появи напрегнато очакване, като че някой изгъна стоманена пружина и тя, издърпана до

край, трябваше се върне със светкавичен и опасен удар там, където бе закрепена.

— Говори, Борислав Благоев – каза директорът.

— От моя прозорец бе пуснат конецът – започна той без никакъв увод и никакво обръщение. – Действително аз бях избран да помогна на другарите в класа, но когато листчето дойде до рамката на прозореца, аз помислих, че върша нечисто нещо. Тогава смачках листа и го хвърлих обратно надолу.

Странно, тихо шумолене премина през групата абитуриенти, след което отново настана дълбоко мълчание.

— Кой трябваше да реши задачите?

— Мой близък познат, студент по математика.

— Разкайваш ли се за това? – запита директорът.

— Разкайвам ли се или не, то остава за мене. Исках да кажа само това, което ви интересува.

— Ние ще съобщим това, което ни казахте, където трябва и ще поискаме отмяна на наказанието на другите двама ученици като доказано невинни. Има ли да кажеш нещо повече?

— Нищо повече от това, което казах.

Една тиха радостна вълна премина през Борислав. И дежурният учител е невинен, и оня, който е искал да му направи зло е обезоръжен, и другарите му ще получат свидетелства за зрелост с тази спасителна лъжа, която ще се впише в досието на неговия живот. Свободен е Тошко Мечев, а най-главно Личко Жотев е въвн от зловецата прегръдка на отчаянието, което го караше да лежи съкрушен на чина.

Събранието се считаше привършено. „Да правят както им диктува законът и правилникът – мислеше Борислав, – а аз все ще намеря някоя гимназия, където ще се явя на изпит по математика. Това не е голяма мъка, защото през лятото ще поработя и ще изкарам някой друг лев, и ще успея да се подготвя добре.“

II глава

— Няма защо да се чудии, че той постъпи така — отговори майката на Борислав, Теодора, на своя разсърден съпруг. — Крушата не пада по-далеч от стъблото, на което е расла.

— Откъде знаеш, че стъблото не е майката?

— Дали е майката или бащата, познава се по делата и по това, което той говори. Като го слушам, струва ми се, че това си ти в ония години, когато стана историята с Механджийски.

— Така ти се струва, защото искаш да е така. Все на мене приписваш лошите му постъпки.

— Може да не са лоши. И твоите тогава, и неговите сега аз наричам не лоши, не безчестни, а необмислени, характерни за хора, които държат само на своето достойнство и не мислят за последиците, които те самите ще носят, а заедно с тях и близките им.

— Човек постъпва така, както му диктува неговата съвест.

— Значи го оправдаваш. Защо тогава му се сърдиш? Ти също не помисли, когато разрешаваше по съвест конфликта си с Механджийски, че имаш семейство, двама сина и две дъщери. Да не говорим за мен. Ти винаги ме жертваш, защото си сигурен, че аз съм на твоя страна. Така и той сега не помисли, че ще завърши една година по-късно и че към семейството му ще падне, макар и неизказана гласно, една сянка на съмнение.

— Ето по кое се различаваме с теб — отвърна, макар и с примирен тон Стефан Благоев. — Би било по-право да кажа това, по което в почти всяко семейство се отличават мъжете от жените, тъй като струва ми се, че то е едно общо явление.

— По кое? — запита малко по-сериозно Теодора.

— Жената мисли, че всичко, което върши мъжът, трябва да е само за семейството. Аз не отричам значението на семейството и грижите за благоденствие-

то му, но мъжът има грижа както за своето достойнството и облик пред съвестта си и своите люде, така и за достойнството си пред обществото.

— Не разбирам какво е това достойнство пред обществото, ако човек не си е изпълил гълга към най-близките. Не казвам това за тебе, защото не си съвсем от тях, но има такива, които прикриват своя егоизъм да не помагат на семейството си с някаква неясна на никого обществена отговорност. Като питат за някой човек какъв е по професия, той трябва да отговори: обуцар или шивач, или лекар, или инженер, или общ работник по постройките. Това го разбирам. Но като питат друг какъв е по професия, и той отговаря – общественик, аз превеждам това с думата „егоист“.

— Добре тогава. Кажу ми какъв трябва да бъде един мъж, за да ти хареса?

— Първото условие е да не бъде мързелив. Човек, който не обича работата, е една нула. Това особено е важно за мъжа. Много пъти съм се питала как прекарва мързеливият мъж цял един ден? Той или ще седне в някое кафене да играе карти или табла, или ще гледа как другите играят. Ако не ходи по кафенета, ще тръгне да обикаля познатите си. Ще се навира от къща в къща, ще се интересува от всичко и ще пренася клюки. Такива мъже са майсторите на различните гафове.

— Ти си била много наблюдателна, Тодорке! Не знаех това.

— Много съм видяла и много съм слушала за такива. Мъжът на една моя приятелка оставя често семейството си да гладува, но със сърцераздирателни думи като добре изучен актьор разказва за милионите гладуващи деца по земното кълбо и за обезправените жени в изостаналите народи. Той не счита за беда да прибави към милионите гладуващи и своите две деца. Това е нищо за него.

— За кого е тази сериозна лекция?

— Нямам никого предвид. Стана дума за Борислав и по този повод се увлякох. Вярно е, че той е искал

да направи нещо от благородство от състрадание. Зачитам неговия жест, както и твоето решение по отношение на Механджийски, защото и ти, и той ще си заплатите това със собствен труд и с лично страдание. Борислав не иска да приказва много за случая, но той ще работи това лято, ще се яви есента на допълнителна матура по математика и ще изкупи постъпката си със свои, а не с чужди грижи и труд.

На този разговор, без дори да искат, присъстваха и двете сестри на Борислав – Елена и Павлушка. Те всякога са имали чувство на уважение към батко си Борислав, но сега още повече се убедиха, че онова, заради което са се възхищавали от него, е било благородната му жертвеност. Голямо духовно богатство за едно семейство е уважението, което някои от съставлящите го имат към един от тях, когото са избрали за образец на подражание.

— Аз не съм срещала между момчетата от гимназията нито един, който е по-достоеен от батко Борислав – казваше Елена на сестричката си Павлина, с две години по-малка от нея.

— Същото нещо съм си мислила и аз – отвърна Павлина. – Мислено съм сравнявала батко с момчетата, които познавам и ми се струва, че няма по-добър и по-интересен от него. Ти, како Еленке, не си ли мислила дали някое момиче не се е влюбило в него?

— Може и да се е случило такова нещо, но никой от нас не знае дали е вярно.

— Както Еленке, нали ако имаше такова, ние щяхме да узнаем? Никой не ни е казал, че го е видял с момиче, защото доколкото знам, влюбените ходят често заедно.

— То се знае – отвърна Елена.

— Както, ти била ли си влюбена, макар и скришом, макар никому да не си казала това и никога да не си ходила с никого?

— Не зная какво да ти отговоря. Никога не съм била така влюбена, че тая любов да бъде всичко за мен,

но имало е случай да харесвам някого, да искам да съм с него, но нищо повече.

— И аз така, како – отвърна Павлинка. – Може би ние сме все още малки за такава любов както големите.

Привърши разговорът между двете сестри и всичко в този дом тръгна както си е било винаги.

Една вечер Борислав се прибра малко по-рано от обичайния час. Връщаше от занимания за младежи, които желяеха да постъпят в университета. Младежите се отнасяха към това много сериозно - желяеха да постъпят колкото се може по-подготвени. Това щеше да ги улесни в разбирането на лекциите, щеше да им помогне при подготовката за изпитите. Независимо от това, че поради наказанието Борислав трябваше да полага и зрелостен изпит, той усърдно следваше курсовете.

Същият ден за всички възрастни остана някак паметен, защото без да има никакви причини, Борислав прояви интерес към една отдавнашна история, която беше почти забравена и към която можеха да се върнат, само ако имаше някакви по-сериозни причини.

Привършвайки вечерята, когато жените се готвеха да раздигнат масата и да пригответ за бащата следващото като по разписание кафе, Борислав се обърна към баща си и заговори:

— Неведнъж и дваж съм чувал в нашия дом да се споменава за някаква нерадостна случка между тебе и някой си Коста Механджийски. Ето, преди няколко дни майка подхвърли нещо и каза: „Да не стане като с Коста Механджийски?“ Щом като е станало пословица и пример за това и онова, разкажете ми тази история, нека да се изясни най-после.

Спогледнаха се бащата и майката замлъкнали, а и двете момичета престанаха да раздигат масата, тъй като и те искаха да чуят това, което понякога се споменаваше в техния дом.

— Какво ще ровим старите буници и каква полза от това? – каза майката. – Каква полза да събудяме старите дертове и сега преди лягане да си разваляме съня.

Старият направи с ръка един жест, който означаваше същото, което каза майката.

— Щом като това е нещо нищожно и вече забравено, защо го споменавате от време на време?

— Човек понякога се сеца за минали неща — каза бащата — ей така, без да иска. Или пък нещо сегашно го кара да се замисля за миналото.

— Нещо, което прилича на онова, искаш да кажеш — поясни Борислав. — Не е ли така?

— Като онова нещо рядко се случва — отвърна бащата малко проточено, но все пак подчертано, — но начинът, по който човек изживява случките, зависи само от характера на човека както сега, така и някога, когато се е случило.

Тъничка, едва забележима усмивка се мярна и у бащата, и у майката. След няколко секунди тая усмивка се отрази и по лицето на Борислав.

Като много чистосърдечен и откровен, Борислав заговори открито, със свойственото на откровените хора нетърпение.

— Разбирам, че моята история в гимназията ти е напомнила нещо за самия теб, защото горе-долу майка тъкмо по това време каза, че „крушата не пада по-далеко от дървото“.

— Пък може и така да е — обади се майката. — Тоя специален характер не донася нещо друго от това, което донесе и тогава, и сега.

— Майко, аз повдигнах този въпрос не за да създавам спорове, неприятности и противоречия, но защото се интересувам от самия случай, който изглежда е оставил госта дълбока следа във вашите души. Най-после, като се споменава нещо, добре е да се знае какво е то.

— Бориславе — обади се бащата с намерение да отмине случилото се някога с две-три думи, но като започна да говори сякаш мислите му го обхванаха като дълга непрекъсната върволица и онова, което трябваше да се каже в няколко думи, се проточи с цялата си драматична постановка и с неизбежния емоционален придатък.

— През 1940 година – започна Стефан Благоев - бях железничар. Както знаете, деца, с моя занаят ви отгледях. Обичаха ме всички – от такива като мене, та до най-голямото началство. Бях внимателен, изпълнителен, всякога нащрек, защото железница е това... няма игра! Минах през разни служби, бях и нещо повечко, но като се поуморих, върнах се пак при стрелките. Стрелочник бях, когато се случи това, за което ме питаш. С мене работеше и Коста Механджийски, бяхме другари, приятели – неразделни. Аз бях въздържател, а Механджийски, както е името му - обичаше чашката с червеното, от което винаги си имаше резервна дамаджанка.

Поради липса на персонал често ставаше нужда да сменям местожителството си. Помня, преместиха ме на една нова станция и на нова линия. После как кръстиха станцията не зная, но тогава се наричаше „Гол тупан“. Там се запознах с Коста Механджийски. Видя ми се свестен човек, приятел. Рекох си – ще остана с него. Помагахме си в работата. Той, като назначен по-рано от мен на тази гара, ми обясняваше някои неща както за персонала, така и за селището, което се намираше на около двеста метра зад гарата. Механджийски имаше семейство – жена и две деца – момче и момиче, които се учеха там в началното училище. Аз исках да докарам и моето семейство, но съобразих, че не си струва труда и разноските по това, защото не знаех колко време ще остана на тази нова гара. Понякога ходех у тях. Живееха в малка, но хубаво подредена къща с две стаи и кухня. Случвало се е да остана там за обяд или вечеря, но аз бях стеснителен и всякога, когато бивах поканен, купувах от пазара разни продукти.

Жената на Механджийски – Надежда – беше много добра, но измъчена жена и страдаше от някаква болест, която я гнетяла още веднага след раждането на второто им дете.

— Какво имаш, невясто? – питах я аз. – Коремно страдание ли е, жлъчка ли е или нещо друго...

— Не зная, бай Стефане – казваше ми тя. – Гледаха ме доктори, изследваха ме, но още не съм разбрала, откъде иде мъката. Едни казаха, че може да е злъчката и черния гроб, други – че имам смъкване на коремната област надолу и други разни женски неволи.

— Виждам те аз – рекох ѝ – как при всички страдания се мъчиш да угодиш на семейството – на Коста и децата.

— Какво да правя, бай Стефане. Нали затова човек си взема жена – да му помага и да отгледа децата. Зная си аз, че така на крак ще си уда от този свят. Я си представи какво ще стане с тия деца, ако не дай си Боже, легна на легло.

Право да ви кажа, жалех за тази добра женица и си мислех дали и аз не съм мъчил по някакъв начин своята. Рагвах се, че тя е поне здрава, та не личеше толкова сиромашията.

— Пък слуша ли те, жали ли те Коста Механджийски – попитвах я така издалеко. – Все е друго, когато мъжът влиза в положението на жената и я гледа с мили очи.

— Какво да ти кажа, бай Стефане. Гледа ме уж, съжалява, така с дума, но си гледа своя живот. Попийва си, казано между нас, и така пийнал уж ме гали, но все така недоволен ми казва: „Все още с тая болест ли се занимаваш ти, жено?“ После пак става добър, но усещам, че от виното е добрината му, защото разбирам, че иска да се вмъкне в постелята ми.

— Все такъв ли си е бил? – питам я аз.

— Кажу-речи – все такъв, но откак моите сестри и зетъове ме измамиха и взеха имота на баща ми, стана по-лош. Излъган остана той в своите надежди, но аз не съм виновна затова, че двамата ми зетъове се съединиха и заграбиха имота. Мене нямаше кой да ме защити. „Тя – казваше единият от зетъовете – е хубава мома и ще си вземе момче по мерак. Не ѝ трябва имот“. Откак стана това, Коста се озлоби срещу мене. „Дай под съд братята си! – хокаше ме той. – Ще

наемем адвокат и ще ги осъдиш да ти заплатят твоя дял. „Аз пък съм такава, бай Стефано, че не мога да съдя братята си. Оставих всичко да иде по дяволите и оттогава животът ми с Коста стана по-тежък.“

Голяма мъка остана у мене заради тази добра и работна женица. Идеше ми някога да заприказвам на моя колега Коста, да му опиша колко е тежко на една жена при това положение на здравето си да гледа дом, но все не идваше ред за това. Мислех си, че Механджийски ще ме пресрещне с упрек, че се намесвам а живота му и така, докато един ден стана нещо неприятно, от което разбрах що за човек е моят колега.

На третия коловоз към края на гарата, гето наблизо са и складовете за материали, имаше един отдавна изоставен вагон, за който няколко пъти началникът на гарата писа писмо да дойдат представители на фирмата, за която са материалите във вагона, и да го отворят. Тъй като вагонът бе от затворените товарни, трябваше да дигнат стоката и да се освободи линията. Хората все не се обаждяха. Мина почти един месец и всичко оставаше така. Работата се затрудняваше, защото заради този вагон ние трябваше да отваряме и затваряме линията от стрелочната бужка и да пускаме влаковете вместо на трета линия, като бе редът, на втора линия. Това налагаше по-голяма бдителност при пристигането и замиването на влаковете. Трудно беше, когато един от коловозите е загръстен.

Цялата тази история и последвалата наредба за прехвърляне на влизащите от изток влакове на втори вместо на трети коловоз беше известна на всички служещи на гарата.

Един ден аз получих известие от къщи, че момичето ми Павлина е заболяло и че лекарите преценили, че трябва да се оперира от апандисит. Моето отиване въкъщи бе необходимо, тъй като аз с моята железничарска карта можех да я настаня в железопътната болница. За щастие заболяването беше малко възпаление и хирургията не влезе в действие. Отиването ми

беше инкогнито. Прескочих до София и се върнах, без да уведомя началството, защото бях уплашен и нямах време за чакане. На тръгване, което стана късно през нощта с товарния влак, аз предупредих колегата си Коста Механджийски да внимава със стрелката за трети коловоз. Той ми каза да бъда спокоен, защото същата грижа имал и той.

Зарадвам, че операцията на детето ми не е наложителна, аз не исках да остана повече вкъщи и на другия ден след разговора с лекаря, се качих на първия пътнически влак и пътувах с облекчено сърце за моята гара, където исках да зарадвам и колегата Механджийски. И тъкмо пристигнал призори и без да ме види някой, тръгнах към моята квартира, но към началото на складовете ме пресрещна един от служителите и някак с облепени очи ме запита:

— Къде спа ти снощи, та не можахме да те намерим? Началникът е побеснял от това, което стана.

Усетих, че студено змийче пролази през снагата ми.

— Какво е станало? — запитах.

— Бре, а ти под земята ли се бе скрил, та не разбра, че вагонът на трети коловоз е съвсем разнебитен. Ужасна работа! Забравили сте стрелката и товарният влак се шибна във вагона. То не само дето вагонът се изпарцали, ами и на машината има повреда. Опасно е положението, бай Стефане. Никой още не знае как е станала тази работа.

— Ти мълчи! — казах аз на прислужника и бързо се прибрах.

Оставих чантата и веднага при Механджийски. Там — тревога.

— Какво е станало бе, Коста? — питах разтреперан, а той сърдит и гневен, вместо да се смути и да се извини пред мене, започна да ме хули:

— Така е, когато си оставяш служебната работа и си ходиш у дома, без да се обадиш!

— Ами нали тебе оставих, бе Коста, да изчакаш бързия влак.

— Оставил си ме, как не! Може да си мислил да ме оставиш на твоего място, но си забравил.

— Защо говориш така, бе Коста! Не помниш ли, че ти ми обеща да ме заместиш? Като на приятел се доверих на тебе, защото момичето ми беше пред операция.

— Нищо такова не помня. А ти трябваше да се обадиш на дежурния по движението, че ще идеш при своите. Не го направи, а това е нарушение, следователно нямам никаква отговорност.

— Кажу ми право, Коста Механджийски – рекох му, – пиян ли беше?

— Сега пък мене ще изкараш виновен. Мен искаш да натикаш в грангольника. Гледай ти приятел!

И говорът, и думите, които изрече, и цялото държане на този мой колега бяха така неочаквано чужди, че аз не исках да повярвам, че това е той.

— Поне признай пред мене, че си пропуснал, застал си или си бил пийнал през тази фатална нощ. Ще поема аз, каквото се следва от наказанието, но и ти ми помогни да признаеш, че съм те помолил да ме заместваш.

— Нищо такова! Аз отричам, че съм поел ангажимент пред тебе да изчакам часа на товарния влак. Това е всичко.

Видях безнадеждното си положение и все така замаян, не толкова от катастрофата, колкото от думите на Механджийски, видях как отваря вратата бледната болнава жена на Коста и застиналата мъка на нейното лице. Стори ми се, че това са последните часове на живота ѝ. Спомних си какво бяхме приказвали с нея и колко мъчителен бе животът ѝ с този човек, комуто истинската същина на характера видях едва сега в това хладно тревожно утро. Аз знаех какво ме очаква. И не само съвсем пълното ми разорение, което и без това бе нищожно, но и служебният ми позор, свързан с едно неизвестно колко дълго затворническо съществуване.

Отново отпращих поглед навътре в бедната стая и видях пак бледото неутешимо лице на болнавата жена. „Не може така – рекох на себе си. – Ако избегна поне малко от полагащото ми се наказание като издам Механджийски, как ще избегна другото тежко наказание на моята съвест, че тази жена с малката си дъщеря, която се въртеше край нея, ще изтлее сама, без никаква издръжка, и ще умре заради моя егоизъм?“

— Казвай сега! – изръмжа Коста с дрезгавия си пиянски глас. – Казвай какво ще става занапрег!

— Бъди спокоен и си гледай семейството – рекох му. – Все едно че не е ставало дума между нас за смяна на дежурството.

Погледна ме той с някаква дива виновност, може би искаше ми да ми каже нещо за тази моя готовност, но уплашеният и тръгнал вече по един път не прави крачка назад и затова изръмжа глухо:

— Гледай как по-леко да мине всичко това...

После последва разпит, анкета, вещи лица, оглед и най-после съдебният процес.

— Щом работата е била такава, че се е налагало да заминете за една нощ в къщи, не се ли сетихте да оставите на стрелката един заместник? – запита съдията.

— Мислех, че до този час ще се върна. Не съобразих, че от София няма влак по тия часове.

— Нямате ли подходящ колега, който върши по дежурство същата работа? Например Коста Механджийски – обади се съдията, като взе някакъв лист пред него, за да прочете името.

— Него не можех да заангажирам, защото научих, че съпругата му тази вечер е била в тежко състояние и той не биваше да я остави сама с момиченцето ѝ.

Свидетелят Коста Механджийски не каза нищо особено. Той някак несръчно и малко забъркано потвърди гумите ми.

Последва затвор, тежки две години на каторжна работа, за да се съкрати времето на излежаването на наказанието и накрая отново на свобода...

Без нищо да каже повече, Борислав изслуша историята на баща си с Механджийски и разбра както него, така и себе си. И останалите мълчаха, размисляйки над тази случка. Само майката се обади:

— Кажу сега, Стефане, на кого прилича нашият син? Не споменах ли още в началото, че днешната история с Борислав досуц прилича на твоята?

— Такъв си ти, такъв е синът ти. Затова да не разбутваме старо, затрупано и плеещо огнище.

Момчетата раздигнаха софрата и всеки тръгна да се прибира. Само Борислав приседна встрани и дълбоко се замисли за нещо.

III глава

Класът, в който учеше Борислав, беше само мъжки. Имаше в гимназията и девически паралелки, но към смесването на класовете тази гимназия още не бе пристъпила. Учениците от класа на Борислав решиха да направят събрание във връзка с абитуриентската забава, която трябваше да стане след като получат зрелостните си свидетелства. След случилото се с изпита по математика, в класа имаше едно униние. Момчетата изпитваха чувство на състрадание и мъка, че един от любимите им другари пострада и е лишен от възможността да вземе заедно с тях и своето зрелостно свидетелство. Класът реши да покани на това предварително събрание и девическата паралелка, която трябваше да присъства и да си каже мнението по предстоящата обща забава. На това събрание другарите от класа повикаха и Борислав, тъй като не само го обичаха, но и защото той, независимо от наказанието, бе все още в техния клас. За него нямаше решение на съвета да бъде изключен от гимназията, а само да бъде лишен от правото да държи зрелостния си изпит в същото училище.

Отначало Борислав Благоев не даваше съгласието си да се отзове на поканата, но настоятелната и искрена молба на другарите му го трогна и той прие да присъства. Най-много за идването на Борислав настояваха Личко Жотев и Тошко Мечев. Особено трогателен беше Личко. В лицето на Борислав той виждаше някакъв митичен спасител, защото да отървеш Личко от разгневения му баща бе подвиг, както спасяването на Андромеда от морското чудовище.

Времето през този юнски ден беше прекрасно и затова младежта реши събранието да стане на открито – в борова гора на Княжево. И тъй като интересът към това събрание беше много голям, спирката на трамвая се натрупа с ученици.

Въпреки че отначало настроението не беше много блестящо, когато трамваят полетя нагоре по широко-то шосе към Витоша, младежите се развеселиха и дори някои почнаха да пеят. Колко им трябва на младите да се развеселят.

Преди да започне разговорът за уточняване на всичко във връзка с тържеството, някои от момчетата представиха на своите другари познатите им по-рано момичета и обратно – момичетата представиха познатите им момчета или от махалата, или от основното училище.

Уговориха се и се уточниха много неща. След общото събрание се разпръснаха на групи из поляната и започнаха разговори. Стана ясно, че момичетата знаеха госта по-добре по случката в мъжката паралелка и около това се явиха много разисквания. В центъра на разговорите беше името на Борислав Благоев. Макар че той самovolно бе обявил себе си за виновен, мнозина не повярваха на това, защото познаваха Борислав и неговия упорит, но благороден нрав.

В групичката, където беше Борислав най-малко се говореше за станалото. В нея имаше трима от неговия клас и три други момичета, едното от които приказваше малко, но с гържанието си и с няколкото самоказани думи направи дълбоко впечатление на всички. То имаше бляскава от слънцето руса коса, която образуваше над челото ѝ светеца къдрица.

Говориха за някои общи преподаватели.

— Може всичко да забравя – казваше русокосото момиче, – но часовете по естествознание никога не ще забравя. Белчев така говори веднъж за кристалите, че аз обикнах минералогията и за всеки един от видовете кристали имам вече такава представа, като че той стои пред очите ми.

— Чудесна наука е кристалографията – потвърди Борислав. – Тя ме учи на нещо, което е много повече от това, което има в учебника.

— Какво например? – запита момичето и го погледна със своите тъмносини очи, които на Борислав се сториха като теменужките, които срещаме в ранните пролетни дни.

— Това което е още тайна. Ето например, голяма безформена скала – цял великан, а някъде в пукнатината ѝ наднича кристалче. Раздробил скалата, вземеш в ръка кристалчето, а то е нещо съвсем друго от останалата част на големия камък. Блести, отразява светлината, пречупва я и понякога околото ти зърне багри на отвъдната страна. Истинско чудо!

— Значи и вие обичате естествознанието – каза момичето със сините очи.

После то се умълча. Приказваха другите, смяха как учителката по немски език като разказвала за живота на Гьоте – за Херман и Доротея, отведнъж плясвала ръце и извиквала: „Гьоте пак се влюбил!“

— Никоя от нас – обади се едно от момичетата в групата – не може да преброи колко пъти Гьоте се е влюбвал!

— Кой знае дали това са били влюбвания – обади се Борислав. – Може да са били някакви добри познанства, но да се е влюбвал много пъти, това да са измислили хората.

— Защо да не са били влюбвания? – пита друг младеж.

— Защото истинското влюбване става само веднъж в живота на човека.

Особено настроение обви като в невидим облак тази групичка от млади хора.

Денят наистина беше чудесен. През клоните на високите борове проникваха лъчите на слънцето и по лицата трепкаха светлинки и правеха очите на малката руса хубавица още по-чаровни.

„Боже мой – помисли си Борислав, – колко малко време е необходимо, за да ти стане някой човек толкова близък, сякаш го знаеш преди най-близките до теб!“

В откритото към запад небе плуваха малки бели облачета като лагийки по синкаво езеро. Борислав си спомни, че още от много малък силно обичаше тия облачета и пак усети това, което усещаше в ранните детски дни – някаква неизвестна, но приближаваща се радост.

— Какво искате да следвате? – запита той синеоката.

— Още не съм съвсем решила какво, но непременно някоя от природните науки.

— Аз – медицина – обади се едното от момичетата.

— Ух, медицина! – сякаш запротестира другото. – Френска литература! Тези дни у нас дойде един мой братовчед. Той е завършил във Франция и така четеше стихове на Сюли Прудон, че аз се замаях. Книжката си носи в джоба и не се разделя с нея.

— Вие сте старомодни – обади се другарят от класа на Борислав. – Днес вече тези работи не се харесват. Електроника, граги братлета, електроника! Знаете ли вие каква наука е тя!

— Ако вървим по модата, така е – забеляза Борислав, – но не забравяй, че освен клетки на пресметливост в главата си, човек има и други, които са свързани със сърцето.

— Разбира се! – обади се някак възмутено другото момиче. – Аз например искам да стана актриса.

— Е, и от такива има нужда – изрече някак снисходително оня, който искаше да следва електроника.

— Вие на чия страна се определяте? – запита Борислав синеокото момиче.

— Не отричам, че и в науката има прекрасни и възбуждащи неща. Да надникнеш в тайните на природата е такава душевна наслада, каквато има в една блестяща поема. Аз обичам много естествознанието, но ако не успея да вляза там, ще предпочета литературата. Всъщност – добави тя с малко унил тон, – не се знае дали ще имам условия да следвам.

— Защо? – запита Борислав.

— Нека не говорим за това. Да не си помрачаваме хубавия ден. Има в живота неща, за които можеш да мислиш, но за които не бива да приказваш.

— Разбирам ви. Права сте – отвърна Борислав, но у него остана лекото облаче на тъга, което за миг се мярна в сините ириса.

Малките компании вече се надигаха да си вървят. Всички бавно заслужиша по надолницето и си приказваха за нещо. От време на време някой се провикваше весело и бодро.

— Това е някой от тия, които ще получат зрелостно свидетелство с отличие – пошегува се едно момче от компанията на Борислав.

— А вие няма ли да получите отличие? – запита русокосото момиче като погледна към Борислав с усмихнати очи.

— Аз няма нищо да получа – отвърна той.

— Не го огорчавай! – каза бързо и някак дискретно едно от момичетата.

— Вие ли сте този Борислав, за когото се приказва, че... – момичето смутено не довърши започнатото. – Прощавайте! – изрече то и някак спонтанно, дори необмислено докосна ръката му със своята длан.

— Не се смуцавайте – каза той и я погледна с едва ли не развеселено лице. – Това не ме засяга. Нали казахме, че има скъпи минути в живота, които не бива да огорчаваме с гребни епизоди.

Трепна нещо хубаво, непознато и много чисто в душата на синеокото момиче от девическия клас.

За Борислав Благоев, който вървеше до това новопознато същество, което за чудо той не бе виждал никога в двора на гимназията дори и тогава, когато класовете се сменяха пред някой от кабинетите по естествени науки или физика. Днешният ден имаше най-хубавата зеленина както по тъмните клони на боровете, така и по тревата на полянката. Той едва ли някога е виждал по-бели облаци по кобалтовото небе

от тия, които видя днес и кога, о Боже, е разговарял така, както разговаряше днес с момчето от девическата паралелка, очите на която имаха омайваща усмивка.

Слязоха долу. Трамваят ги отнесе с равните си чести тласъци на движението долу в града, където след като си повториха уговорката за забавата, бавно се разотидоха.

Остана да се разтури и групичката на Борислав. Трите момчета и трите девойки си подадоха ръце и казаха имената си.

— Борислав Благоев е името ми – каза той.

— Ани Механджийска – каза младата девойка и се усмихна нежно и приятелски.

IV глава

Как Борислав стигна до дома си, е трудно да се разкаже. Той вървеше унесено, бавно и нищо не виждаше пред себе си. Сляха се в едно и гората, и светлите слънчеви петна по полянката, и синьото небе, и облачетата, и усмивката, която не забрави, и всичко в този забележителен ден, когато другарите решаваха къде и как да се проведе абитуриентският бал.

Влезе у дома си. Майка му го посрещна и каза, че обедът е отгавна готов. Запита го защо се забави, а той не отвърна нищо, направи няколко крачки до леглото си и каза:

— Не съм гладен, защото съм много уморен. Като си отпочина, може да хапна нещо.

— Аз пък отивам при леля ти. Ще се върна към четири часа.

— Добре, иди където щеш. Аз ще остана у дома.

Остана Борислав самичък в къщи. Баща му бе излязъл отгавна, а и двете му сестри щяха да отидат при лелята. Днес трябваше да се съвещават по женски относно събирането на стари остатъци от дрехи, платове и скъсани одеяла. Лелята щеше да ги заведе при своя приятелка, която знаеше как се изтъква черга от непотребни парцали.

Полегнал на широкия миндер до прозореца, той не можеше нито за минутка да се отдели от нахлулите у него мисли за това, което се случи в днешния ден.

— Ани Механгжийска – шепнеше на себе си това име, като че сънуваше. А досега той не знаеше нищо за нея, за дъщерята на бащиния му някогашен колега. Господи, каква среща! Колко кротост и колко душевна красота в това момиче! Пред очите му стоеше лицето ѝ и блесналата на слънцето руса къдрица, и очите, в които той видя толкова чистота.

Ето ти сега нова задача! Решението ѝ е малко по-трудно от това да начертаяш на двуизмерния лист

двете проекции на права, пробождаща вертикалната проекционна равнина, а другият ѝ пробод да е в положителната част на хоризонталната. Ще рече, че правата идва от втория квадрант, минава през първия и навлиза в четвъртия. Нищо по-лесно от това, повтаряше в ума си Борислав. Проекциите на двата пробода са в оста X. Оттам лесно ще открие проекциите на правата.

Някога той реши задачата за намиране проекцията на ос между две кръстосани в пространството прави, та това ли не ще реши. Но другата, новата задача, как ще реши? Тя му се видя по-трудна...

В една малка книжка, прилична на брошурка, която той намери на масата на сестра си Елена преди няколко дни, той прочете набързо две странички, които сега се мярнаха пред очите му. Там се казваше така: „Ще решаваш задачите в живота си самостоятелно. Ако обичаш някого, ще го обичаш със своята любов. Няма да подражаваш на романите. Ще се абстрахираш от всички условности и ще поемеш резултатите от твоето решение върху своя гръб.“

Сестра му Елена дружеше с една малко по-възрастна от нея приятелка, която ѝ даваше такива книжки. Може би затова Елена имаше странен характер, различен от характера на другите в семейството. Тя беше пряма, незлоблива, смела и чиста. Борислав винаги е мислил, че на нея човек може да се довери. Павлинка беше по-друга. Тя бързо се въодушевяваше и доверчивостта ѝ можеше да стане врата за много беди.

В този случай, при това изпречило се противоречие, Борислав не искаше да споделя с никого нищо. Както винаги така и сега той трябваше да реши задачата. Нали в книжката прочете, че не трябва да подражава на романите и да обича с тая любов, която се е появила в душата му.

Толкова пъти той бе чувал неприятни неща за Коста Механджийски, а можел ли е да подозира, че таква съществува като Ани е могло да живее в неговия

дом? Колко бяха хубави белите облачета по небето, а когато Ани повдигна очи да ги погледне, синевината на очите ѝ се избистри още повече и как на него му се стори тогава, че отлагането на зрелостния изпит е нищожна беда, щом на света има такива очи и такава душа като душата на Ани.

V глава

Втори път Борислав срещна Ани Механджийска след като неговите другари получиха зрелостните си свидетелства. На бала на абитуриентите не отиде. Беше му трудно да се мярка между тях с едно настроение, съвсем чуждо на тия, които ще го заобикалят. При това с онова чувство, което се роди у него – чувство, за което беше необходима повече самотата, отколкото пресилената веселост.

Тази случайна среща стана пред дома на един от бившите му съученици, където Ани беше отишла да върне една тетрадка, а Борислав – да получи конспекта за зрелостния изпит по математика. Видяха се на двора, когато Ани излизаше, а Борислав се готвеше да влезе.

— Да не пропусна да Ви честитя зрелостното свидетелство, Ани Механджийска! – каза Борислав и подаде ръка.

— Благодаря, но защо вие изчезнахте след оня ден, когато се видяхме в гората?

— Аз наистина изчезнах, но денят в гората не изчезна за мен.

Лек руменец пропъля по лицето на Ани.

— Ако е наистина така, много ще се радвам.

— Не бих го казал, ако не е така

Този път Ани се показа по-решителна. Тя погледна в очите този по-особен, сега наказан заради своята дързост младеж, и прогума:

— Струва ми се, че нашият разговор оттогава остана недовършен. Не е ли така?

— Вие, Ани, ме улеснихте. Колебаех се дали да Ви предложа да се срещнем отново. Мислех си, че това ще Ви се види малко дръзко и банално. И ако ме попитайте за какво трябва да разговаряме, не бих могъл да отговоря.

— Ако сега мен попитате за какво аз искам да разговарям с Вас, също не мога да ви отговоря.

— Това е вече много добре. Както е трудно да се срещнат хора, които мислят еднакво – блштаката е трудно да се намерят хора, които едновременно за нищо не мислят. А също и които едновременно се смущават да затворят в думи това, което е. И за което казват, че не се разговаря.

Същата онази кротка, добронамерена и направена от светлина усмивка се появи по лицето на Ани и осия гушата на Борислав.

Срещнаха се в парка. Беше краят на юли. Дните бяха жарки и лятото като че нямаше намерение да се стяга за път. Гората беше още много свежа. Ани имаше тъмносиня рокля от тънък плат, която правеше успешен контраст със свежото лице и светлите ѝ коси. Беше след пладне в ония по-късни часове, когато бавно притихваше слънчевият пек и в гората се чувстваше внимателно настъпващият хлад на идващата вечер.

Седяха на една скамейка, където падаше шарена сянка.

— И днес – започна да говори Борислав със своя естествен непринуден глас, – както това става всеки път, когато излизам от къщи, чух предупредителните думи на майка ми: „Внимавай, Бориславе, мисли за всяка дума, която ще кажеш!“.

— Защо така? – с усмивка запита Ани.

— Защото у дома мислят, че аз всякога греша. Все пак аз съм благодарен за тези предупреждения, защото съм сигурен, че това, което ще кажа днес, няма да е грешка.

— Дано е така. Трябва следователно внимателно да Ви слушам, Борислав Благоев.

— Моя живот е пълен с предупреждения. Всеки счита за необходимо да ми ги напомни. „Бориславе, внимавай!“ – казваше баща ми за всичко, което почвах. „Не си внимателен, Бориславе!“ – казваше майка ми, когато ме пращаше или за хляб, или в бакалницата. Учителят по алгебра, Пантелей Киселков, викаше: „Борислав Благоев, внимавай, когато слагаш знака за равенство! Той

се пише точно срещу гробната черта.“ Само Винаров не ми казваше така. Той сякаш разбираше и долавяше моята мисъл. И сега майка ми пак с това! „Внимавай, Бориславе!“ Ето аз внимавам.

Ани се смееше искрено на тези думи, с които той започна и направи така естествена и чиста атмосферата за всякакъв по-нататъшен разговор.

— Какво правите сега? – запита Ани.

— Не казвам, че уча, но прехвърлям някои общи въпроси по математика, защото, както Ви е известно, наесен съм на матура.

— Зная – каза някак натъжено и съчувствено Ани. – Можеше и без това, но няма какво да приказваме за неща, които вече са се случили.

— Пък и какво ли може да приказваме за това, което предстои да се случи, като не го знаем какво е. Животът сервира на хората най-различни и най-неочаквани неща. Не ни пита дали имаме вкус към тях, но те идват, по някакъв неумолим ред.

— Наистина, това е така.

Ани не беше общувала с Борислав, но беше слушала много за него. Бяха ѝ разказвали нейни приятелки, които често са били в компанията му. От тези разкази, от разговорите с него в Княжевската борова гора, от това, което научи за случилото се на матурата по математика, тя вече бе изградила в себе си един образ, както децата изграждат образи от приказките, които чуват. Тя все още не беше осъзнала напълно онова голямо чувство, което лежеше в душата ѝ като облак върху планински склон. Това смътно усещане беше едновременно и вълнение, и почит към този, макар още много млад човек, успял рано да изработи характер с широки и дори опасни амплитуди.

— Колко е хубаво с Вас! – каза отведнъж и някак със същинска проверена смелост Ани.

— Безкрайно съм благодарен за тези думи – отвърна Борислав и по лицето му трепна радостна изненада.

— Държите ли сметка – обади се Ани, – че нашето приятелство, дали е малко или голямо, няма да зарадва нито вашите, нито моите родители.

— Това ми е известно, но не считам за необходимо да говорим или още повече, да се съобразяваме с това.

— Така е. Само исках да го припомня.

— Считам, че такъв въпрос между нас не може да съществува. Само по себе си следва, че ние никога няма да говорим за това и че отношенията между двете семейства са нещо много отделно от нашите отношения. Макар и трудна, поради връзките с нашите близки, една незаинтересованост по този въпрос, е крайно полезна и необходима.

— При всичката ѝ трудност, ще я приемем.

— Знаете ли, Ани Механджийска, колко важна е тази задача, която ни предстои? Сетих се за това, защото сестра ми Елена има приятелка, някаква верующа и мистично настроена неомъжена жена, която ѝ приказвала странни, трудно приемливи от хората истини. Понякога има родове, които се ненавиждат от векове и те чакат малък, дори незначителен повод, за да разгорят старата, притихнала под пластове на десетилетията, вражда. Вярвате ли на това?

— Аз никак не се съмнявам, че това е истина.

— Щом е така, тогава Вие ще трябва, да забравите за моето съществуване, ако парещият смъртен лъх на тази вражда облъхне живота Ви.

— Защо мислите и защо ми казвате това?

— Защото не искам Вашият живот да се облъхне от отровата на тази омраза. Въпреки че поводът за лошите отношения на нашите семейства е нищожен, напирещите сили на ненавистта, която е спала, както змията преспива зимния си сън, се събужда и става властваща сила.

— И Вие ли вярвате в могъществото на омразата?

— Има само едно могъщество над омразата, на което вярвам. Не го назовавам, защото името му е свято.

— Колко е спокойна душата ми, когато ми говорите така! – каза Ани.

— Това спокойствие и този мир ще не толкова от мен, колкото от онова, което съм възприел за истина. То обаче не е мое притежание, а е силата на Вечното слово, с което поддържам своя живот.

— Аз не зная какъв сте Вие, но усещам красотата, на Вашия живот. Вие вероятно сте най-щастливият човек, когото съм срещала. Живяла съм малко, но струва ми се, че това малко е достатъчно, за да имам смелостта да кажа тези думи.

— Говорите така, защото сте вдъхновена, но Вие не казвате истината, защото не ме познавате. Аз съм човек като всички човеци и нося всички техни негъзи. Разликата може би е в туй, че аз съм понаучил нещо от изкуството да крия горестите и страданията, които ми причинява длетото на моята съдба, с което добрите сили отстраняват отломъци от моето физическо и духовно същество.

— Колко е интересно това!

— То ще стане още по-хубаво, ако се превърне в дело.

— Как... в дело?

— Вие вече знаете или може би се досещате каква е нашата задача. Ние заставаме начело на две вражески войски или по-право на две колони от огорчени, обидени и ревнуващи духове.

— Разбирам какво ми казвате.

— За да го разберете още по-добре и да се уверите в истинността на това, което Ви казвам, ще ми позволите да цитирам една мъдрост, която прочетох в старинен ръкопис. Мъдрост, която е изрекъл мъдрецът Махар Бену. Искате ли да го чуете?

— Моля ви за това, макар че нищо не зная за този мъдър човек.

— Ето текста – каза Борислав, извади своя бележник и зачете: „Когато си взел на гърба един тежък товар в името на любовта, ти си длъжен да го занесеш до края на пътя, с други думи до целта, която си поставил. Колкото и да ти тежи, не се опитвай да го хвърлиш, защото ще си създадеш по-голямо нещастие.

Щом си взел този товар в името на любовта, ще го носиш, докато тази любов не те освободи. Никога не е погинало делото на такъв, който е взел тежък товар в името на любовта. Помислете върху това и ще се уверите“.

— Колко оригинални и колко мъдри думи! – Каза Ани с глас, изпълнен с възхищение. – Аз дори Ви завиждам, че сте могли да се доберете до тази мъдрост на живота. Сега вече Ви разбирам, Борислав Благоев. Искам да кажа, че разбирам всичките Ви постъпки и изпитвам към Вас не само чувство на привързаност, но и дълбоко уважение. Не се стеснявам и не се колебая да Ви кажа това.

— Ани Механджийска – започна с леко вълнение Борислав, – макар че не се познаваме отдавна и сме от различни паралелки, струва ми се, че се разбираме и е време да премахнем преградата на учтивата форма. Ако бяхме англичани, може, но сега е вече изкуствено. Приемаш ли да ти казвам „Ани“ и да се обръщам към тебе на „ти“?

— Разбира се. Аз мислех същото, но се стеснявах да го предложа. Радвам се, че ми помогна.

Поляхна ветреца, защото часовете след пладне бяха госта напреднали. Прощумяха клоните и от тях паднаха листа. От боровете – малки, безшумно докоснали земята иглици, а от другите гървета, които сякаш гостуваха между боровете, се откъсваха, почнали да бледнеят вече, широки, прилични на едри длани, листа.

— Ани, все пак помисли добре върху това, което приказвахме днес в тази гора. Аз не ти налагам нищо. Направи това, което мислиш, че е най-добро. Свободата на постъпките остава като необходимо условие за всеки човек. Задачата е тежка. Изненади не са изключени. Толкова години са се напластявали лоши чувства и мисли между моите и твоите родители. Загълбнели са тези родове и този дълг ще се изплати с любов. А любовта понякога изисква жертва и отричане от своето спокойствие.

— Зная това, Бориславе!
— Доволен съм, че го казваш. Аз ти вярвам, защото ти за твоето семейство си това, което аз съм за своето.

— Какви сме ние? – запита Ани.

— Слуги на светлината.

— Какво смяташ да предприемеш?

— Ще кажа истината.

— Коя е тя – истината?

— Че аз и ти сме станали приятели и че аз не мога без твоето приятелство.

— Ще може ли твоят баща да преглътне този горчив зальк? Той е много оскърбен и следователно – непримирум – каза Ани.

— Това е вече негова работа. След като аз ще говоря с любов, останалото е вече не за моя, а за негова сметка. Искам да кажа, не че ми е безразлично какво ще стане с него, но за това, което ще последва. Той сам отговаря пред своята душа.

— Колко трудно е да посадиш цветето на една любов в градина или в мрачна долина, където са избуели само отровни растения – рече Ани.

— Трудно е наистина. Ако не беше трудно – обясни Борислав, – хората отдавна да са забравили враждите, недоразуменията, войните и цялото това зло, което души хората по цялата земя.

— Бориславе, кой те въведе в това знание?

— Рано е още да говорим за това.

VI глава

Премина лятото, а след него – и есента. Борислав се яви на зрелостен изпит, а след това издържа приемния изпит и беше вече студент по биология. Ани, макар и с известни препятствия, които трябваше да преодолее и които често се явяват неминуеми при влизането във висше учебно заведение, записа испанска литература. До настъпването на тези времена тайната беше запазена, но когато привидно всичко се уреди и спокойствието бе относително запазено, време беше да започне ново безпокойство.

В дома на Борислав Благоев то се изживя малко по-леко, но у Механджийски работите взеха да стават непоносими. Може би винаги така се случва, че между две страни с болезнено изпънати и неприятни отношения, по-виновната страна винаги натрупва по-непреодолима злина и като се почувствува оскърбена, остава винаги по-непримирима.

В дома на Благоеви работите протекоха не съвсем без стресове, не и без своеобразен трагизъм, но не се превърнаха в буря. Майката на Борислав беше нещо неразположена, имаше повишено кръвно налягане и вземаше лекарства – едни малки бели таблетки, които внасяха известно временно успокоение.

Вечерта преди развръзката се състоя един госта продължителен, но принципен разговор за отношенията между двете семейства. Този разговор изостри малко позабравената мъка от несправедливата постъпка на Механджийски, но не предизвика шок. На сутринта обаче, когато след размишления и решително становище Борислав влезе в стаята, където спяха старите, се случи следната, отначало малко дори комична, но после неприятна история.

Борислав влезе след почукване в стаята и застава срещу кушетката, където майка му – добрата и вече болнава майка Теодора прибираше върху кушетката раз-

сипаните таблетки. И майката, и бащата го видяха и зачакаха какво ще им каже. Внезапното му появяване значеше нещо.

— Чуйте, мили родители – каза Борислав не толкова със силен и настойчив глас, колкото с известна сдържаност, в която те доловиха окончателното и неотменимо с нищо решение. – Като резултат от снощния ни разговор и моето дълго размишление през нощта, решавам, че ако аз някога изобщо се ожения, ще взема за своя жена Ани Механджийска – дъщерята на Механджийски, сега студентка по испанска филология.

Благоев и жена му спряха движенията си и останаха така няколко секунди като прожекция от филм, внезапно спрял в някакъв момент поради повреда в апарата.

Майката стоеше с малко отворена уста, сигурно да си поеме дъх.

— Какво замръзнахте отведнъж? – извика Борислав.

Филмът не продължи движението си. На кадъра имаше един възрастен човек, полегнал на кушетката, завит с одеяло и до него – една жена с чаша и таблетки в ръце. След нови няколко секунди, лентата тръгна. Фигурите в кадъра се раздвижиха. Жената подири наблизо стол, седна на него, а няколко от таблетките паднаха на пода. После намери сили да се пресегне, да остави чашата на една кръгла масичка и да се облегне. Човекът от кушетката шавна, отметна сърдито одеялото, повдигна се и бръкна в нощната масичка, откъдето извади стъклъце с капки, наля вода, капна от капките.

— Изпий това, Теодоро – каза той. – Ако е слабо, ще ти дам още няколко капки.

— Махни тази чаша от очите ми – каза жената и остана така, докато Благоев се върна, остави чашата върху плочата на нощното шкафче, но помисли нещо, взе я обратно и глътна успокояващото лекарство.

Изминаха няколко напрегнати секунди. Стефан Благоев бавно идваше на себе си. Той трепна някак особено, разтърси се така, както човек се разтърсва от

неочаквано кисело или лютиво и като впери очи с поглед, в който по странен начин се съединиха обидата и гнева, изрече дрезгаво, мъчително и категорично:

— Ти изигра такава лоша игра, от която излиза, че невинният трябва да се преклони пред виновния. Благодаря ти за тази най-оскъбнителна подигравка!

— Не бързай да правиш заключение, татко.

— Млъквай! – изкреця Благоев със силата на своето, освободено вече от стеснението и изненадата, гърло. – Не искам да те чувам повече. Иди при подлещица, застани на колене, поискай гъщеря му за съпруга и кажи, че татко ти е нищожество!

— Защо така бързо решаваш, татко, ония въпроси, за които се иска мъдрост и спокойствие. Ти не чу нищо повече от една дума и вече унищожих пътищата за разбирателство дори с мене.

— Аз направих каквото трябваше да направя. По-нататък с тези хора нямам работа. Те за мене са мъртви. Аз не мога да лъжа и не мога да понасям, когато ме лъжат. Прави каквото щеш. Аз и тебе слагам при тях. Еднакво сте ми чужди.

— Защо говориш така на момчето? – изрече с плач Теодора. – Не бързай, както винаги! Не е станало нищо, за да плиснеш тези думи като ледена вода върху своя син.

— Майко, остави татко ми да постъпва, както намери за добре. А това, дето казваш, че нищо не е станало, не е вярно. Станало е вече всичко, за да няма връщане назад. Съжалявам за огорчението, което създадох. Думата вече съм дал.

— И да не мислиш, че като се свържеш с тях, аз ще продължа да се лишавам от толкова неща и да те издържам като студент? Да те поеме бабалъкът.

— Не допусках – обади се Борислав с натъжен тон – от тебе, поради останалата омраза, че можеш да ми кажеш такива думи.

— Аз не вярвам на човек, който се е клел на лъжа. От него не очаквам нищо добро. Знай това и за себе си, а не ми говори за моята омраза.

— А колкото за това, че ти не желаеш да ми помагаш в следването ми, казвам ти, че си освободен от това задължение, аз вярвам, че ще уредя и този въпрос.

— Как ще го уредиш? – изплака майка Теодора – Господи, защо стана всичко това, защо налетя този огън у нас!

— Ще се оправи всичко, майко. Не се безпокой – утешаваше я Борислав.

Той се облече и излезе. Ходи, където ходи, срещна се с приятели, които го обичаха, каза каквото трябваше да каже и не се върна до вечерта. На следващия ден, когато бащата, все така сърдит и оскърбен, излезе да се види с приятели в малкото квартално кафене, Борислав разказа на майка си, че бащата на неговия съученик Тошко Мечев е ръководител на книговезкия отдел в една одържавена печатница и че тъкмо той търсел интелигентен работник на едно от овакантените места. Тошко Мечев бе разказвал на баща си всичко около писмения изпит по математика и затова бащата с още по-голямо усърдие се зае да назначи Борислав в този отдел на печатницата.

— От време на време – каза старият майстор – може да се случи да се върши и малко физически труд, като например да се пренасят бали с хартия, да се обрязват на книговезкия нож топове хартия, но не може без това.

— Не се безпокойте – отговаряше усмихнат Борислав. – Не само, че не бягам от физически труд, но понякога го предпочитам. Вие не знаете колко голяма е за мен тази услуга. Успеете ли да ме назначите, успея ли и аз да стана задочник-студент и да изкарвам сам хляба си, ще бъда най-щастлив.

Хареса на майстор Мечев този открит и самостоятелен характер на Борислав и се разтича, говори на началството, даде дори от себе си характеристика за него, готов беше да подпише и гаранционна бележка за неговото поведение. Макар и по-трудно, но и в университета работите се уредиха. Кварталният отговорник

гаде за него също добри атестации и след не повече от десет дни Борислав беше вече заочник с една заплама от книговезкия цех, която му стигаше да се изхрани.

— Майко — каза една вечер Борислав на майка си, — мисля си, че все пак имам право ако не като син, то поне като гражданин да използвам своето легло в таванската стая. Обясни това на татко и му кажи, че аз съм на работа и от него не желая нищо, освен едно безшумно и почтено съжителство.

— Защо говориш така, моето момче? Не ме ли огорчаваш с тия думи? Ти ще си останеш при нас както е било. Баща ти, освен че няма да продума дума, но чувам го как пъшка ноцем. Не мисли, че той не страда от това, което стана, но е горд, щади себе си и своето достойнство. Пък може би по-своему да е прав. В твоя избор не ти се меся, синко. Чула съм аз много добри думи за момичето на Механджийски. Пък какво е то виновно за това, че бащите са се смразили! Колкото за баща ти, не го задявай, не му говори за това, което е било и което си намислил. Остави го. Ти не допускаш, но аз зная колко тежко преживя той навремето това, което му стори другият. С дни, седмици и месеци той нямаше сън. Познавам го добре. Сърцето му е добро, но има корав и горд ум. Не можеш да не му повярваш, когато го чуеш как говори за това, което го боли. Пък и ти си като него. Туй, което направи и си намери работа, не е ли от гордост? Остави дялята да узрее по-късно от ябълката. Не са еднакви хората, моето момче...

Учуди се Борислав като чу тия думи. „Колко е била умна майка ми, тази мълчалива старица“ — рече на себе си той.

И тръгна пак животът не толкова подсладен и както трябва, но поне без тревоги, без остри думи и в тишина. Всеки живееше в себе си. Всеки беше отделен свят и трудно беше да отгатнеш как текат мислите, как повече сърцето и как върви тази мълчалива битка между тях.

„И бащата, и синът са прави“ – би казал всеки, който познава отделните характери. Бащата беше чул някъде, а това не го бяха измислили глупаци, а умни люде, че ако син или дъщеря не чуят и не приемат наставленията на баща си, тогава бащата трябва ги остави - нека ги научи суровият живот. Той ще им даде мъдростта, която не приемат от бащата. Ако пък в сърцето на някой от младите по една или друга причина, а може би по предвидена съдбовност, цъфне рядкото цвете на любов, бива ли да се остави то да увехне и да се изпепели радостта на това сърце заради някаква застанала на пътя отколешна омраза и непреклонно себелюбие?

Един старозаветен, утвърден в своята истина човек, винаги ще говори за правдата, която на земята е често колеблива, без да разбира, че в любовта се съдържа и правдата, а в правдата не всякога има любов.

Бащата на блудния син наруши правдата, защото даде на непослушния правото, каквото имаше и добрият син, но той стори това нарушение поради бликналата в сърцето му бащинска любов.

Такива мисли посещаваха от време на време ума на огорчения баща Стефан Благоев, а също и на майка Теодора. Въпреки това животът си течеше отвън спокойно, безшумно с правдата на единия и с любовта на другия.

В семейството на Механджийски работите взеха още по-остър характер. Когато майката на Ани – леля Ружа, както я наричаха в махалата, разказа на мъжа си, че Ани от няколко време другарува със сина на Стефан Благоев, тогава взривът, който гойде като небесно бедствие, беше много по-страшен от оня в дома на Благоеви. У семейство Механджийски тоя взрив произведе детонация дори в квартала, защото пиянският глас на бай Коста не остави на спокойствие нито една от къщите наоколо.

— С моите врагове ли намери да беснееш, долна непрокопанице? – реवेशе той като грезгава и досадна тръба.

Върнал се наскоро от кръчмата „Златното пиле“, той носеше със себе си дъх на пияница и атмосферата на това отвратително и задимено дяволско гнездо, където мъжете разказваха домашните си неволи и някак законно оскверняваха достойнството на тези, които, приготвили вечерята, уморени очакваха съпрузите си.

— Коста, не викай толкова силно! – молеше го леля Ружка. – Нали ще те чуят съседите? Бива ли с такива гуми да наричаш своето чедо?

— То не е мое чедо! Щом го браниш, то е твое чедо. Та какво в края на краищата мога да очаквам аз от нея, щом носи дарбите на твоя род? Не ви ли зная аз? Цялата ви махала беше писнала от твоите лели. Да кажа ли как ги наричаха?

— Наричаха ги такива като тебе в кръчмите.

— Да си затваряш устата, че дяволите ще те вземат. Аз съм почтен човек.

— Но не с почтени дела! – викна му Ружа.

— Кажу нещо непочтено в живота ми.

— Щом ти оскърбяваш моите рогове, аз ще ти кажа, че си отдавна паднал пред очите ми, защото се кълнеш на лъжа. Ти си виновният, дето разтурихме дружбата си с Благоеви. Аз ти казах, че Ани се сдружи с момчето на Благоеви, не да направиш скандал и да прогърмиш махалата с виковете си, а да се зарадваш, че може би децата ще ни подобрят.

— А, хубава работа! На всичкото отгоре си и сводница! Аз не съм знаял, че в дома си съм държал врагове. Едната – разбесувана кучка, а другата – приятел на моите душмани. По дяволите да вървите! Не ви искам, не съм ви нито мъж, нито баща!

В това време в една от вътрешните стаи младото момиче, бледо и едва сдържащо сълзите си, слушаше всичко това и в душата му, разпукната от земетръс, падаха химерните образи на много хора, преди всичко на баща ѝ.

Това страшно, отвратително и плесенясало зрелище се нарича „законен брак“! Колко често такива законни

съпрузи се нахвърлят с настървение, щом се случи да си погадат ръка двамата, чисти от всякаква корист, млади люде и пожелаят с чистотата на сродни души да превърнат мрака в светлина, а безлюбието – в приятелство.

— Майко – каза Ани на майка си късно привечер, когато останаха сами, – кажи ми как мога да живея повече при вас, щом за баща ми съм „разбесувана кучка“?

Мълчеше бедната Ружа, притисната като в преса от тези тежки думи на гъщеря си, която има пълно право и няма никаква вина. С разплакани очи и разтреперани устни жената се видя принудена да каже нещо, но не знаеше какво.

— Не бързай, Ани, не бързай, майко! Нали виждаш, че баща ти е пиян? Ще мине и тази буря, когато мине и пиянството. Такъв е той. Предизвиква ме да му кажа и аз тежки неща. Макар че цял живот съм търпяла. Научи и ти търпението. То е по-силно от гнева и носи успокоение.

— Майко, ако се лиша от възможността да следвам, ще напусна този дом и ще сключа брак.

— Какво казваш, дете! Помисли какво ми казваш!

— Казвам ти единствения път, който ми остава.

— За кого ще се омъжиш, Ани? И няма ли да бъде това прибързано? Нали си почнала да следваш и как ще оставиш всичко наред път?

— Това не правя по своя воля, майко. Помъчи се да влезеш в моето положение. Мога ли още да остана при тебе и при баща ми, който ме огорчи с най-голни думи?

— Че и мене той нарече сводница. Кажи аз къде да ида, ако за една дума трябва да се напусне един дом?

— Не се сравнявай с мене. Ти си свързана с него. Години сте преживяли заедно, а аз съм временен човек в този дом.

Настъпни нещо трудно и дори безизходно в къщата на Механджийски. Не можеше вече никой да търпи така изострените отношения. Неминуемо следваше някаква развръзка.

— Какво си намислила, мое дете? – питаше с горест майката. – Къде ще идеш, щом прескочиш този праг?

— Майко, аз се разбрах с Борислав по всички въпроси. Ти не знаеш колко е мой издигнат и колко е честен в своите постъпки. Ти вече чу от мен оная вечер как другарите го уважават заради неговата доблест и жертвеност.

— Това вярвам да е така, но ти сигурна ли си, че неговите родители ще те приемат с добро чувство? Отчуждението и настъпилата омраза между двамата бащи стана атмосфера и в двете семейства.

— Тази омраза обаче не завладя нито мен, нито него. Той също е в обтегнати отношения с баща си. Засега е така, но там всичко ще се изживее по-лесно, отколкото при нас. Не забравяй, майко, че баща ми е виновният при случката с Благоев.

— Виждам как твоеото увлечение те е направило готова да осъдиш баща си и да оневиниш чуждия човек.

— Първо, нашите отношения не са увлечения, а нещо друго, и на второ място, истината по случката между баща ми и бащата на Борислав не е такава, както ни е внушавана досега. Майко, на този свят е необходимо да приемем нещата такива, каквито са, без оглед на близостта ни с хората. Човек може и е длъжен да прости грешката на друг, но необходимо е всяко нещо да се назовава така, както е. Зная че баща ми е изрекъл невярна клетва, за което всеки би го осъдил, но бащата на Борислав е укрил пропуската на моя баща, приел е обвинението, че се е отделил от работата си без да предупреди началника на гарата. Така или иначе, могло е да се дойде до някакво разбирателство без тази голяма омраза, която се пренася в поколенията.

— Какво ще стане накрая?

— Краят е още далече. До този край трябва да се извърви дълъг път. Ти вече сама виждаш от държанието на баща ми колко трудно се променя човек. Така е и в отвъдната страна. Може би тази ненавист ще

продължи дълго, но тя няма да прескочи нашето поколение. Продължението на злото зависи от хората. Ако не се предава от майки и бащи на синове и дъщери, на внуци и правнуци, то ще изчезне, ще изсъхне като бурен, порасъл между цветя, щом го лишим от нашата грижа да го храним.

— Какво разбираш ти под хранене?

— Лошите мисли, чувства и думи са храната на злото. Ние усърдно го гоцаваме на нашата трапеза – на тия дяволски пиршества, каквито често си устройвате. Аз зная, че в тази разгорещена атмосфера, нашите думи ще звучат като нежелани, дори предателски уловки, за да осъществим това, което сме намислили. И тъй като презираме коварството и хитрината, ние ще ви оставим и ще чакаме края на неприятната пиеса. Вие, двете семейства, без нас с Борислав, ще решавате вашата задача.

Разтържи се майката, съзри изпълниха очите ѝ, но тя видя колко солиден, непоклатим е този нов, изненадващ съюз на любовта и замлъкна.

VII глава

Всяко начинание, творчество или задача в живота на хората трябва да надвие неминуемите препятствия, които се явяват пред него. В книговезницата, където Борислав вече бе на работа, имаше една група от десет работници, четири от които жени. Отначало те с малко недоумение погледнаха на новоназначения член на този колектив, но нямаше повод да кажат нещо лошо за него, защото той повече от седмица вършеше една почти хамалска работа. Началникът на работилницата, Мечев, беше умен и тактичен човек. Той знаеше, че в началото всеки нов работник изпитва едно смущение, защото работниците го гледат с изпитателен и малко недоверчив поглед. Затова първата работа, която даде на Борислав, бе да пренесе книжните бали от една малка пристройка, която щяха да ремонтират до самия цех. Балите се прегъваха внимателно на две, вдигаха се на рамо и се пренасяха в нарочно почистения край на помещението. Работниците бяха доволни, че „майсторът“, както те казваха на ръководителя Мечев, му възложи тази работа.

58

— Той скоро свикна да работи и на ножа – каза на Мечев един от по-възрастните работници, който беше резач и на когото бе възложено да въведе в тази работа новия работник.

— Не ми е чудно, че ще свикне, защото той е интелигентно момче – отвърна Мечев.

Не мина много време и Борислав усвои начина на сгъване на отпечатаните на листи коли. Отначало той проверяваше дали не е сгрешил, като се взираше в страниците, но после това вървеше така успешно, както всичко с което се залавяше.

Имаше между работниците такива, които желаеха да влязат с него в разговор, колкото и малко време да имаше за това. Борислав отговаряше учтиво, другарски, без да се впуска в излишни подробности. Тази

пестеливост на приказки и време започна да се харесва на Мечев, а и на самите работници, които видяха в Борислав умерен и честен млад човек. Но защо той ще работи в книговезки цех, след като може да следва, това те не знаеха и не се решаваха да го запитат. Какво ли е направил, та родителите му са го лишили от издръжка? Сигурно неразбирателство с бащата или някаква любовна история.

За такава възможна любовна драма особено се интересуваха четирите работнички в книговезкия цех. Те и четирите бяха на мнение, че новият работник е много симпатичен и приветлив момък, а едната от тях – неженената, дори се вълнуваше, когато се случеше да говори с него по работа.

Освен този цех, комбинатът за книгопечатане и всякакви други неща от полиграфията, имаше редица други отдели със своята специфична работа, а над тях стоеше „началникът на производството“. Той не само веднъж в месеца, а няколко пъти обикаляше отделните цехове и някак с подчертана важност си даваше мнението. Този началник, казваше се Мишо Дочкин, със зачервено лице и старателно подстригани мустачки имаше славата на женски обожател. Беше разведен и една от съществените му грижи беше да прави малки, но внимателно застраховани от служебното му положение, авантюрки. В почти всички отдели на производството имаше по един, къде по-голям, къде едва загатнат флирт. В книговезкия отдел, той задираше Весето – младото неомъжено момиче, добре наблюдавано от трите останали верни другарки. Весето, едно тъмнооко, но свенливо същество с черна бенка малко вляво от горната устна, изтръпваше, когато началникът влизаше в цеха. Той обикаляше всички групи, интересувахе се някак формално от хода на работата, настояваше за изпълнение на сроковете, но най-после отиваше при Весето и почваше да я тормози с подхвърляния и въпроси докога цяла да баби отговора си по въпроса, за който никой нищо не знае.

Всички в книговезкия цех се възмуцаваха от Мишо Дочкин, който разливаше около себе си някакъв флуид на омерзение. Макар че от време на време работниците си казваха по някоя и друга дума като протест от поведението му, особено когато научиха, че той е заплашвал Весето с уволнение, все пак го търпяха, защото си пазеха хляба.

Борислав на няколко пъти при срещите си с Ани, която живееше все още при родителите си, докато се уредят въпросите окончателно, разказваше за своето възмущение от този отворителен човек. Ани се усмихваше снизходително, защото познаваше вече доста неща от характера на Борислав и го съветваше да бъде по-сгържан, защото и неговото, и нейното положение зависеха от това, дали той ще се закрепн в книговезкия цех. При тези срещи Ани осведомяваше своя избран за живота си другар как живее у дома. Спяла в таванската стаичка и слизала долу, когато баща ѝ отсъствувал от дома.

Един ден Борислав ѝ каза, че е уредил въпроса за квартирата.

— Изглежда – каза той – нашата съгба е свързана с Мечев. В къщата му живее някакъв студент, който си взел последния изпит и днес напуска наетата стая. Като описах положението, в което се намираме, Мечев се съгласи да ми даде стаята под наем. Той знае, че там ще живея с тебе след като сключим граждански брак.

— Много ме зарадва с тази новина – каза Ани. – Почвам да вярвам, че нашето смрачено небе малко ще се поусмилне, но ти внимавай да не злепоставиш своя покровител като направиш скандал заради тази Веска.

— Много ми е тежко да понасям този тип, но ще гледам да помогна на момичето по някакъв безболезнен начин.

Десет дни след тази среща Борислав успя да си вземе някои най-необходими вещи от дома си и ги отнесе в новата квартира. Така направи и Ани с помощта на

майка си, която се увери напълно, че Борислав е почтен млад човек и че той скоро ще се ожени за Ани.

— Другари – каза веднъж Борислав на работниците от книговежницата, – в неделя сключвам брак с една девойка, която от няколко месеца е моя годеница. Тъй като обстоятелствата при моята женитба са малко по-особени и на сватбата ми няма да има нито мои, нито на годеницата ми роднини, аз ви каня този ден в дома на нашия началник, другаря Асен Мечев, където ще живея на първо време. Освен това, обръщам се към нашата другарка Веска и я каня като шаферка заедно със сина на другаря Мечев – мой бивш съученик.

— Браво, браво! Нека е честито, другарю Благоев! С голямо удоволствие ще посетим това тържество – каза един от възрастните другари. – Дано Весето се съгласи да ти стане шаферка.

— Ние много ще се радваме на това. В такъв случай, както ти, така и другаря Мечев ставате нейни покровители и роднини. – Браво, браво! Нека е честито на всички.

Смутена, засрамена, но щастлива, Весето, със зачервено от възбуждение лице, можа да каже само две-три думи:

— Много благодаря на другаря Борислав за тази чест. Приемам поканата с голямо удоволствие.

Весето може би искаше да каже още нещо за честта, която ѝ се прави, но спря от притисналото я възбуждение и едва не се разплака.

Днес в книговежкия цех всички бяха щастливи. Борислав и другите поздравиха Весето и всеки тайно празнуваше в душата си избавлението от един тормоз.

Колко хубави дни бяха в книговежкия цех.

* * *

Топла, задушевна и изпълнена с истинска радост беше новата квартира на току-що подписалите брачен договор Борислав и Ани. Там, в спонтанната вълна на

приятелско и другарско ликуване, се промъкваше и една мъчалива скръб, за която нито Борислав, нито Ани казаха нещо. Те се смееха; подаваха чашките с червено вино на своите колеги; приемаха поздравленията и пожеланията им; зарадваха се когато поднесоха на Борислав една туристическа риза с алена връзка, а на булката – торбичка с различни парфюми, кърпички, копринено шалче, крем и червило. Всичко това беше придружено с букет червени рози.

Особено хубава, усмихната и приветлива беше малката Веска, която беше преодоляла смущението си и се разприказваха с младия Мечев – нейният партньор в шаферството. Лицето ѝ, някак детинско, бе през цялото време усмихнато и черните ѝ очички, заедно с бенката на лявата горната устна, придаваха естествен, неизискващ никакво усилие, чар. Тя бе в непрекъснато вълнение от това, че Борислав, задочник-студентът по биология, ѝ оказва такова неочаквано внимание.

Тайната мъка на Борислав и Ани беше тази, че на тяхната сватба нямаше никой от семействата им. Нищо не беше в състояние да изтрие мрачената на лицето на Стефан Благоев – мрачина повече от мъка, отколкото от недоволство. Още по-дълбока и непримирима беше мръщината между веждите на Коста Механджийски, който палеше цигара след цигара като гледаше как скрито и горко приплаква жена му Ружа заради всичко, което става.

— Така е, като влезе дяволът в един дом – рече полугласно бившият стрелочник, когато лягаше да спи.

Потръгна по свои пътища животът на тези люде – живот, разделен на три, с три вида тъга и толкова съжаления, почти без взаимна радост, освен онази радост – повече духовна, отколкото земна в скромната квартира на младоженците Борислав и Ани. Борислав все още работеше в книговезкия цех на предприятието, където вече беше по-спокойно отпреди. Лесев сега много рядко се мяркаше в работилницата и не се спираше нахално и дръзко при малката Веска. Доловил нещо от

настроението, което имаше спрямо него, научил и това, че Весето е била шаферка със сина на авторитетния в комбината Мечев, той промени нещо от установения порядък на инспектиране.

За известно време Ани, водеща се в университета пак с името Механджийска, беше извоювала няколко дни отпуск поради встъпването си в брак. Тези дни вече привършваха и тя се зае сериозно да чете за изпит, като същевременно изработваше у дома си в по-късните часове едни сферически пискюлчета, работа, която ѝ бяха възложили приятели на майка ѝ от тапицерската работилница, където преди бе работила и тя.

— Горката ми майка! — казваше тъжно тя на Борислав. — Сърцето ѝ не се поддаде на това, което ожесточи баща ми. Скришом от него тя нареди това, за да ми помогне.

— Това е все пак една малка победа над злото и огорчението — каза Борислав. — Ние не можем да очакваме бързи и изненадващи резултати. Прогонването на една ненавист от душата на човека е бавен процес. Доброто идва както пролетта — бавно, със скромни крачки. Най-напред трябва да се разтопят ледовете на отминаващата зима, да се пробудят цветовете и замръзналите води и чак тогава ще дойдат лястовиците, които носят радостта.

— Пак твоите мъдро изказани думи успокояват сърцето ми. Аз не зная извора, откъдето черпиш тези животворни води, но без теб и без тях животът ми би бил горък и безсмислен.

— Ани, моя любов! Това не са мои думи. Така, без сам да ги измислям, те се раждат в мен, защото може би аз съм призван да ти ги кажа. Ти вярваш ли, че когато любовта посети една душа, умът изненадан мълчи и нищо не измисля. Тогава говорят други. Ние не знаем кои са те, но знаем, че са елмазени капчици на слизация отгоре поток.

— Ти вярваш ли в предопределението?

— Ани, всичко е предопределение.

— А нашият разум?

— Аз вярвам на гумите, които някога е изрекъл Кант, че умът нищо не създава. Той е само регулатор, контролор, който коригира или отрича нелогичното. Умът е строгият пазач на света с три измерения. В неговите ръце е мечът на логиката, но в това триизмерно царство, където има меч, любовта не може да съществува. Тя, както и гениалността, идва от другаде, а не от царството на ума.

— Колко е вярно и колко при това справедливо е това, което ми казваш! Ти си най-умния човек, когото съм срещала.

— Какво бих представлявал аз със своя човешки ум, ако на света не съществуваше вдъхновение.

— А какво е вдъхновението?

— Подарък от един свят с друг порядък, с други гуми – откровение. Никой човек никога и нищо не би измислил, ако не беше откровението. Всички изобретения, всички истини и закони преди да станат разбираеми от ума, са станали разбираеми за душата.

Ани се размисли дълбоко над тези гуми..

След известно време Ани тръгна редовно да слуша лекциите си по испанска литература, а Борислав чете доста много книги по биология, с които се снабдяваше от университетската библиотека. У тях започна да идва един възрастен учител по естествените науки – Боев, с когото Борислав се запозна на едно събрание на биолозите. Животът през късните часове на неделните и съботните дни стана крайно интересен и смислен.

Боев имаше необикновено интересни възгледи за живота и развитието, които много допаднаха на двамата млади хора. Той развиваше въпросите за живата природа по начин, който напълно се покриваше с интуицията на Борислав и поради това тази наука за задочника-студент ставаше все по-интересна и такава, че нейното непрекъснато развитие щеше да го доведе до пълна хармония с възгледите му.

Боев разказваше за някогашните, макар сега малко позабравени опити на учения Жорж Лаковски, за магнетичните флуиди на Райхенбаховата теория, за жизнения магнетизъм и за ония озадачаващи явления в живота дори на първаците, където се демонстрира по най-очевиден начин микросъзнанието на животинския и растителен свят. Боев беше един от ония учени хора, които стоят в групата „идеалисти“, но толкова много въоръжен с познания и факти, че бързо ставаше убедителен за тези, които го слушаха.

За да не бъде вечерта наречена „вечер на чай и сухари с мед и лимон“ и при това само биологична, даваше се думата и на Ани да разкаже нещо за произхода на испанския език в Пиренейския полуостров – нещо, което стои в началото на всяка испанска литература. Без да има свои убедителни доказателства, Ани искаше да вярва, че този език има корени в езика на баските.

— После – казваше тя, – след като Рим покорил тази страна, латинският език, наречен *lingua romana rustica* получи превъзходство, за да се роди испанското романцо.

Това нейно разбиране относно произхода на испанския език се споделяше от Борислав, макар че той не беше езиковед, а още повече, когато Боев изтъкна, че баските съставляват душата на Испания.

— Испанците и португалците имат голяма заслуга за развитието на човешката цивилизация – каза Боев. – Тогава в петнадесетото столетие латинската раса е имала преимущество и е дала на света със съдействието на Емануел Велики големите конквистадори, начело на които стои Васко де Гама.

— Кои знае колко по-късно човечеството би имало вярна представа за континентите на нашата планета, ако испанци и португалци не бяха направили забележителни морски експедиции – допълни Ани думите на Боев.

Такива бяха скромните, но пълни с интересни разговори вечери в квартирата на младото семейство.

Боев се изявяваше с всеки нов ден все по-интересен и по-преизпълнен със знания и мъдрост. Той беше най-скромният и най-чист човек, когото двамата млади бяха срещали в живота си. Той нищо не говореше за себе си, но случайното запознанство на Борислав и Ани с него направи смислен и по-леко поносим огорчения им живот. Чрез Боев те неведнъж разрешаваха трудни противоречия. Боев нямаше семейство, нямаше връзки с роднини, а хората, с които той дружеше, бяха хора, които му допадаха поради своите разбирания и те заместваха всякакви роднини и близки. Боев беше уредник на лаборатория при един биолог и извършваше всички опити, които трябваша на учения. Той беше толкова скромен и с таква пречистено от корист и от суета сърце, че дори се стесняваше да покаже на учения някои негови грешки.

Така с малко по-големи усилия от ония, които имат другите млади хора, тръгнаха по пътя на науката, преминаваха дните на новите съпрузи. Това щеше да продължи все така, с малко препятствия и грижи, ако една случка в университета не наруши това и не сгърчи във внезапни вълни тихото езеро на тяхното всекидневие.

В университета професор по зоология беше Иван Кунчев, който някога бе завеждал катедра и по биология, но ред причини, които хората не знаеха в подробности, го накарали да се откаже от това преподавателско място и да стане зоолог.

Един ден професор Кунчев повика студентите от курса, в който се намираше и Борислав, на практически занимания. Работата се състоеше в това, да се направят няколко дисекции на животни, предимно на жаби и на две зайчета.

Навярно във връзка с лекциите е трябвало студентите да видят нагледно някои особености в устройството на студенокръвните и топлокръвните животни. На за беда, точно на Борислав се падна да упои и разреже едното от зайчетата, да разгледа и обясни

някои основни неща в топлокръвното устройство на храносмилателната му система. За Борислав беше очевидно, че след тази упойка и дисекция, зайчето не може да се върне към живот, а ще бъде изхвърлено в кофата за отпадъци, достатъчно вече окървавена от други подобни действия.

— Другарю професор – започна Борислав смутено, моля Ви да бъда освободен от този експеримент!

— Защо? – обърна се професор Кунчев към вежливия студент, но в тона и израза му веднага пролича необяснима за Борислав отсенка на ненавист.

— Чувствам, че не ще мога да направя това.

— Така ли? А не почувствахте ли в същата минута и това, че вие не можете да бъдете студент и да завършите университетския курс по никоя от специалностите на естествените науки?

— Какво общо има това с моята невъзможност да извърша предлаганата вивисекция?

— Общото се състои в изискването, което университетският курс има към тези, които претендират да станат негови възпитаници.

— Досега, другарю професор, аз съм вършил най-доброто известно всичко, което се е изисквало от мен и намирам, че не съм изостанал в работата си. При това аз съм задочник и не зная защо и задочниците, трябва да минат тези упражнения.

— Аз наредих това съзнателно, защото това упражнение е, което ще ме увери, че вашият семестър е редовно завършен, за да подпиша книжката ви.

— Професор Кунчев, много съжалявам, че съм принуден да ви откажа.

Смела, упорита и някак демонстративно неприятна се видя на професора тази открита изява на неподчинение.

— Вие съжалявате за едно, аз пък съжалявам за друго – каза някак остричко професорът. – Моето съжаление е, че вашият семестър ще остане незаверен. Последствията от това вие знаете.

— Зная ги и ги приемам.

— Вие бяхте по списъка номер... – замисли се Кунчев.

— Двеста петдесет и осем – помогна му Борислав.

— Да, спомням си – каза професорът и погледна през светкащата леща на очилата си. Как се казвате?

— Борислав Стефанов Благоев.

— Тъй, тъй. Аз срещнах някъде Вашето име, но не помня къде.

— Може ви в списъка на кандидатите за развитие на дадената от деканата тема за психологията на животните.

— Вероятно там – каза късо Кунчев и пак стрелна с поглед застаналия в спокойна стойка и с леко приведена глава студент.

Разговорът приключи. Нямаше какво повече да се говори и Борислав с бавни крачки напусна помещението, определено за вивисекция. Кунчев го изгледа с ревниво озлобление и колкото Борислав изглеждаше по-спокоен и привидно равнодушен към случилото се, толкова по-непримиримо оскърбен ставаше професорът.

Макар че Борислав нищо не каза на Ани, тя забеляза неговото вътрешно смущение. Нејната тънка чувствителност беше непогрешима по отношение на състоянието му. Всъщност какво по-съществено имаше за нея от доброто състояние на Борислав?

— Нещо се е случило днес – каза му тя. – Аз имах такова предчувствие, че повикването на заочниците ще донесе някаква неприятност. Нали е така, мило момче?

— За предчувствието ти те поздравявам, но затова, че се безпокош, съм недоволен.

— Кажу какво стана? – молеше се Ани.

Борислав с максималното спокойствие, което му беше възможно да запази, разказа подробно случая, но побърза да успокои Ани с това, че каквито и санкции да му наложат, положението не се променя, щом това не променя положението му на работник в книговезкия

цех, а това значи, че не се променя нищо от порядъка в семейството, колкото и скромен да е той.

Ани замълча. Тя много добре знаеше, че всякакъв съвет, отправен към Борислав, е безсилен да го промени. Тя и не искаше той да стане друг, защото го обичаше такъв, какъвто е.

Обядваха. Борислав, който беше в отпущк този ден, взе една книга, поседна на кушетката, облегна се на стената и зачете нещо.

— Колкото да искам да не те тревожа, бъди готов да посрещнеш някои изненади около следването.

— То е естествено, закономерно, както се говори често в наши дни. Аз не се възмуцавам, че те ще изпълнят своя дълг като ръководители, но се възмуцавам от съдържанието на този „дълг“.

— Разбирам те добре, Бориславе. Напълно съм с тебе и в начина на твоето мислене, но ние сега няма какво да направим. Такива са порядките на нашето време, а който желае да промени тези порядки...

— Ще трябва да очаква неминуемото – побърза да отговори Борислав.

— Тъкмо това исках да кажа.

— Щом е така, тогава всичко е наред. Аз искам да следвам в университета не защото ми е толкова необходима дипломата, но защото искам да получа знания. Аз и без това се ползвам от университетските издания и оттам се обучавам и дори ще се готвя за изпити, ако някога ще трябва да ги полагам.

— Чудесен си ти, мили мой приятелю!

— Само приятел ли съм ти?

— Ако не сме приятели, напразно сме съпрузи. Без това, което аз наричам „приятелство“, останалото е куха черупка.

— Bravo, Ани! С всеки нов ден ти ме изненадваш.

— Взаимният живот без тези „изненади“ е най-непоносимият затвор. Много пъти съм си мислила, че ако някога загубя способността си да те „изненадвам“ с такива неща, които ме представят пред тебе като

друга, нова някаква Ани, тогава аз започвам да умирам с бавната смърт на безлюбиеето. Тогава ти или кой да е от нас ще трябва да търпи до себе си човек от някаква биологична смес, която прилича повече на найлон или пластмаса.

— Колко хубаво го измисли, Ани. С тези твои светли „изненади“ ме правиш неуязвим и за изненадата, която може да измисли професор Кунчев, или кой да е от важните в деканата.

— Щастлива съм, ако е така.

— И друго нещо ми угва на ум, Ани.

— Кажу го.

— Имах преди години един чудесен приятел, който се казваше Жорж Рагев. Оригинален, способен, мислещ човек, а същевременно и неповторим естет. Той мислеше като човек, който се е учил при мъдрец, а говореше с езика на поет и художник. Дори и почеркът му беше изпълнен с изящество. Не калиграфично верен, но художествено богат. Този чудесен Жорж, който имаше малко Хершеловски профил, завърши университета с отличие, но не отиде да си прибере дипломата. За него беше достатъчно това, че се изпълни със знания, които му бяха необходими не да се изхранва, но да облича словото си с истини, с нови форми, със съвършени изяви, взети от съвършените закони на природата и математиката. Повярвай ми, Ани, той мислеше и аналитично, и с някакви мисловни графики с подчертани максимуми и минимуми. Чудесен беше той.

— Къде е сега този оригинален Жорж?

— Да ти кажа „почина“ няма да е вярно, защото за него не е подходяща тази дума. Да река, че е в други светове, в други измерения, не ми се ще, защото напоследък думата „измерение“ така неподходящо и банално се повтаря, че не ми се ще да я употребявам, докато тя не изчезне от вестниците.

— Разбрах – каза с малко тъжна усмивка Ани.

— И така, него го няма, но все пак е тук. За него си спомних, когато си рекох, че Кунчев ще ми попречи

да взема университетската си диплома. Та защо да не се уча без дипломата? Та Жорж по-малко ли струва от тези, които я имат? Боя се само от това, че ленивците, които не обича да учат, ще вземат лоша поука. На тях казвам, че дипломата не е у Жорж, но е в университетската архива с ясно написаното там по калиграфски „Отличен“.

— И с това допълнение се уверявам, че си умен човек.

— Дано е така.

VIII глава

Историята с жабите и зайчето не свърши с това. Професор Кунчев е от категорията на фанатиците, които строго съблюдават изискванията, определени от правилник, програма, членове и параграфи и затова един ден куриерът на факултета, който винаги носеше една натъпкана със съобщения чанта, позвъни на вратата на Мечев и запита дали тук живее студент на име Борислав Стефанов Благоев. Случи се така, че Борислав сам трябваше да поеме написаното и подписано от декана на факултета писмо, с което Борислав е поканен да се яви в деканата за едно обяснение.

— Все пак приготви се за отговор – каза му Ани. – Не се оставяй да те изненадат с въпроси. Приготви си кратък делови отговор, кажи го смело и не се бой от нищо.

Макар, че Борислав беше възмутен от упоритата гребनावост на професор Кунчев, той почувствува как тези думи на Ани направиха да плъзне по цялото му тяло една топла успокояваща вълна.

— Благодаря ти, мила, за това насърчение. Ти осмисляш не само живота ми с това, че еднакво мислим и двамата, но и ми помагаш в трудните ми дни и часове.

Ани го изпрати до входната врата на къщата, целуна го нежно и изчака, докато той зави зад градинската ограда.

При разговора с декана и въпросите, и отговорите бяха почти както при разговора с Кунчев. Разликата беше в това, че деканът не прие така трагично и с преувеличена значимост заявлението на Борислав Благоев, че му е невъзможно да убие едно животинче, което преди минутка-две е милвал.

— Може би малко прекалена чувствителност или вродено чувство на покровителство към животните, каквото имат не малко хора на този свят – промънка някак полугласно деканът.

— Вероятно и едното, и другото – каза Борислав.

— Да приемем, че това е така, но положението ми на декан налага да ви предупредя, че все пак вашата постъпка е нарушение на едно изискване във връзка с цялостното преминаване през курса. Как ще уредим това, щом професор Кунчев настоява!

— Вие ще решите, другарю декан.

Професор Иванчев се позамисли, почука лекичко с пръст по бюрото и като сви малко устни, което показваше, че предстои да преодолее известно затруднение, каза:

— Със сериозно предупреждение да не се случват с вас такива неща, които приличат на съзнателно пренебрегване на дейност, свързана с обучението.

— Благодаря ви за тая снизходителност.

— Моля – каза тихо и така кратко деканът, като че и двете срички на тази и без това малка дума се сляха в един звук.

Доволен от това, че срещата с декана премина много по-леко, отколкото очакваше, Борислав се върна у дома. Не намери никого. Ани бе отишла някъде. Легна на кушетката в тяхната стая, загледа се в лампата, окачена на белосания таван и се замисли.

Едно от горните малки крила на прозореца беше отворено. Чуваше се жужене на пчела, която се въртеше наблизко. Тя сякаш се колебаеше дали да влезе в стаята или да остане навън в хубавия светлик и топлинката на пролетния ден.

„Защо всичко това, което се случва е такова, а не друго? – питаше се Борислав в своята размисъл. – Всичко ли е предвидено, или има и случайни обстоятелства и действия? Разбира се, че човек е свободен в много неща, не е свободен само от това, че влязъл веднъж в конвейера на живота, не може да излезе. Къде ще иде? Почнал ли си веднъж да живееш, ще живееш и нищо повече. Лъжат се тези, които мислят, че като умрат на земята, съвсем умират. Не, няма отърване от съществуването. То може да взема различни форми

при различни обстоятелства, но ще бъде пак живот или да го наречем – съществуване. Колко ли са разочаровани тези, които като умират, мислят си, че са се отървали от всичко. Отведнъж се пробуждат от омаята между живота и смъртта и ето ги пак техните затруднения, неразрешените задачи, горките разкаяния и омразния вид на техните грехове. Изчезват еднички само заблудите.“

Борислав, който отдавна, не беше почивал, усети, че го обхваща лека, дори приятна грямка. Особеното бе това, че макар и да се унасяше в нея, мисълта продължаваше да следва своя поет път. Ето ги: Кунчев с бяла престилка обикаля залата за вивисекция, а тази зала сега стои много далече от него. „Аз я познавам в подробности – мисли си Борислав, – но тя няма нищо общо с мене. Деканът Иванчев е малко по-близо, но не така близо, както ми е близо зайчето, което трябваше да разпоря и да видя устройството на храносмилателната му система“.

В съзнанието на Борислав ставаше едно пренареждане на хората, сякаш по степенята на оная обич, с която той ги бе приел и ги носеше в себе си. Видя баща си. Милчикият, колко е зашатен, но колко е добър. Той прости грешката на Коста Механджийски, прие вината за разрушения вагон, излежа го в затвора, но не можа да прости лъжата. После майка му – горката и кротка Теодора, и най-последно Ани, която е нещо такова, каквото е той. Това ли е краят? Може би не, защото той четеше мъдрите книги на още по-мъдрия Махар Бену, от когото се учеше.

„Тази стълбица е моят живот – рече си Борислав. – Няма нищо вън от нея, както няма нищо вън от обичта, която ги нареди така.“

Вън от тази стълбица, вън от любовта, всичко е нищо. По-вярно е да се каже: всичко, което е вън от обичта е смърт. “

После се случи така, че мисълта уморена секна и Борислав усети как грямката се преля в сън.

Какво прави, какво струва професор Кунчев, но той успя да види жалките плодове на своето усилие. Вероятно е повдигнал въпрос в деканския съвет и като е разгънал всичкото си многословие, склонил участниците да гласуват за отстраняването на Борислав Благоев за един семестър от правото да се яви на изпит. Това за Борислав значеше, че с един семестър ще закъсне с университетското си образование.

Много горчивина изпита Борислав, а също и Ани от всичко това. Една непредвидена опасност беше тази, но щом като дойде до главата му, трябваше да се понесе. Забранено е на такъв човек да се върне назад. Забранено му е също и всякакво отчаяние и малодушие. Нали всичко, което извърши той, заедно със своята Ани, беше да се спечели една победа? А докато течеше семестриалното време, Борислав четеше юнашки и работеше с всички сили. Лягаше си късно, за да спечели от нощта няколко часа и ставаше рано, за да спечели от деня нещичко. Ани му помагаше, колкото ѝ бе възможно, макар че и тя трябваше да учи, да посещава лекциите, да се явява на упражненията и да чете през всички свободни часове.

Дори и това мъничко, осъществявано с много усилия и лишения спокойствие, не беше по волята на оня ревнив дух, който го преследваше, който го изпитваше. В колектива на книговезкия цех имаше един мъгчалив сив човек, който гледаше на Борислав с една неоправдана и зла завист, че всичко му върви, че е заочник и че ръководителят Мечев го покровителства. Един ден в работилницата нахлуха някакви хора, които се оказаха инспектори по защита на труда. Запознаха се макар и набързо с всички работници и специално се заинтересуваха от Борислав Благоев, когото нарекоха „заочника“.

— Имаме сведения — заговори единият от тях, — че този другар, който освен за книговезкия нож е отго-

ворник и за нагревателя, на който се изварява туткала, е бил крайно нехаен към опасността от пожар. Често е оставял запалителни отпадъци от хартия близо до зачервената плоча на електроотоплителя. Кой е той?

— Борислав Благоев — отговориха двамата едновременно, като се огледаха встрани да зърнат, там ли е Борислав.

— Къде е?

— Ето ме. Аз съм, същият.

Двамата от тримата ревизори го изгледаха зорко и някак с видима заинтересованост да разберат отведнъж като какъв човек е.

— Вие, другарю Благоев, вероятно не подозирате, че хората отвън, които влизат във вашия цех, могат да забележат неща, които са много опасни за вашата работилница.

— Кои неща например?

— Това, че вие, които работите на ножа, съвсем увлечени в работата, или пък във вашите лични грижи по следването ви в университета, съвсем не допускате, че може да стане пожар от нагревателя, който най-често не изолирате от запалителни отпадъци. Знаете ли, че при такъв пожар в съседство с машинно масло и бензин, които държите тук, защото са необходими за ножа, можете да изгорите като мишка? Не само вие, но много хора ще пострадат, наред с огромните загуби за целия цех.

— В разсъжденията си сте свършено прав, другарю ревизор, но не сте прав в изнесените обвинения. Три неща от това, което ми казахте, ми направиха впечатление. Първо, че аз съм се улилвал в свои лични грижи около следването ми, което не зная, как е стигнало до вас. На второ място, нехайството ми около нагревателя, което никога не съм допускар и трето, в нашата работилница не влизат външни хора, които биха могли да ви осведомят за такива подробности.

Разгорещият преди малко ревизор доста се позамисли при този отговор на Борислав. Смел, логичен,

искрен, който може да смути и стар съдия. Не беше разговарял той друг път с такъв човек, не бе свикнал той с такива гуми, които рязко се отличаваха от лъжливите мънкания на хората, които притежават мизерното изкуство да заблуждават.

— Щом като това, което казвам е дошло до нашите уши, сигурно има защо да се каже и още повече да се провери.

— Да проверявате е ваша длъжност, но от такива, които доносят анонимно, трябва да се боите най-много. Те усложняват живота.

— Не е ли длъжност на всеки гражданин да предупредява за нередности, които е констатиран?

— Това би било отлично, но в едно вече усъвършенствано общество, където всеки е готов да се подпише саморъчно под това, което твърди. Вие можете ли да посочите този, който е донесъл това за мен? Ако той гоиде тук, аз ще се оправя с него, защото този донос е клевета, но ще го уважавам, защото ще покаже, че е човек, а не човекоподобна твар.

— Защо така оскърбявате другарите си?

— Аз не оскърбявам никого, защото все още вярвам, че доносникът е някакъв външен и натоварен с това човек. Бих бил оскърбител, ако той е някой наш колега. Ако това е така, тогава той е подлец, който не ми е направил първо забележка, а направо ме е клеветил.

— Другарю Благоев, желаете ли този въпрос да приключим с първото и най-малко наказание – сериозно мъмрене, което да се съобщи на производственото събрание, или искате да се търсят свидетели и да се направи официален протокол.

— Другарю контролор, мога ли да запitam защо това разследване се предприема сега, когато най-главният и най-отговорен източник за сведения – другарят Мечев е в отпyск?

— Вие няма да нареждате кои лица да участвуват в нашата работа. Защо е необходим другарят Мечев?

— Защото той единствен знае всичко, което става в този цех. Ако при това настоявате да приема такова наказание, аз ще направя възражение тъкмо по обстоятелството, че се прави ревизия в момента, когато отсъства истински отговорният за нашата работа – началник Мечев.

Настъпи минутка, в която и двете страни бяха в затруднение. Борислав – защото освен другите спънки, трябваше да преодолява и тази измислена клевета, а ревизорът – защото се беше поддал на един донос, като пренебрегна началника.

Отидоха си ревизорите и така въпросът се остави на забравата.

IX глава

Вкъщи животът протичаше сравнително добре. Само Ани от време на време усещаше леки прилошавания, които тя отдаваше на преумора, но които се оказаха първите признаци на бременност. Едновременно и малко страх за това как ще свърши всичко, но и радост, че този брак вече се осмисля, защото както твърдеше Борислав, досега е липсвал тонът „ми“, за да се получи хармоничното тризвучие „до“, „ми“, „сол“. Макар че „до“ и „сол“ сами по себе си в гадения случай са любовна квинта, все пак законите на мировата хармония, отразени в музиката, изискват и очакват пълното съзвучие.

Те и двамата се смяха и се радваха на всичко, с което се украсява взаимната любов.

— Как ли щеше да се радва майка ми, ако отношенията ни бяха групи – тихо и с жалба продума Ани.

— Да не мислим за това – отвърна Борислав. – Всяко нещо става само по един начин и ако не е станало иначе, това значи, че е станало така, както е трябвало да стане.

— Това не е ли малко фатализъм?

— Аз не съм фаталист, но съм научил истината, че това, което става в гаден момент, е все пак наше дело. Помисли малко по-внимателно и по-съсредоточено и се връщай назад по събитията, доколкото ти е възможно и ще намериш по тази забравена пътека причината на това, което днес е изненада или загадка за тебе.

— Колко назад трябва да оглеждам пътя?

— Колкото ти е възможно. Зная, че някои неща са много далече. До тях не може да се стигне лесно и тъй като те са скрити от нас, считаме ги или неприятни беди, или радостни случки.

— Като утеха за човека тази философия е много добра, но не бива да се самозабравяме в нея и да отпуснем ръце.

— Разбира се, по никој начин!

— Бориславе – обади се Ани, – цях да забравя да ти кажа, че има за тебе едно съобщение. Донесе го някакъв куриер. То е там на шкафа в табличката, където е моето ръководие.

Борислав стана, отиде до шкафа, взе писмото и бързо го прочете. По лицето му се появи малка мрачна сенчица. Ани с леко притворени очи следеше израза на лицето му и мълчаливо размисляше върху неизвестните причини за появилата се сива сянка.

— От военните е – каза бързо той. – Викат ме на контролен преглед. Аз съм от последната група и набор на тия, които могат да следват преди да са отслужили военната си повинност.

— Щом съм от тях – сякаш на себе си говореше той, – защо ме викат? Може погрешно да са записали рождената ми дата.

— Възможно е – каза Ани, – но ти се яви в срока.

Рано на другата сутрин Борислав отиде на работа и като намери в малката канцеларийка майстор Мечев, показа му писмото и му каза, че е необходимо да иде за справка там, където е повикан..

— Ще идеш, няма що! – отвърна Мечев. – С военните е така. Гледай да си уредиш работите, защото има отговорност.

Тръгна Борислав и скоро се озова в канцеларията на окръжието, което го позоваваше.

— Почакай малко – каза му един чиновник в цивилно облекло. – Началникът на канцеларията скоро ще се върне. Повикаха го при полковника.

Седна Борислав накрая на гърбената скамейка и през прозореца видя как се люлеят клоните на гървото. Макар че този, цивилният, тракаше от време на време на една пишеща машина, той можеше да си мисли за това, което го накара да дойде тук, но един отдавнашен спомен го отклони. Преди госта години в насрещната страна на окръжието нямаше тази нова постройка, а беше градина с едри, стари гървета. Там

живееше един приятел на Борислав, с когото си играеха на разни игри. Спомни си той, че тогава, когато се случи малкото произшествие, децата от махалата си играеха с един старинен пищов. Борислав и сега вижда тоя пищов с осмостенна отвън цев. Пълнеше се с барут, а горе на една издатинка се слагаше капса, която при пагането на чакмака се възпламеняваше, подпалваше барута в пищова и той, натъпкан с парцали, малки камъчета и със съдрани парчета вестник, изгърмяваше, като изхвърляше камъчетата, парцалите и няколкото сачми, поставени при пълненето му.

Приятелят му Ботьо беше много мило момче, но доста разглезен като единствено дете. Най-много на неговите прищевки угаждаше майка му – вдовица, която възлагаше на него всички свои надежди.

Един ден, беше около поклади, когато имаше обичай да се гърми, момчетата се събраха в градината при тях, приготвиха барут, капси, сачми, различни хартии и парцали, с които натъпкаха цевта на пищова. Решиха да се редят, целейки се в едно дърво. Понеже пищовът беше в ръцете на едно друго момче, то първо гърмна. Нищо лошо не се случи. Може би гърмежът не бе направил впечатление никому. След него натъпканият и готов за стрелба пищов бе в ръцете на Борислав, той се прицели, дръпна спусъка, но пищовът не хвана. Само падацията спусък тракна върху капсата, но пищовът мълчеше. Сложиха нова капса и този път Ботьо, който взе пищова и не се прицели добре, дръпна спусъка. Пищовът изрева, но тъй като дулото е било сигурно повдигнато нагоре, сачмите удариха в прозорците на полковото окръжие. Изминаха само няколко секунди и един войник гневно прескочи оградата, мигновено се намери при момчетата и успя да хване за ръцете Борислав и Ботьо. Останалите хукнаха през градината и избягаха по надолната улица.

— Мамо! – извика Ботьо.

Веднага от къщата изскочи майката, изтича и застана при войника. Като видя, че той държи нейното синче за ръка, обърна се към войника и каза:

— Какво се е случило? Има ли някой наранен?
— Счупиха стъклото на прозореца тези хашлаци.
— Моля ви се, пуснете ги. Единият е мой син. Аз
ще платя стъклото.

Майката имаше хубаво, благородно лице и макар че беше вече възрастна жена, личеше непокътнатото онова, което винаги е имала – финото, аристократичното.

— Добре – извика войникът, – но какво ще кажете, ако сачмите ме бяха наранили както седях на писмената маса?

— Слава Богу, моето момче! – Радвам се, че не се е случило нещо по-лошо. Какво да ги правя? Детска работа. Научили, че сега около поклади се гърми...

Войникът изгледа поотделно двамата злосторници, погледана и към майката и погледът му срещна очите на възрастната жена – добри, усмихнати, всепрощаващи.

Произшествието завърши добре. И стъклото бе платено, и в училището войникът не се обади, поради молбата на тази добра жена, а и другите момчета, които побягнаха, бяха здрави и читави.

Сега Борислав седи на скамейката в същата стая, прозорецът на която някога беше строшен със сачмите и чака да дойде по-голямото началство да оправи работата.

— Вие как се казвате? – запита влезият важен офицер като се обърна към Борислав.

— Борислав Стефанов Благоев, другарю майор.

Офицерът наведе главата си със сивия подстриган алаброс, разтвори една папка с книжа и каза:

— Та вие подлежите на съд, младежо.

— Предполагам, че има някаква грешка – отвърна Борислав.

— Никаква грешка! На колко сте години?

— На двадесет и три.

— Не е вярно това! Вие не сте наборник от оная категория, която се свиква на служба след като завърши образованието си.

— От тях съм и затова следвам.

— Дайте си паспорта.

Борислав даде своя паспорт.

Майорът се вглежда дълго в датата на раждането и в единия, и в другия документ.

— Не се знае дали грешката е в паспорта, или в списъка за тези, които са се отклонили, в който списък влизате и вие. Трябва да бъдеш съден.

Майорът счете за необходимо да смени обръщението си от „вие“ на „ти“, тъй като „вие“ е много за тази категория.

— Какво да се прави сега?

— Ще трябва да намериш акта за раждане. Не направиш ли това, ще те доведем под стража.

— Аз още днес ще потърся акта за раждане.

— Това трябва да стане съвсем скоро.

— Свободен ли съм, другарю майор?

— Свободен. Върви!

Когато Борислав излезе от канцеларията, размисли се как ще стане това и се досети, че актът за раждането му е при майка му, ако тя не го е дала на баща му, който криеше някъде дървената кутия с документи. Никъде другаде не беше възможно да се направи такава справка. От една страна беше облъхнат от радост, че ще отиде при родителите си, но от друга, не му се искаше да човърка стари рани. За майка си не се двоумеше. Познаваше той сърцето ѝ, но бащата беше горд и малко глупаво непримирим, тъй като се чувстваше с незачетено достойнство от страна на своя син.

Нямаше друг изход. Трябваше да отиде при тях, да преглътне огорчението, което ще му причини срещата с бащата, но изкуството да гълта горчивини той бе усвоил вече много добре. Освен това си спомни разговора с Ани, че те ще направят всичко, което е по силите им, за тържеството на любовта.

На Ани той разказа всичко за преминалия ден.

Когато Борислав отиде в дома на родителите си, завари само майка си. Баща му беше някъде из пазара или в кафенето при старите си приятели. „Може би така е по-добре“ – помисли си той. Не че не искаше да

се види с него, но все пак по-сложна щеше да е сцената при вземане на документа.

— Майко, станала е грешка с датата на раждането – каза Борислав на майка си, след като я помоли да му даде акта за раждане.

Докаато тя ровеше в един стар тефтер, който беше завързан с още други неща в една широка шамия, Борислав видя лицето ѝ и му се стори, че тя е доста посърнала и застаряла. Какво не правят грижите на човека! Но за какво е грижовна тя? „Ако имаше някаква вина за всичко станало, редно бе да има грижи“ – помисли Борислав, според когото грижата на човека бе мисълта за някаква неправилно сторена постъпка. Какво я измъчваше нея – мъчалива и винаги съгласна с всичко, което ставаше въкъщи? Може би единствено раздялата или мисълта, че Борислав не е щастлив, щом е трябвало да напусне своя бащин дом при женитбата си.

— Майко, ти страдаш за нещо – продума Борислав.

— Кой ли не страда, синко. Всеки си има нещо, което го мъчи. Всеки си плаща греховете със страдания.

— Ти, майко, нямаш грехове.

— Отде знаеш? Никой за никого нищо не знае.

„Умна жена е майка ми – рече си Борислав. – Тя ми отговори така, че по-нататъшният разговор става излишен.“

— Майко, аз мисля, че всичко ще се обърне за добро. Може би аз наскърбих баща си, че не зачетох неговото настроение спрямо Механджийски, но биваше ли да отмина това добро и умно момиче, което обикнах, заради някаква стара вражда?

— Не мисли, че и той не страда. Чувам го аз нощем как пъшка събуден в часове, когато всичко спи. Тежи му това, че ти го остави, но като че по му тежи неговата гордост. Със себе си още не може да се справи. Знаеш ли, синко, че най-трудно е да надвиеш себе си.

— Съвсем си права, майко. Ти мълчиш, не говориш, но зад това мълчание има разум и доброта. Аз пък ми-

сля, че е добре, гето той малко страда. Това показва, че съвестта му не е заспала.

— Прав си, сине, но у него има и малко страх. Той веднъж-дваж ми загатна издалеч, че като се омъжат момичетата и напуснат нашия дом, ще остане сам с мене. А и в моето здраве не е много сигурен и си представя, че вълните на живота ще го завлекат в безпомощност и отчаяние.

— Това няма да стане, майко. Аз никога не ще го изоставя. И тебе няма да изоставя, стига да съм жив и здрав. Знай, че това, което направих, е направено, за да се пробуди милост и опрощение на старите дрязги.

Просветна мъничка надежда в очите на старата жена – надеждата, която тя е държала като скъпоценна вещь в пазвата си.

Намери и подаде документа за раждането на сина си и му пожела от любящото си сърце щастие.

Борислав видя още тогава, че датата на раждането е същата, каквато той я беше написал и тръгна да оправя работите.

Забързан към канцеларията на военното окръжие, Борислав си мислеше за това, че този старателен дух, който винаги поставя примки на пътя му и този път дори за една сгрешена дата искаше да го изправи като подсъдим, че с фалшива дата се укрива, за да отложи явяването си пред наборната комисия.

Когато влезе в канцеларията, майорът говореше по телефона и беше за нещо недоволен и раздразнен.

— Друг път такива грешки, макар и малки, да не се случват – бяха последните думи, които майорът наставнически и строго изговори в микрофона на слушалката. После тракна същата слушалка на вилката и погледна малко сърдито към влезлия:

— Какво обичате вие?

— Може би си спомняте за случая. Ставаше въпрос да донеса документа за раждането ми, другарю майор.

Попримига майорът, вгледа се в лицето на Борислав.

— А, ти ли си? — продължи на „ти“ изоставения преди няколко време разговор. — Какво има?

— Нося акта за раждането, другарю майор.

— Дај го.

Подгае Борислав акта, а майорът отново взе онази папка и намери преписката. Вгледа се внимателно, понамуси се, пораздвижи устни и каза:

— Добре!

— Ще рече, грешката не е моя, другарю майор.

— Тя не е голяма грешка. Този, който пишеше списъците, беше един от мобилизираните за работа войници и е сгрешил. То всъщност е малко нещо. Погрешно е написал само последната цифра от рождената ви дата.

— Довиждане, другарю майор.

— Довиждане.

Тръгна си Борислав към къщи. Беше някак облекчен, но в ума му се въртяха все гумите на майора: „Малка грешка!“ Но аз, рече си Борислав, все от малки грешки страдам. Целият ми живот е пълен с малки грешки. Дали моята съдба не е такава? Накъдето и да се запътя, все ме посрещат малки грешки, които са колкото тънкото езиче на железопътната стрелка, която отмества влака в друга посока. От такава малка грешка бе ударен товарният вагон на гара Гол Тупан, който скара баща им с Коста Механджийски и от което последваха толкова много неочаквани промени.

Х глава

Оправи се малката грешка по военна линия. С хора, които не биха се отказали да направят едно малко добро дело, Борислав успя да се запази като заочник в биологическия факултет на университета. Това извърши един лекар, който трябваше да се яви на конкурс за повишение на квалификацията в клиниката, където работеше като кардиолог.

— Бориславе – каза му една вечер един от неговите бивши съученици, когото срещна на улицата, връщайки се у дома. – Добре че те срещнах. Имам един приятел кардиолог, с когото според майка ми сме и малко роднини. Той ще се явява на конкурс по специалността си. Трябва да представи писмен труд във връзка с някои нови методи на лечение. Сърцето на човека, както казва той, не е шега работа. Трудът трябва да бъде написан най-прецизно. Има и чертежи, диаграми, таблици и някакви рисунки. Като лекар човекът си го бива, но в писането и чертежите е доста бос. Мислих, мислих и ми дойде на ум, че само ти ще можеш да му оправиш писмената работа. Имаш и стил, и чертаеш добре. Нали помня чертежите по дескриптивна геометрия – най-хубави от всички в класа. За стила ти вече споменах. Пишеш като най-голям майстор.

— Е, стига ме хвали, да не се изложиш – спря го Борислав. – Кажу какво искаш от мен.

— Той е паралия. Ще ти плати каквото се полага, ако се съгласиш да му прегледаш работата стилно и граматически. Освен това ще трябва да му начертаеш диаграмите, да подредиш таблиците и да направиш две рисунки на сърцето. Видях ги аз, не са трудни. Ще ги направиш като нищо.

— Но... – замисли се Борислав – вярно е, че му трябваша малко пари, Ани трябваше да плати една сума, потребна за колективна доставка на книги за курса, деканатът щеше да помогне за доставянето им.

— Не зная какво да ти отговоря, Кольо – продума, все още потънал в колебания Борислав. – Че ми трябва някоя и друга пара, това е истина. Семейство сме, все по нещо липсва, но се боя дали ще намеря време, а и това как ще го стъкмя, ме спира. Хвалиш ме ти, но дали ще я свърша, както трябва работата... Зависи от много условия.

— Не се колебай и не скромничи много. Зная, че ще можеш повече от всеки друг. А за времето... Все ще намериш кога и къде да поработиш.

Накрая Борислав се съгласи. Условиха се да идат при доктор Попов – близкият на Кольо, че да се уговорят за всичко, като Борислав ще получи ръкописите, чертежите и таблиците.

Това стана един следобед, когато докторът не беше на работа, и след като се запознаха, след като Борислав получи допълнителни изяснения за работата, която трябваше да извърши в срок от десет дни, разотидоха се по домовете си. За хонорара не стана дума, така или иначе, този въпрос обикновено завършва с израза „лесна работа“.

Похвали се Борислав на Ани за всичко и залегна най-усърдно да работи. Пишеше и четеше в ония дни следобед, когато в книговезницата свършваше всичко навреме и в ония вечери, когато не беше ангажиран с друго, но също и когато не пречеше на Ани да отпочива, тъй като и тя имаше да чете по испанска граматика и синтаксис.

На няколко пъти доктор Попов идва, видя и прочете някои страници от написаното. Особено бе доволен от чертежите, направени с туш, купен специално за това. При тези срещи се опознаха, като веднъж докторът доведе и жена си. Тя много хареса Ани и пожела това случайно виждане да не остане единствено, а да се превърне в хубава дружба, а може би и в приятелство.

Та този лекар Попов, който познавал госта отблизо декана Иванчев, направи всичко да не бъде отстранен

Борислав завинаги от заочно следване. Първо, защото простъпката му се дължи на собствено виждане по въпроса за отношението към животните и второ, защото професор Кунчев и друг път е проявявал такава дребнавост. Борислав вече можеше да отива в библиотеката и да взема книги, а когато работата в книго-везницата позволяваше, да посещава и някои лекции в биологическия факултет.

Признателността на Борислав към този негов покровител нарасна толкова, че той не можеше да намери в себе си форма, с която да я изрази. Освен това ходатайство, Попов му заплати добре за извършената работа около конкурса, а този конкурс завърши благополучно за Попов. Може би това обстоятелство засили още повече връзката между двете семейства и те от време на време си устройваха срещи за разговор, за чай със сладкиши, които жената на Попов – Мария Николчева – приготвяваше с голямо кулинарно умение.

Не мина много време и двете семейства знаеха вече много неща от живота си едни за други.

Мария Николчева, сега Попова, следвала също медицина, но не я завършила. Имаше тук нещо, което Попови недоизказваха много ясно, вероятно във връзка с любовния период, който бил доста бурен и през който са се „случили много изненади“. Може би все във връзка с тези истории, Мария много се радваше на Ани, че е вече бременна, което според нея цяло да промени живота ѝ и ще подейства като озон в застоялия въздух на бездетните семейства.

На няколко пъти на Ани хрумна мисълта да зададе един въпрос все около „освежаването“, но не посмя да наруши преградата, която съхраняваше тази тайна.

Мъжете също се сближиха, макар че между тях имаше от пръв поглед една основна разлика, дори във външността бяха различни. Доктор Попов беше по-пълен, на моменти по-сангвиничен. Всичко, за което говореше, беше някак измерено, сякаш мисълта му беше неподатлива на свободни варианти. Говореха на най-раз-

лични теми: за семейния живот, за любовта, за политиката. Доктор Попов казваше, че чувствата могат да се направляват като водна струя, която следва указанията на разума. Имаше моменти, когато докторът мислеше, че това, което говори Борислав, е малко оригиналнечено, но вътре в себе си знаеше по някакъв начин, че той би могъл да постъпи така, както говори.

Веднъж, след като вече минаха на „ми“, докторът каза:

— Казваш, че следваш задочно биология. Какво мислиш да правиш вън от професията, която си избрал?

— Не съм си поставял конкретно такъв въпрос. Понякога обстоятелствата насочват хората. Има хора, които заради професията, която ги поставя в известно положение в обществото, загубват свободата на своите постъпки.

— Може би – каза Попов, след като помисли малко.

Мария Николчева беше тъмноока и с много женски чар. Борислав научи, че не един и двама от асистентите във факултета са я ухажвали. На пръв поглед правеше впечатление, че е суетна, но едно по-проницателно око щеше да види, колко дълбоко в нейното естество беше умряло завинаги всяко кокетство и суета. Попов е бил влюбен в нея и се оженил за нея, и поради това, че тя е била в едно много безизходно положение. Направо казано – с тази женитба той я спасил от една малка, но болезнена катастрофа. Така той направил две неща: оженил се за жената, която харесвал, и се е явил като неин благодетел.

Борислав Благоев – като умен човек и с характер – никога не би нарушил своя свещен съюз с Ани заради някоя жена. В същото време, той беше проницателен и виждаше всичко, разбираше и езика на безмълвието.

Това, което харесваше повече от всичко в Ани, беше характера ѝ, тази нейна духовната извисеност, готовността ѝ да пожертва личните си желания, да преодолее трудностите в името на някаква добра идея. Наблюдавайки Мария Попова, той разбра, че тя е един

от типове жени, които успяват да прикрият това, което ги мъчи.

Имаше у Мария Попова едно влечение към музиката. Още като Николчева, тя усърдно учила пиано, искала да продължи в Музикална консерватория, но баща ѝ решил, че тя би трябвало да учи нещо сериозно, нещо, което да което да изстудява силните ѝ пламващи емоции. Тя не завършила висшето си образование, защото една история, за която Борислав и Ани разбраха, че не бива да се говори, сложила край на нейното следване.

Единственото нещо, което Мария беше донесла от бащината си къща, беше пианото. Веднъж Борислав и Ани, когато ѝ гостуваха, чуха една пиеса, която за автор като Рахманинов, им се видя малко повече темпераментна, отколкото трябваше, после тя изсвири нещо от Григ и накрая изпълни една мелодия от филм. На самия Борислав направи впечатление това, че когато той казваше нещо, на Мария винаги ѝ се струваше много оригинално и тя го слушаше с голямо внимание, с някаква особена наслада. Такова нещо забеляза и Ани, а вероятно и докторът, защото Мария правеше това много явно.

— Ние наскоро пак ще ви поканим на гости – каза Мария на Борислав, когато случайно срещна на улицата.

— Боя се да не стане много – отвърна Борислав учтиво.

— Как много! Напротив, аз много се радвам, когато ни посещавате. Вие сте оригинален и прекрасен за компания, аз научавам нещо от вас.

— Не казвайте неверни неща, защото се смущавам.

Беше един от ония дни на късното лято, в които внезапно застудява. Някаква необикновена за моя месец студена вълна се бе втурнала и тя носеше едва-що образувани микроснежинки, които се въртяха във въздуха. По лицето на Мария, по веждите и по спуснатия над челото ѝ кичур коса бяха накацали тези небесни мушици.

— Къде сте тръгнал в това време? – запита тя и се вгледа в ръката му, която стискаше една бутилка мляко. Ръката бе зачервена от хладния въздух. Мария отведнъж пожела да стопли тази ръка с млякото за бременната му жена, но не посмя да я докосне. Ръката ѝ се видя едновременно и съвсем близка, и съвсем чужда и недостъпна.

Малките бели мушици изчезнаха. Отведнъж вятърът смени сякаш посоката си.

— Довиждане! – каза Борислав – Трябва да бързам.

Тръгна Борислав за вкъщи, но остана отведнъж недоволен от себе си. „Как ли съм се държал пред нея – запита се той, – че тя недвусмислено ми показва, че ме търси за нещо, което сам не знам имам ли го и какво е то. Просто ми се иска да прекъсна дружбата си с това семейство. „Но как, защо? - ще питат хората - Какво е станало?“ Борислав отново се замисли за това, че той и Ани имат сериозна задача. Те трябва да сдобрят семействата Благоеви и Механджийски. Не бива да се забравя това и никакви отклонения не бива да затрудняват този вече избран път.

ХІ глава

В дома на Николай Попов тази вечер имаше малко тържество. Докторът бе успял да извоюва своето повишение и квалификация. Човек не може да реши окончателно дали това стана поради добре стъкмения от Борислав доклад, придружен с точни и красиво направени чертежи, но каквото и да си мислеха съпрузите от двете семейства, поканата отправена към Борислав и Ани беше необходима.

На вечерята бяха поканени още и приятели, и колеги на доктора със съпрузите си. В добре подредената приемна, където бе сложена голяма маса, се създаде весела глъчка. Всеки казваше нещо на друг, всеки се стараше да похвали доктора. Мария отблягваше да любезничи с Борислав, защото искаше да не се породи и най-малко съмнение, че тя вече се е сближила с новия за тях познат Благоев и жена му, нежният чар на която не избегна от очите на нито един от присъстващите.

Домакинята, изненадващо много освежена, проявяваше внимание към всичко, което се разказваше на масата. Борислав си мислеше дали винаги светят както тази вечер тъмните ѝ ириса? Всеки ден тя вероятно не прави фризура на така, че на челото ѝ да падат смолести кичури коса. Не забелязваше ли доктор Попов, че съпругата му, която може би преди ден-два е изглеждала малко посърнала, сега разцъфтява като ония вечерни цветя, които след залез слънце разтварят внезапно чашките си с беззвучни експлозии?

Вечерята привърши, но домакинята измисляше все нови изненади и забавления. Поднесоха кафе със сладкиши, приготвени от нея и след това, за изненада на доктор Попов, се съгласи да изсвири нещо на пиано. Тя свири не като виртуоз, но с подчертана и вгълбена емоционалност. Докторът си спомни, колко пъти бе съжалявала, че не са я оставили да следва музика.

После компанията след полагаемите се овации се раздвижи. Засягаха хора по удобните ниски канапета и се поведоха толкова разговори, колкото бяха групите. Най-голямата от тези купчини мъже, облечени в черно облекло, се бе скупчила над разпъната географска карта, където поради изказване на един от присъстващите, се налагаше да преброят колко острови има Индонезийският архипелаг. Ани беше окупирана от три дами, които жадно я разпитваха за нещо, а Мария, след като затвори пианото, седна някак съвсем непреднамерено до Борислав.

— Добре, че дойдохте, благодаря ви за това.

Борислав я погледна и тихо запита:

— Защо казвате това?

— Аз вече бавно се задушavam.

— От какво?

— От всичко. В моето всекидневие има натрупани толкова сиви облаци.

— Изглеждате щастлива тази вечер.

— Може би само изглеждам.

— Доколкото съм разбрал, вашият дом е изграден на добри основи. Докторът е добър съпруг. Щастлива сте.

— Да не говорим за щастие. Една премерена гоза доброта не стига за щастие. Но има и нещо друго, което ти не знаеш, а то е най-лошото.

Помълчаха.

— При това вие имате и музиката. Тя е верен приятел и очарователен лечител на всяка болка.

— Няма кой да я слуша.

— Не ви трябва слушатели. Свирете авторите, които обичате. Те ще ви дадат това, което не достига.

— Мисля си, че само вие можете да кажете това!

— Защо само аз... всички, които са усетили очарование от това чудесно изкуство. Спомням си, когато бях ученик в гимназията, имахме една много мила учителка по немски език, която беше и чудесна пианистка.

Тя свиреше на училищните забави и ние се възхищавахме от нея. Веднъж на диктовка по немски, след като завършихме писането, тя прибра тетрадките ни и написа на гръската една прочута мисъл на Бетовен. Ще ви я кажа, както я запомних: „Wem sich meine Musik erschlossen hat, der kann nich mehr ganz unglücklich warden.“

— Преведете ми я – каза зарагвана Мария Попова.

Борислав започна бавно да изказва прочутите думи на великия композитор: „На когото вече се е разкрила моята музика, той не може да бъде напълно нещастен!“

— Благодаря ви от сърце за тая утеха!

Борислав видя светлините в нейните очи и за да не забележат гостите нейната промяна, тя скочи веднага, бързо премина край масата, отиде до витрина, в която бяха наредени шишетата, чаши и други стъклени съдове, извади една бутилка с карминена течност и каза:

— Какво се умълчахме! Оставете географията и седнете да ви почерпя с едно мое изобретение.

— Ах, да! – провикна се докторът. – Жена ми е направила един еликсир, на който никой не знае тайната. Процентът на алкохол е много малък. Нещо като слаб ликьор, но с всички открити и още неоткрити витамини. Производството е тайна на изобретателя.

Мария донесе поднос с малки чаши, наля в тях от карминената течност и всички изразиха възхищението си.

— Поздравяваме изобретателя! – извика някой.

През цялата вечер Ани продължаваше да е в плен на една групичка младежи. Това микрообщество беше съставено от една студентка, колежка на Ани, но в италианската филология. С Ани се бяха срещали на някои общи лекции и макар и рядко да се случваше такова нещо, бяха се запомнили. Другите двама членове на тази група бяха млади инженери по електроника, завършили скоро и назначен на работа в един институт и в редакцията „Хоризонти“ на радиото. Те така добре се опознаха и разбраха, че не счетоха за необходимо дори

да се представят на всички гости, освен Ани, която бе представена от доктора на останалите.

Когато на тръгване се сбогуваха, Борислав представи жена си на тези, които бяха наблизо до вратата и деликатно я извини пред тях затова, че не е могла да се откъсне от своите колеги през цялото време.

По пътя за вкъщи Борислав в общи линии разказа на Ани за разговора си с Мария Попова, но някои подробности и някои негови хрумвания по този разговор, той остави за вкъщи.

Есенната вечер не беше студена. Между разкъсаните облаци на небето се виждаха някои звезди, надникнали над света през повдигнатия облачен воал. Забързани, двамата мълчаха и всеки си мислеше за това, което бе получил като впечатление от госта шумната и разнообразна откъм хора среща при Попови.

— Преди да ти разкажа за моя разговор с Мария – започна Борислав като се разположи на кушетката, – ще ти кажа, че между поканените гости имаше един, който остави у мен неприятна следа.

— Кой е той? – запита Ани.

— Оня с червеникавите мустачки и плешивата глава, който през цялото време се увърташе около Мария, отдели се само за известно време, докато тя приказваше с мен.

— Зърнах такъв човек, но той не ми направи никакво впечатление.

Какъв е той?

— Изглежда е близък на доктора. По едно време Мария ми загатна за него и го нарече досаден с ухажванията си, с госта нечистичките си ласкателства към нея, без да се смуцава от това, че пред мъжа ѝ се представя като верен приятел. Той ме гледеше с нескрита ненавист и като че ревнуваше, че предпочете моята компания.

— А защо тя те предпочете? – каза Ани и на устните ѝ се появи лека, сърдечна и незлобива усмивка.

— И за това ще ти кажа, но да не забравя да изповядам малкото си смущение и лека уплаха, че този човек ще се опита да ме злепостави.

— Намираш ли, че има за какво?

— Да, направо от обидено честолюбие и ревност. Ани, вместо ти да ревнуваш, че Мария приказва само с мен, той започна да ревнува за същото.

— Колко си мил и чистосърдечен!

— Рагвам се, че така ме гледаш и оценяваш. Това е причината, че аз ще ти разкажа всичко за Мария.

Ани слушаше и Борислав ѝ разказа с детска прямота целия разговор. Той подчерта нейната благосклонност към него и че животът с доктор Попов ѝ е скучен. „Една отмерена и подарена доброта във взаимния живот е много малко нещо, за да бъде човек щастлив“ – каза му тя.

— Бедната! – изговори със съчувствие Ани. – Аз я разбирам добре. Наистина тя е права.

— „И се задушавам!“ – догълни Борислав нейната изповед.

— И това е право. Аз разбирам, че тя е вече леко влюбена в тебе, Бориславе, не ми се сърди. Ти си такъв човек. Прегразполагаш хората да си разкриват душата пред тебе, а това разкриване и освобождаване от вътрешния гняв е вече любов.

— Вероятно си права, но всяка любов се появява с една задача. Дарът на една обич трябва да се принесе също като дар, той може да е хвалебствие и химн, или пък жертва за възхода на една душа, която излиза от преизподнята на някое страдание или заблуда. В настоящия случай няма такова нещо. Мария Попова е облагодетелствана и дори спасена от Попов – нейния съпруг, когато тя е била на ръба на бездна, но е забравила това и нищо не е подарила на него. Тя сега само скучае и търси лек не от страдание, а от скука.

— В разсъжденията си ти си прав, но в крайния извод – не. Жената, в състоянието което наричаш скука, пак страда. Огнището на любовта никога не трябва

да се занемарява. Който люби, непрестанно трябва да жертва нещо от себе си. Не осъждам жената, нито ревнувам за това, че се е влюбила в теб. Щом ти ми разказа всичко за нея, това показва, че душата ти е чиста. Нечистите неща се пазят в нечистата си преизподня, както чистата любов се пази в чистите сфери на небесата.

Не за пръв път Борислав се уверяваше в безценните качества на Ани и си мислеше, дали тя не е оная сродна душа, която може би само няколко пъти се среща в дългите векове и хилядолетия от странстването на душите.

Борислав изпитваше дълбоко в себе си радост поради това, че всички неща отиваха към яснота. Той знаеше как трябва да постъпи с Мария Попова, а освен това съвестта му бе чиста. Той всичко разказа на Ани, защото не само че я ценеше високо като човек, разум и душевен финес, но и защото я обичаше най-много от всичко на света.

В някои часове на размисъл той поставяше сам пред себе си някои проблеми и се мъчеше да ги разреши по оня единствен начин, който е в съгласие с пълната и неподкупна истина на неговия мироглед, в дълбините на който блестеше скъпоценното зрънце на Божественото „Аз“. Мария Попова беше много хубава и крайно съблазнителна жена. Ако по пътя на Борислав не бяха поставени преградите на неговата съвест, той би хлътнал в омайващия чар на женската ѝ хубост и би станало от това приятелство и случайно запознаване голяма, мистериозна и опасна игра. Той, обаче, бе запазен от това и поради мисълта, че трябва да свърши нещо добро и полезно в живота си. На първо време да направи възможното, за да се подобрят отношенията между баща му и Механджийски. Нали такъв облог те направиха с Ани? На какво би приличало всичко това, ако той се удави в този привидно очарователен ад и остави не само незавършена почнатата работа, но и предизвика в душата на Ани най-жестокото разочарование и непоправима катастрофа. Не, той няма да направи това.

Намисли да бъде съвсем начисто и реши при първия удобен случай да говори с Мария съвсем откровенно и честно, каквито и последствия да има това.

Веднъж Борислав вече си тръгваше от книговезкия цех, когато един от работниците го настигна и му каза, че някаква дама го търси по телефона.

През ума на Борислав мина мисъл, че може да е станало нещо в бащиния му дом, или пък Ани са обаждат по някакъв особен случай. Върна се и взе слушалката.

— А, вие ли сте? — отвърна той — Да, току-що излизам.

После помълча и отговори с любезен глас, в който тръпнеше изненада.

— Добре, щом настоявате, макар че аз съм в облекло, което не отговаря за такъв случай.

После пак кратко мълчание.

— Ще ви намеря. Указанията са достатъчни. Прегарително се моля да ме извините, ако бъда принуден да почакам малко превозното средство.

Борислав постави слушалката, поогледа се, свали шапката си, оправи си косата, пак я сложи и тръгна.

Мария Попова чакаше при протоара на спирката за Княжево. Той я зърна издалеко. Облечена беше в кафяво палто като шлифер, а на главата си имаше тъмно сиво таке с широка периферия и с мораво букетче изкуствени цветя.

— Простете ме, ако ви оставих дълго да чакате — рече Борислав, като подаваше ръката си, която тя задържа в своята.

— Има случаи — продума Попова, — за които направеното никога не е много, а винаги недостатъчно. Хубавите неща са толкова малко в живота, че за тях може да се чака цял живот.

— Вие така ме задължавате с този отговор, че аз вече се стеснявам и се чувствавам по-виновен.

— Бих желала днес поне за краткото време, през което сте с мен, да сте мъничко доволен. Не се решавам да кажа щастлив.

Пристигна мотрисата. Види се, наскоро бе минал друг трамвай, защото на спирката нямаше много хора. Заедно с тях се качиха само няколко пътници, а те двамата като седнаха на задната седалка, можеха свободно да разговарят.

— Може би ще си помислите, че имам малко по-развито въображение, но сега, в този трамвай, по това толкова познато шосе, аз си представих, че пътувам с един изключително и съгубовно близък за мене човек някъде в чужбина, в непозната страна, където никой не знае за моето и неговото съществуване.

— Може би си спомняте за нещо такова?

— Няма значение кой е той. Стига да е такъв, какъвто съм си въобразявала, че е, и че той е моята съдба.

— Наистина хубаво въображение и добре обрисувано от вас с малко гуми.

— Много гуми понякога развалят хубавите неща в живота.

— И аз мисля така.

Позамлъкнаха за няколко секунди. Тракането на колелата, кой знае как, дадоха на Борислав не само особено настроение, но и кураж да заговори.

— Уважаема, госпожо Попова – започна Борислав, – аз толкова ви уважавам, че смятам за свой дълг да ви кажа, че тъкмо затова искам да поприказваме днес съвсем открито, без преструвки и без недоизказани неща.

Попова го погледна малко изненадана, но мило.

— Да, разбира се. Аз не познавам друг начин на разговор, освен такъв в атмосферата на пълна откровеност.

— Толкова по-добре. С това, което си казахме, ние все едно че избрахме чиста пътека, която ще ни изведе при изгрева, а не при залеза на слънцето.

— Не сте ли съгласен, че и при залезите има много прекрасни и незабравими картини?

— Има ги, но всеки залез е оная украса, която се стреми да укрие нещо и да утеша.

— Какво?

— Да укриве все пак госта тъжната картина, когато слънцето потъва под хоризонта. А да утеша, защото човек знае, че когато изчезнат и последните вечерни зари, идва нощ, сянка, тъмнина, когато понякога има, а друг път няма звезди.

Мария Попова тъжно се усмихна.

След няколко минути те бяха вече на спирката. Тръгнаха нагоре по шосето и излязоха на оня път, който води край гората. Свеж въздух с познатия аромат на борове ги посрещна и те веднага се почувстваха освежени. Тръгнаха по една странична, но широка пътека, по която можеше да се излезе високо в гората.

— Хубавата идея да направим този малък излет е ваша – каза Борислав. – Прекрасно и свежо е тук, а се надявам, че прекрасно ще бъде и това, което ще ми кажете.

— Аз не съм намислила какво трябва да ви кажа. Това, което исках, е да бъда малко време с вас. Вие ме освежавате като въздуха на тази гора.

— Колко е приятно самочувствието на човек, който узнава, че може да е утеха за някого. Всъщност може би не се изказах както трябва, защото аз не мисля че имате необходимост да бъдете утешавана. Мисля си, че имате всичко за един смислен живот.

— Намирате ли, че само спокойствието осмисля живота?

— То е първото условие, което позволява да развиете всичко друго, което носите в себе си като идея, като дарование, като житейска задача.

— Какво мислите че имам?

— Музиката, която показахте онази вечер.

— Аз я показах на вас.

— Благодаря ви сърдечно, но тя е за всеки, който я обича.

— Спомняте ли си нещичко от нашия разговор, който бе кратък, но много смислен и ценен за мен?

— Кое например?

— Вие тогава казахте няколко думи за изкуството, което бяха много смислени и дълбоки, но те ме натъжиха доста. Казахте, че изкуството във всичките му области като творчески процес има нужда от два полюса. Единият полюс е творецът, а другият, без когото също не може, е моя, който го възприема и го внася в душата си като елемент, който се слива с всичко или осмисля всичко.

— Да, спомням си, че приказвахме за това. А защо този разговор остави тъжна следа у вас?

— Аз почти ви отговорих тогава. Казах ви, че няма на кого да дам дори тези малки трошици от себе си.

— Сега съм затруднен да продължа разговора, защото той води към това да ви предизвикам към интимна откровеност, нещо, което нямам право да сторя.

— Нали вие ме предупредихте още в трамвая, че ще говорите откровенно и ясно. Направете го.

— Говоря съвсем ясно и откровенно, но аз съм длъжен да спра, когато предстои да се каже нещо за трети човек, към когото аз нямам никакви лоши чувства и с когото ме свързва една добра постъпка от негова страна.

— Ние почти се разбрахме, господин Благоев. Вашата дори прекалена коректност към моя съпруг вече е достатъчна пречка за по-нататъшните ни разсъждения.

— Вие сте наистина много умна, госпожо Попова. Повярвайте ми, че аз много ви ценя. Разбирам ви повече, отколкото допускате. Ще прибавя и нещо друго, за да изпълня казаното, че ще бъда откровен. Вие имате всичкия потребен чар, за да се захласнат по вас не един, а много обожатели. Имате си и семейство, което ви дава условия за работа и развитие.

— Защо ми казвате всичко това?.

— Защото очаквам да стана баща. Това е едно, а второто, също много съществено и желано от мен е, когато се срещнем скоро или в по-далечно бъдеще, да се погледнем с чисти очи, без онова досадно и конфузно чувство за виновност и мъка.

В гушата на Мария Попова се сблъскаха два облака, които не произведоха нито светкавица, нито гръм, но я изпълниха с изненада, със скръбен акорд, който прозвуча за миг, но след който цялото ѝ същество се изпълни с госта силна, но освежаваща като чиста милувка, миризма на озон.

Продължаваха да вървят по пътеката. Под краката им шумоляха останали от някога сухи листа. Гората сякаш въздъхна и въздишката ѝ бе наситена със смолист аромат. Мълчаха. Тогава Борислав си спомни, че тук, на една поляна отвъд гората, той се запозна с Ани. Как щеше да върви сега, ако не бе говорил така? Той чувстваше смесеното чувство на недоволство и тежота, което имаше неговата събеседница, с която нямаше вече какво да говори. Единственото най-хубаво бе това, че между разлюлените клони на боровете се мярна една звездица като ярко синьо пламъче.

Измина и този паметен за Мария Попова и решителен за Борислав ден. Външно нищо не се промени. Случи се така, че доктор Попов наново имаше нужда от една малка услуга, която щеше да му направи Борислав. Наложил се Борислав да иде у Попови. На входа никой не го посрещна. Може би никой не беше чул лекото позвъняване, защото Борислав чу, че вътре се свири. Наложил се да почука на вратата. Появил се Мария. Облечена в пъстър пенвоар със сини цветя, тя се сепна на вратата и лицето ѝ, малко побледняло, имаше израз на голяма изненада.

— Извинете, че прекъснах хубавия етиюд.

— Реших се да навляза за малко в музиката, поне тази, която е достъпна за моите възможности.

— Отлично хрумване! Зарадвах се, когато чух още на външната врата вашето пиано.

— Защо е трябвало да се зарадвате?

— Когато в света става нещо хубаво и смислено, трябва да се радваме.

В същата минута една врата тропна вътре във вестибюла и при тях застана Попов.

— Благодаря ви, че така бързо се отзовахте на молбата ми да дойдете. И аз можех да ви потърся, но беше неудобно да нося книгата и печатния екземпляр, за да съставим резюмето, което ще ми бъде необходимо.

— Нищо не ми коства да дойда. Днес и без това не съм на работа, тъй като в нашия цех са дошли двама механици, които трябва да потегнат три машини.

— Заповядайте вътре. Мария, защо не покани гостенина да влезе?

— Малко късно чух звънеца. Нали свирех?

Борислав и докторът влязоха във вестибула, а после в кабинета на Попов.

Мария се затвори в спалнята, преоблече се и след като се приготви за излизане, почука на вратата, надникна в кабинета и каза:

— Моля да бъда извинена. Налага се да отида при моята шивачка. Имам уговорен час. Довиждане, господин Благоев.

Борислав стана от стола, пое подагената и ръка и изпрати с очи домакинята.

Това, което трябваше да уговорят докторът и Борислав, се свърши в не повече от един час. Борислав също бързаше да иде вкъщи и като взе една подвързана с корици книга, излезе.

— Вярвам, че ще успеете да свършите работата в тези три дни до неделя – каза докторът и затвори входната врата.

ХІІ глава

Тази врата за Борислав се затвори завинаги, защото в понеделник, когато Борислав трябваше да предаде изработения в неделния ден екземпляр от резюмето, се случи нещо много неочаквано и неприятно. На вратата в къщата на Мечев, където живееха Борислав с Ани, се появи след едно позвъняване непознат човек, който носеше чанта. Борислав го посрещна и след като го запита кого търси, непознатият извади от чантата си едно писмо и му го подаде.

— Доктор Попов – каза едновременно с това човекът – ми поръча да взема от вас някакви книжа и една книга и да ги занеса в клиниката, където работи. Аз съм от същата клиника и съм куриер. Моля ви, направете така, за да мога навреме да ги предам.

Влезе Борислав като помоли куриера да го почака за няколко минути. После отиде при масата, до която беше леглото на Ани и разтвори писмото. Веднага щом разтвори плика, на масата паднаха три банкноти. Две по двайсет лева и една от десет. Ани, която беше още в леглото, поради някакво малко неразположение се изненада много като видя банкнотите и сякаш за насмешка каза:

— Кои се е погрижил за тебе?

Борислав зачете:

„Вие, гругарю Благоев, извършихте три отвратителни неща, които не само ме изненадаха, но предизвикаха у мен голямо негодувание и още по-голямо отвръщение. Най-напред, не зачетохте, ако не външно, то поне в себе си, доброто, което ви направих, за да останете в университета като заочник. Не мислете, че това не ми струваше труд и други неприятности. На второ място, това, че аз най-коректно и с парични средства заплатих вашата към мен услуга, която на вас нищо не костваше, а най-последно отвратителната и непростима лъжа, с която подмахихте моята жена, че

сте очарован от нея, за да я заведете на любовно или кой знае какво отвратително свиждане в Княжевската борова гора. Вашите себелюбиви, нечисти и користни намерения не ви позволиха да помислите, че с всичко това ме оскърбявате и унижавате, за което аз съм готов да вляза в най-лоши отношения с вас.

Имам засега сериозни основания във връзка с моята работа и положение в клиниката да се ограничи само с това писмо, но при по-подходящ случай аз ще направя всичко, каквото ми продиктува моята чест и достойнство да поускам вашето наказание и още по-голямо унижение чрез съда, ако реша да заведа бракоразводно дело. Ще направя така, че вашето съществуване като гражданин в този град да стане невъзможно.

Сега вземете хонорара си за тази малка услуга и направете всичко възможно да не се мяркате пред очите ми и пред очите на също неблагогарната ми жена, която аз на времето извадих от унижението, в което пребивават мръсните и отхвърлените жени.

г-р П.“

Прочете Борислав писмото на доктора и веднага усети, че го облъхва една горещина. Това стана от изненадата, но веднага след това премина и един свеж хладен лъх, който идваше от мисълта за чистата му съвест. И други път Борислав бе усещал подобни пристъпи и сякаш беше свикнал с тях. Отведнъж, без дори и най-малко насилие на мисълта, пред очите му застана образа на оня човек с червеникавите подстригани мустачки. Главата му беше гола без нито едно косъмче, а очите му, някак размазани, несъсредоточени и такива, каквито са очите на дете, което се държи уж кротко и безшумно, но което може да ти направи с тази размекната разглезеност голяма беда. Такива деца без да се усетиш може да разляят стъкло с мастило върху скута ти, когато си обут в бели панталони, или да сложат в джоба на самото ти филийка хляб, намазана с мед и масло.

— Той е! – рече си Борислав и с чувство на жестоко онеправдане легна на кушетката.

— Какво има, Бориславе? – запита Ани, която веднага позна, че той е омъчен за нещо.

— Ще се готвим, Ани, за ново, може би не толкова фатално, но неприятно нещо.

— Какво е станало?

— Нали вече знаеш, че с нас винаги нещо става. Ето! – рече Борислав. – Прочети това писмо, като се приготвиш да не ти прилошее от гадост. Мислех да не ти го показвам, но имам голямо уверение, че по начина на написването му, ще ти стане ясно, че е плод на клевета.

Ани взе погаденото ѝ писмо и го прочете без да продума нито сричка.

— Отвратително! – каза тя. – Но ти кога си ходил в Княжево, Бориславе?

— Наскоро след нашето посещение у Попови.

— Може да си имал основание да не ми кажеш това.

— Да, имах основание. Не исках да те занимавам с това, защото тръгнах с чист замисъл и сърце, изпълнено със състрадание и към Мария Попова, и към тебе. Към Попова – с желание да ѝ осветля собственото ѝ състояние, а към тебе – да не ти създам ни най-малък повод за недоумение или сенчица на ревност, което за твоето състояние е крайно вредно. Повярвай ми поне тя, че говоря самата истина.

Ани се умисли, замълча, погледна в лицето на Борислав и като видя онова, което копнееше да види, съвсем тихо продума:

— Вярвам ти.

— Сега след тази думичка, която крие моето щастие, мога да ти предам разговора с Мария.

— Тя е влюбена в тебе – побърза да каже Ани.

— Не толкова влюбена, колкото потънала в лепливата тиня на своето противоречие. Тя е в двойно робство. От една страна – не обича своя съпруг, дори

за това негово покровителствено отношение и само-чувствието му, че той я води на показ пред обществото като своя съпруга. Вместо да му бъде благодарна, тя го ненавижда заради безсилието си да го търпи. В мене тя видя човек, комуто трябваше да каже това, но защо се насочи към мен, не мога да ти отговоря!

— Аз ти казах защо – продума Ани.

— Дори да има нещо вярно в твоето твърдение, тя знае и аз ѝ казах това, че обичам само теб и ѝ обясних, че очаквам да стана баща. Повярвай ми, Ани, че тя е огорчена като жена от поведението ми, но ме уважава.

— Разбирам всичко, но какво ще стане сега?

— Ани, не желая да помислите нито тя, нито ти, че аз изпълнявам някакво установено и банално правило на еснафския морал да съм верен на своята съпруга. Това „верен“ трябва да има основание. И тя, и ти трябва да знаете, че аз те обичам. Заради тази моя любов аз направлявам постъпките си, а не защото така трябва да бъде. Аз не бих се боял от изневярата, ако нямах любов. Изворът, от който черпих знания за живота ме научи, че и вярата в Бога е с изчерпано съдържание, ако е от страх. В Бога трябва да се вярва от любов към Него.

— Благодаря ти, Бориславе, че си такъв, за да мога да те обичам. А не обичам ли никого, това ще рече, че съм духовно мъртва.

Борислав отиде при кушетката, където лежеше вече с напреднала бременност жена му и нежно я целуна.

* * *

Измина цяла седмица от този ден и този разговор с Ани. Борислав все очакваше някакъв сигнал, с който щеше да почне новото изпитание. Какво щеше да бъде то – не знаеше, не гадаеше, но само беше сигурен, че то ще последва така естествено и логично, както е

естествено и неминуемо да дойде нощ след деня. Не се страхуваше, че може да му се попречи на следването в университета като задочник, защото това е нещо, което продължава и за което ще се бори, но се боеше да не го изпратят вън от града, а тогава Ани оставаше сама в това тежко състояние. През нощта не спа добре и чувстваше нужда да подири подкрепа за себе си. Каква можеше да бъде тази подкрепа, освен молитвата? Той вярваше, но не знаеше нито една от установените молитви. Щом е така, искаше му се да превърне молитвата в разговор. Но къде е Бог, с когото можеше да се разговаря? Помисли на какво огромно разстояние се намират галактиките. Нали и дотам се простира Неговата Същност? Ще го чуе ли? Кой знае... Но все му се щеше да го чуе. Тогава си помисли за Ботев, когото напразно някои считат за атеист. Не, не е вярно това. Геният на Ботев е успял да го извади от противоречието, породено от делата на хората, които се наричат набожни и тяхното външно и демонстративно благочестие. Тогава той – поетът, за когото нямаше други идеали, освен доброто, като най-близо до него бяха хората от неговата родина, се досети, че истинският Бог живее у човека и създаде своята молитва, отправена към този Бог, който живее в сърцето и душата.

Борислав в този момент от своя размисъл започна тихичко да си тананика Ботевата песен позната като „Молитва“. Разбира се, той нямаше да се моли за това, което Ботев е имал в ума си тогава, а за нещо друго, но все пак, обърнат с цялата си душа, мисъл и любов към Оня, вече достъпен за всеки човек Бог, който е един и същ, както в Галактиките, поради величието и всемогъщството си, така и в душата на всеки човек, поради своята Любов.

Когато Ани дочу сред настъпилото от известно време мълчание тихото тананикане на Борислав, тя напрегна слух и внимание и усети начаса едно облекчение, защото видя Борислав не смазан духом, а го усети

като издигнал глава над гъстата мъгла на грижата, покрусата и на оскърбената и изцапана в нечистота невинност.

— Мили мой! — обади се Ани. — Кажу ми какво си намислил по всичко това, което се случи? Ще протестираш ли, ще се оправдаваш ли, ще посочиш ли доказателства за това, че всички казани за тебе неща са горна измислица?

— Не, Ани. Нищо няма да предприемам. Не ми се правят излишни шумове и скандали. Може би ти не си преживяла това, но колкото да ти се вижда чудновато, аз изпитвам особено душевно задоволство, когато ме набеждават, а аз съм невинен. Това е един рядко скъп момент на вътрешна хармония, която е по-скъпа от всичко. Тогава се чувствавам истински свободен. Аз бих страдал хиляди пъти повече, ако съзнавам своята виновност, а отвън някакъв монтаж от думи, факти и измислени обстоятелства ме оправдават. От външното наказание аз по-лесно освобождавам душата си, защото съвестта тогава е спокойна. Вътрешният протест на съвестта за мене е много по-мъчителен.

— Чуден, неповторим си ти, мили мой! — каза Ани.

* * *

В канцеларията на декана след два дни се водеше следният разговор:

— В обществото на прости люде, нравите на което не надхвърлят ръста на един от обикновените шарлатани, може да се случват такива неща. Ние ги приемаме, защото те са в стил и уroveň, в който всичко е възможно, но между такива като вас и доктор Попов трудно са допустими и там приемат малко по-неприятен вкус. Вярно е, че вие може да сте по-дълбоко сензитивен човек от категорията на сегашния млад свят, но такава постъпка пред едни отворени очи, каквито са очите на доктора, най-малко ми се вижда необмислена и с осъдителен наивитет. Да оста-

вим чувството на признателност, което би трябвало да ви респектира. Какво ще кажете?

— Нищо няма да кажа. Жалко, че хубавите гуми, казани от вас, отиват напразно, защото никога не се е случвало толкова нещце, каквото донускате.

— Но вие сте поканили жена му в Княжевската борова гора.

Борислав мълчеше. Той не пожела да замени гумата „поканил“ с гумите „бях поканен“. Ако беше направил тази малка корекция, щеше да извърши спрямо Мария Попова нещце мръсно и недостойно. А за един, който се учи от изворите на мъгростта, това е непозволено. Единственото, което му е позволено, е да мълчи.

— Имате ли някакво възражение по това оплакване, което цели да се завърнете в положението, в което бяхте преди да станете студент-задочник?

— Нямам възражения. Вие постъпете както ви диктува законът и съвестта, а аз – по моя закон и моята съвест.

— Та вие, Благоев, не казахте нищце за ваше оправдание.

— Може би, защото не мога да се оправдая. Фактът за отиването ми в Княжевската борова гора с госпожа Попова си остава факт.

Деканът остана незадоволен от този разговор. Имаше нещце неясно във всичката тази история. Той реши просто така от любопитство да поразчовърка случая. Разговорът той прехвърли върху една вълна, в която имаше и малко хумор, и закачка.

— Интересна женичка е Мария Попова – каза той леко усмихнат.

— На мен ми се стори сериозна и малко измъчена.

— Такова ли впечатление имате?

— Кога получихте това впечатление. Когато бяхте у тях, или в гората?

— На този въпрос няма да ви отговоря, защото е загаден госта провокационно.

— Защо?

— Най-напред гумата „женичка“. Така можем да наричаме жените с поведение, заради което ние не ги уважаваме.

— Де, холан! Пък вие сте много прецизен – каза професорът, явно оскърбен от това, макар и леко изобличение, – най-малко с мен имате интерес да приказвате така.

— С всекиго приказвам еднакво.

— Добре, считам, че няма какво повече да говорим.

— Искам да попитам нещо. Влиза ли във вашата обязаност като декан да преценявате моите отношения с госпожа Попова?

— За да се заинтересувам от вас, или от когото и да е във връзка с личния му живот, не е казано нищо в правилника на нашето учебно заведение. Вие ми задавате такъв въпрос, за да бъда един вид изобличен, че се меся в интимните постъпки на хората, но аз ще ви отговоря иначе. В правилника не е казано нищо и за това, дали може да се правят приятелски застъпничества и ходатайства, но аз го направих, когато се намесих по настояването на доктор Попов във вашите работи за ваша полза. Нали аз бях ходатай за вас и следователно за мен не е безразлично вашето поведение. Вие се досещате какво означава това.

— Разбирам ви напълно. Това, което ми казвате е без съмнение право, но аз искам да повтора пред вас, че не нося никаква вина. Сега може да бързате да изпълните желанието на доктор Попов. Аз няма да ви попреча, но ще знаете, че вършите нещо, за което, ако сте чувствителен човек, ще съжалявате.

Професорът изгледа отдалечаващия се посетител. Трудно би могъл човек да отгатне съдържанието на този поглед, защото в него имаше много компоненти. Професорът беше поначало малко ядосан на Борислав Благоев заради тази неотстъпваща на нищо дързост, но не тази познатата и отегчаваща дързост на простите люде, но дързост с благородство, на която дори завиждаше. Но той имаше за какво да завижда много повече

и да бъде страшно недоволен. Това беше доверието и предаността, с които Мария Попова се бе отнесла към моя загодник. Някога той се бе опитал да привлече вниманието, а после и доверчивостта на тая харесвана от него жена, заради която изпълняваше и ходатайствата на Попов, но това той не можа да постигне. Преминала през ред горчивини, на Мария Попова бяха омръзнали тези мазни попълзновения. В Борислав тя видя нещо по-грубо от това, което бе изпълнило гушата ѝ и което тя бе намразила окончателно. Всички тези неща, които професорът подсъзнателно усещаше, го правеха ревниво ироничен и непримирим. Защо засега той да пропусне случая да постави на заслуженото място този ловък хитрец? Забравил окончателно в своето озлобление, че самият той кроеше мрежа, с която да хване Мария и да я направи своя любовница, той приготвяше същевременно и обвинението срещу бедния студент-загодник, че такъв тип, който мами жените и се занимава с афери от различен вид, не заслужава да бъде по-нататък облагодетелстван от университета.

Съобщението, че Борислав Стефанов Благоев се изключва от естествено-историческия факултет поради деяния от битова разложеност, се получи десет дни след разговора в деканската канцелария. Не само това, но в едно съобщение, окачено в предверието на факултета, заедно с имената на други студенти, които по различни причини се изключват от университета, беше написано и името на Борислав без точно обяснение на причината, а само по недопустими и самоволни постъпки и неизпълнение задълженията си като студент.

Ани като че беше получила имунитет по приемане нерадостни новини във връзка със своя възлюблен. Затова тя дори не счете за необходимо да каже нещо по това. Прие го като закономерно следваща случка в живота си. Тя обаче, за разлика от други жени и съпруги, не изказа нито една от ония отровни потоци думи, с които те проклинат деня, когато са се събрали с такива така наречени „несретници“, такива, които носят

неприятности, не се издигат в живота и не улесняват с нищо съпругите си. Бременността ѝ беше достатъчно напреднала и изискваше повечко внимание във всичко, особено в излишното отдаване на тревоги и вълнения. Ани беше умна жена и имаше усещането за мярка. Тя знаеше, че така трябва да бъде с този човек.

Спокойно и мъчаливо се заредиха дните след тази нова, привидно обикновена, но неприятна история.

ХІІ глава

Родилните болки започнаха през нощта на 7 юни. Борислав малко се поуплаши, защото всичко, което ставаше с Ани, го засягаше много, дори болезнено. Той скочи, облече се набързо, отиде до леглото на жена си, наведе се и нежно, доколкото тревожното състояние му позволяваше това, я запита:

— Много ли се мъчиш, мила?

— Не. Аз си мисля, че всяка жена, която е раждала е изпитала това, което сега става с мене.

— Разбира се, мила Ани. Сега ще изтичам до телефона на ъгъла на улицата и ще се обадя в родилния дом. Аз зная номера. Ето го записан в телефрчето ми.

— Само побързай. Струва ми се, че раждането е приближило. У някои не е така, но усещам, че при мене е друго.

Изтича Борислав до телефона, набра номера и може би начинът, по който е приказвал е бил доста тревожен, защото за едно неочаквано бързо време болничната кола даде сигнал пред вратата. Внимателно, с напрегнатост, която е засегнала вероятно и най-незначителното мускулче в тялото му, Борислав отведе с помощта на медицинската сестра и лекаря жена си до колата.

— Вие няма да дойдете с нас – каза лекарят, – защото няма място. Идете си вкъщи, посвършете си нещо и елате в родилния дом след около един час. Кажете, че сте съпругът на току-що доведената за раждане жена и те ще ви пуснат в коридора. Ще ви кажа и ще ви помоля да не настоявате за свиждане, тъй като ранното свиждане в един родилен дом е строго забранено.

— Ще направя както казвате – каза покорно Борислав.

Седенето в чакалнята беше мъчително. Там имаше хора с напрегнати, уплашени лица, а други сънно равнодушни. При всяко потракване на вратата Борислав оч-

акваше да го повикат. Измина повече от час. Отдавна бе съмнало. Слънцето грееше ясно в ранния час на деня. Колко много желаше да му съобщят радостната вест в този лъчезарен предиобед, защото той си мислеше, че всичко около Ани трябва да бъде светло и радостно. Дано с раждането на това очаквано същество да се роди и духът на сполуката, защото е време вече животът му да тръгне по дружи пътища.

Някъде около обед, може би половин час преди дванайсет, една по-пълна и малко по-тромава в говора и движението си сестра влезе, огледа присъстващите и като спря очи на Борислав запита:

— Вие ли сте съпругът на Ани Костова Благоева?

— Да, аз съм – отвърна Борислав и почувствува как сърцето му бие в гърдите, в слепите очи и в пръстите на ръцете.

— Имате вече дъщеря. Нека ви е честита!

— Благодаря, сестра! – продума задъхан и развълнуван Борислав.

Може би тази вест донесе първата радост в живота му. „Момиченце!“ – повтори полугласно той и отведнъж му се стори, че е станал друг някакъв човек, с достойнство и със значимост, която Небето му подарява заедно с новороденото същество. Не знаеше какво да прави – да остане ли още като се опита да узнае как е младата майка, да ѝ изпрати ли някакъв сигнал за радостта си, да иде ли при майка си да ѝ се похвали, или да съобщи на нейните родители, които също ще се зарадват. По някаква необяснима асоциация той се сети за Мария Попова, която имаше добро отношение към него. Но отведнъж му мина през ума, че тя няма деца и ако той се похвали, може това да я натъжи, дори да предизвика в нея скръб и съжаление за безрадостно изминатата младост. Не, това той няма да направи. Достатъчно е за нея, че доктор Попов вече я гледа с някакво надменно презрение, за което все пак има вина и той. Макар и несъзнателна, тази вина го измъчва.

Първото нещо, което направи, беше да похлопа на вратата, която водеше към двете вътрешни стаи, където живееше семейството на Мечев. Там той завари жената на Мечев, която готвеше в кухнята. Похвали се на нея, поразказа нещо за своите вълнения в родилния дом и не забрави да изкаже и съжалението си, че вероятно хората са чули хлопането рано тази сутрин и са се събудили без време.

Жената на Мечев се зарадва и му каза, че най-хубаво от всичко в един дом е първото дете да е момиче.

— Аз бих се радвал и каквото и да е, госпожо Мечева, но защо мислите така?

— Момичето е украшение на дома – отвърна тя. – И независимо от това, момичетата са по-привързани към семейството на родителите си.

— Вероятно е така – помисли Борислав, но главното е, че на света и в неговия дом се е родило ново човече и при това негова дъщеря. Тук Борислав се спря, защото помисли, че тя няма още име. Как ли ще я нарекат? Борислав започна да изрежда в ума си разни имена, но все още не можа да измисли това, което ще бъде най-достойно за нея.

Бисерка, Светла, Албена... не можа да се спре на никое от тях.

Пътят до бащиния дом му се видя кратък. Той вървеше бързо, подтикван от мисълта, колко ще се изненада и зарадва майка му, когато ѝ каже, че има вече дъщеря. Не усети кога се намери пред портата, която водеше в двора. Премина пътешката, настлана с плочки и натисна дръжката на вратата. Беше заключено. Позвъня и потропа. Никой не се обади. В една от съседските къщи, едната стена на която бе обърната към двора, нещо хлопна. Отвори се един прозорец и там застана някаква жена, която Борислав не познаваше.

— Вие кого търсите? – запита тя.

— Домакините – отвърна Борислав.

— Вие техен роднина ли сте?

— Да, техния син.

— У, Господи, аз пък като не ви познавам как ви разпитвам. Леля Теодора – майка ви, е на болницата. Отиде да види баща ви – чичо Стефан. Днес е приемен ден.

— Той болен ли е?

— Вие сигурно не сте тука в града и не сте разбрали, че старият е болен от една седмица. Взеха го от къщи с колата за бърза помощ.

— Не знаете ли какво му има?

— Не мога точно да ви кажа, но веднъж леля Теодора ми каза, че може да го оперират. Нещо в корема...

— Така ли? – едва продума Борислав. – Той нищо не ми е казал. Ако знаех, щях да дойда да го видя. Аз исках да кажа на майка си нещо важно, но като я няма, какво да правя.

— Минете привечер. Тя ще се е върнала вече и ще се видите. Пък как така да не знаете – процеди някак унило жената на прозореца и като го изгледа още веднъж, бавно затвори крилото на прозореца и се загуби вътре в съседната къща.

Много тъжно му стана на Борислав тук, на прага на своя бащин дом. Още по-тежко му стана затуй, че съседите, чуждите люде – знаят за баща му повече, отколкото самият той. Как се дойде до този абсурд? Единствено безлюбието на този свят е, което докарва бедите. То е, което прави чужди и най-своите. Духовите на омразата понякога си играят с хората. Лукави и способни на всякакви козни и лъжи, те успяват да се вмъкнат в потока на човешката мисъл и тогава беззащитният и неограден с гуамантената стена на вярата човек, започва да „мисли“ с техните натрапени мисли.

„Жал ми е за нас, хората. – помисли Борислав. – Как всички сме обхванати от тази власт. Колко пъти сме отстъпвали ума си за оръдие на чужд ум и колко пъти сърцата ни са били завладявали от нашественици, които са се настанявали дръзко и безочливо на място, където би трябвало да бъде любовта.

Бавно си тръгна Борислав и реши да се върне отново след залез слънце с намерение да се види с майка си. Къде да иде?

Така замислен, той не усети, когато се намери близо до градския парк. Влезе навътре в гората. На една скамейка, поставена на по-закрито място, той седна и се размисли. В гората бе по-свежо и тъй като беше освободен този ден от работа, отпусна се и реши да изчака тук времето за връщане в града.

„Какво ще правя по-нататък? – запита се той. Какво ще стане с мен, лишен от възможността да завърша образованието си? Трябва да стане някаква промяна в моя живот. Съдбата ми предлага все такива задачи, които трябва да решавам сам и когато вече налучквам пътищата за излизане от едно неблагоприятно положение, идва друго, идва друга задача, дори по-трудна от първата. Дали това е моята съдба или сам съм виновен за всичко?

„Любовта е мозъчна сила“ – казва в една книга гревният мъдрец Махар Бену. Повярвах това и тръгнах по този път – единствено възможен за мене, но всичко си остана както преди. Не тръгнаха работите ми на добре. Аз въпреки това не мога да отрека великата истина за любовта. Но сигурно по нейния път са поставени трудните задачи. Усещам, че ако тръгна по пътя на оня ум, който по-лесно се справя с негодите, всичко ще се промени, но тогава аз ще съм вече груг човек и ще падне от мен трудното, но единствено достойно самочувствие, че съм ученик на Живота. Изглежда, че всяка добродетел, която човек приема в своя път, трябва да се изпита.

Както златото се изпитва чрез огън, така се изпитва която и да е от добродетелите на Христовото Слово. Не е ли поставена като задача душевната и нравствена чистота, не си ли успял да я решиш, ти нямаш право да мислиш, че си чист. Ако мислиш, че си безкористен, ще ти поставят съблазън за изпитване на безкористието ти. Щом не устоиш на тази събла-

зън, ти си користен човек. Така е с всичко на моя свят. Ако си решил да бъдеш ученик на земното училище и си дръзнал да кажеш, че ще следваш моя път при всички обстоятелства, тогава тези, които следят твоето развитие, ще ти дадат според твоите сили и възможности една задача като тази, която съдбата даде на Павел – апостолът Христов, която и до днес не е напълно разгадана, но която самият Павел нарече „трън в моята плът“. Този „трън“ разваляше покоя и радостта на Павел, озарен с привилегията да познава Христа, и той се молеше на Господа да извади този трън, но Бог му каза, че той трябва да продължи делото си заедно с този трън.

Не само когато ти е добре и всичко в тебе е наред, ти трябва да следваш поетия път, но и когато на всяка крачка трябва да понасяш негодите на този „трън в плътта“, пак трябва да следваш започнатото дело, което се състои в това - да вземеш на своето рамо частица от теглото на света.

Борислав реши, че тези противоречия дойдоха, за да го напътят да довърши докрай всичко почнато. Не само една, а няколко задачи стоят недовършени. „Защо ги изостави? – питаше някой в него. – Защо остави баща си да се разболе и не отиде при него да поискаш да ти прости дръзостта, че постъпваш както ти диктуват и твоето сърце, и твоята гордост? Ти реши първата половина от задачата с Мария Попова, но не я реши до край. С какво ще отстоява сега тя в почти разрушеното семейство нападките и студената съпротива на мъжа си? Ти стана причина да се пробуди в нейната изтерзана душа пламъче от великата светлина, но ти остави това пламъче незащитено и не помисли дали любовта, която то роди, ще устои на студения вятър на ненавистта, която иска да го угаси?“

„Бориславе, Борисливе! – шепнеше му същият глас. – Ти уреди ли отношенията на твоята Ани с нейните родители? Не мислиш ли, че по своя път не си оставил болезнени рани? Как и с какво помогна на близките си?

Достатъчна ли ти се видя твоята горда самостоятелност, след като изостави наранените, без да превържеш раните им?“

Борислав като че се пробуди от дрямка. Наусти на ли той беше задрямал или така му се стори? Тези прошепнати думи дали бяха рожба на неговата мисъл, или пък наистина в краткия сън някой му ги прошепна?

В гората беше тихо и макар че вятърът бе престанал, прохладата не си беше отишла. На това закътано място, покрито като с покрив от клоните на високите борове, се запазваше и тишината, и хладината на гората. Борислав стана и се запъти отново към бащината си къща. От един от уличните телефонни апарати той се свърза с родилния дом. Една от дежурните сестри му каза, че родилката е добре. Само по седалищните места на бебето имало малки ранички, получени от ожулване, но вече са намазани с мехлем.

— Поздравете моята съпруга – извика Борислав.

Когато стигна отново пред портата на бащиния си дом, слънцето се беше скрило зад къщите и бавно в горещия въздух на деня започна да навлиза хладинка от вечерния ветреца. Майка му пристисна ръцете си една в друга от изненада и радост, че го вижда.

Очите ѝ се навлажниха, а на Борислав се стори че лицето ѝ беше застаряло. По-рано не обръщаше внимание, но сега забеляза, че кичурът коса, който се погаваше под шамията ѝ, беше съвсем бял.

— Как се сети за нас, сине? – запита майката, а гласът ѝ беше като на плач.

— Доидох да ви кажа, че бебчето и майката са добре, но освен че не намерих никого, радостната дума изчезна от устата ми, защото една от съседките ми каза, че татко е болен. Какво има той! И защо не ми обадохте?

— Отведнъж гоиде тази болест, майка. Една нощ се събуди от страшни болки в корема. Чудихме се какво да правим в нощта. Нито лекар може човек да повика, нито пък можех аз да вървя и да го оставя сам. Добре,

че рано на сутринта дойде сестра ти Елена. Мъжът ѝ заминал командирован по работа и свърнала да ме види. Тя повика колата за бързата помощ и тъй успяхме да го настаним в болницата. Помислихме, че има сплитане на червата, но то се оказа жлъчка. Ако не ще могат да го излекуват с лекарства, ще го оперират.

— Горкият ми татко! – каза Борислав.

— Ходя аз два пъти в седмицата да го видя. Нося му нещичко за ядене, но той нищо не иска. Яде само лимон малко подсладен и понякога наквасен сухар. А твоите как са? Добре ли е бебенцето, дето баба не го е видяла още?

— Добре са – отговори Борислав и видя колко отровна мъка имаше по лицето на майка му.

— Бориславе, страхувам се, синко, че ще умрем с баща ти, без да видим внуче.

— Не говори така, мамо. Няма да стане така, както мислиш. Ще доведа аз Ани при вас, ще ти дадем детенцето в ръце да му се нарадваш. Стига татко да ни приеме. Зная, че той е непримирим. Няма да прости той на Механджийски никога, а покрай него и на нас. Затова стоя настрана и страдам.

— Не е вече татко ти това, което беше. Не мисли, че той не страда. Мислиш ли, че от добро му дойде тази болест? Отвън той е такъв – горд и непримирим, но сърцето му е друго. Колко пъти вече му говорих, че за стари грехове не са виновни децата ни, че да страдат. А видиш ли – рекох му веднъж – как Бог нареди синът ти да се събере по любов с момичето на твоя враг? Случайно ли е това? Лесно е да кажеш, че обичаш децата си, но можеш ли да ги обичаш и когато не вървят по твоята воля? Така му говорих, моето дете, а той мълчи, сумти. Горд е и корав изглежда, когато говори за това, но сецам го аз, че страда.

— Майко, аз и Ани ще направим първата стъпка. Ще дойдем при вас, на макар и да ни изгоните. Нищо! Така ще отидем и при Механджийски. На два пъти ще

изживеем тия трудни минути, защото наш дълг е да сторим това. Нека направим трудното. Лесното може всеки да го направи.

— Бог да те благослови, синко, за тези гуми.

— Майко, оттам където съм се учил, разбрах, че това иска Небето от нас. Ти вярваш, че има Небе, зная това. От тебе съм чувал най-напред и за Господа, и за Христа Иисуса. Това иска той, не само да разлюляваме камбаната, че е възкръснал, но и ние да възкръснем от тая воняца тиня на омразата. Това е Възкресението!

— Хубави гуми знаеш, мое дете. Думи на утеха, сине.

— Нищо е това, ако само ги знам, но не сторя така. Ние с тебе, майко, се разбираме. Сега дойде ред да поговорим. Нека си кажем всичко. Майко, четох наскоро една книжка., даде ми я приятел, който вярва в Светото Писание и в доброто в живота. Там мъдрецът, който е написал книжката казва :“Когато двама души са скарани и живеят в омраза, приличат на две снежни пресни – студени, корави, мълчаливи. Те само стърчат като идоли, без сърце и без обич. Единственото, което е най-добро за тези снежни пресни, е топлината на слънцето, която ще ги превърне в две обилни реки, които ще потекат надолу по планинския склон, ще шумят, ще се слеят някъде в могъщ поток, а той ще слезе долу, ще полива градините на долината, за да пораснат и дадат плод посадените дървета. Такива две замразени пресни станаха и моят баща и бащата на Ани. Стоят като ледени идоли и все още неразтопени от топлината на поне малка обич. Ние, майко, трябва да ги разтопим. Ние, с нашата топлина. И ти ни помогни, майчице, защото ти имаш сърце, готово за всяка жертва, за всяко добро дело.

— Хвалиш ме, синко, защото искаш да знаеш, че имаш добра и разбрана майка, а не защото аз съм наистина такава.

— Аз зная много добре каква си, майко. Кажу какво да направим? Да ида ли на свиждане и аз в болницата,

или да изчакам Ани да се прибере у дома и да идем заедно с нея и детенцето?

— Това второто ми се струва по-добро, но дано той сам се почувства по-здрав и да се върне по-скоро у дома.

Стоя до късно Борислав в бащиния дом, вглеждаше се във всяко ъгълче, спомняше си за много хубави дни от детството си и се чудеше как може да съществува в света и в живота на хората такава мрачна сила, която разединява, руши и отравя душите.

— Не, няма да отстъпя от решението си! – рече на себе си Борислав. – Както си смел и силен, когато вършиш злини, още по-силен и по-решителен трябва да бъдеш за доброто. Ти сам избра този път и няма връщане назад.

ХІІІ глава

Десет дни след този разговор Ани и детенцето, което нарекоха Кирилка, се върнаха от родилния дом. Семейство Мечев приеха Ани и бебето с голяма радост и обич. Те така бяха свикнали с Борислав и Ани, че това завръщане го изживяха така, както биха го изживели, ако Ани беше тяхна гъщеря или Борислав – техен син.

Жената на Мечев още като разбра, че ще угват родилката и детето, поръча на една жена от квартала да носи всеки ден по литър мляко.

През следващата седмица от болницата беше изписан и Стефан Благоев – бащата на Борислав. Човекът не беше оздравял, налагаше се хирургическа операция, която поради немоц на болния се отложи, предписани му бяха лекарства.

Беше настъпило времето, когато липите цъфтяха. Ароматът на цветовете им по улицата, където живееше Стефан Благоев, изпълваха пространството особено вечер след залез, когато растенията дишат усилено. През тези дни Борислав, жена му Ани и бебето Кирилка решиха да отидат на гости при родителите на Борислав.

Когато младите, заедно с бебето в ръцете на Ани, влязоха в стаята, където лежеше бледия, побелел вече дядо Стефан, ръцете на този немощен стар човек се разтрепераха от вълнение, въпреки че беше подготвен за тази среща.

Пристъпни най-напред Борислав, приближи до леглото, взе и целуна ръката на баща си, после поглади с другата ръка белите и оредели коси на главата му и тихичко му каза:

— Татко, радвам се, че си по-добре и че съм до теб. Желяя ти от сърце здраве, за да се порадваш на първото си внуче, с което сега ще се запознаеш.

Борислав се поотгръпна встрани и повече с ръка Ани към леглото. Ани също целуна ръка на стария и като прихвана с две ръце бебето, приближи го до лицето на дядо Стефан. Разтрепериха се устните на дядото, той помилва с две ръце малкото топло личице, погледна в малките кръгли тъмни очички и може би от някаква внезапно събудена милост в сърцето му, или пък от тази чудна млечна миризма на бебетата, която той усети дълбоко някъде в сърцето си, сви вежди и се разплака някак горко като безпомощно дете. И Кирилка, кой знае защо, посегна, драсна го с пръстчето си по бузата, а това като че внесе още умиление и той продължи да тресе главата си от плач.

— Не се вълнувай, татко – каза неясно Ани. – Ти ще имаш време да я видиш и голяма мома.

— Дано, дано! – изхлипа дядо Стефан и с отворени и още влажни очи изгледа снахата. В погледа му имаше милост и задоволство.

Чудна, неизбродима и неочаквана е човешката мисъл. Как пък в този момент той си спомни за Коста Механджийски, но някак топло, състрадателно и рече в себе си: „То пък не беше толкова страшно това, дето човекът забрави да отвори стрелката и на трети коловоз товарният влак разби вагона. Пък и аз трябваше да кажа на началника на гарата, че отивам за един ден у дома.“

Заприказваха, поразпитаха се за едно и друго. Майката взе детето на ръце, затупка го и някак грезгавичко и някак наивно му замананика нещичко. Тя се разхождаше из стаята и тихо напяваше. „Прела баба две вретена на два рѝда високи, над два дола дълбоки...“. Малкото като че се унасяше и леко се долавяше неговото гласче като нежничка ивица звук: „Е, е, е...“.

Борислав, който седеше наблизо до леглото, долови този едва дочут гласец – тъничък като копнинена нишка и го почувствува така, като че му проговориха ангелите. Този нежен детски сигнал идеше от вселенската любов, от великото сърце на Всемира като обле-

кчителна и благодарствена въздишка и като отговор на небесата, Отдавна Борислав не беше изпитвал такова сладостно вълнение, защото други вълнения доста често изпълваха живота му.

Последва друг разговор. В стаята дойдоха няколко деца, които се радваха на бебето, все още в ръцете на баба Теодора, развикаха се, записукаха глъчка, весел смях и закачки... Кирилка дори се усмихна веднъж, а момченцето, на което се усмихна, беше щастливо, със зачервено от радост лице.

Сложиха масата за ядене. Баба Теодора беше наготвила вкусни неща. Малкото, след като майката го нахрани, заспа и спа почти два часа. Борислав и бащата си споделиха доста новини. Бащата – за своите немоци със злъчката, а Борислав – за някои неприятности около работата, които бяха отминали и не заслужаваха вече да се говори за тях.

Настъпваха вечерните часове. На врата на Кирилка баба Теодора окачи хубава златна пара, нанизана на златна верижка. Това стана с много благословии от страна на старите и с една кратичка недомлъвка, че е все по-добре да си дойдат тука.

Беше решено следващата, по-важна среща да стане пак у Благоеви и то в деня, когато по стария обичай родилката взема първата си молитва след раждането. Важно беше не само заради празничния обичай, но и защото Благоев и Механджийски щяха да се срещнат за пръв път след толкова години, протекли в ледена студенина. Тази среща, готвена с любопитно вълнение, обещавахе да бъде много интересна и крайно важна за по-нататъшния живот на младото семейство. Стефан Благоев не беше още окончателно оздравял, но се беше доста подобрил, за да изкара една важна вечеря и разговор както с Механджийски, така и с другите гости.

— Малко се притеснявам за тази среща с Механджийски. Толкова време не сме се виждали и дори не сме си казвали „добър ден“ и отведнъж - хайде на сватовски приказки.

— Бъди спокоен и твърд, Стефане – каза кротичко жена му. – Разбирам да си сгрешил нещо, пък то съвсем иначе е работата. Да не ровим повече. А и какви ли гости ще бъдат – все познати при това. Какво представлява Коста Механджийски – един дал-взел вече пенсионер и както се говори из махалата, по цял ден седял вкъщи, четял и препрочитал стари списания. От къщи излизал само веднъж през деня да купи хляб, кисело мляко и вестник.

— Откъде пък ти знаеш тия неща?

— Където иде Ружа, все това разправя. И на фурната, и на бакалницата, и в зарзаватчийницата.

— Това сте вие жените – примирено въздъхна Благоев.

Имаше нещо, което първенците на двете семейства – сега вече сватове – не знаеха. То беше тайна и за двамата. Състоеше се в това, че когато вече работите се оправяха, двете свати от време на време се виждаха из махалата, а най-често на близкото пазарище, където отиваха в петъчен ден. Пак на същото място те се уговориха и за ястията, които трябва да се приготвят. Ружа на няколко пъти с подмятания усия да увери сватята си Теодора, че тя е доволна, дето дъщеря ѝ взе това момче. А и Теодора не се забави да изкаже похвала за Ани.

Уговорката беше такава: Теодора ще омеси една от ония баницы, с които беше прочута в целия квартал. Но този път баницата с тънките хрускави кори, които лъхат на прясно краве масло и богато обсипани със сирене. Няма да е в малката тава, в която небеднъж са яли гости, но в грамадната калайдисана тepsия, която имаха като подарък от кумовете им още при сватбата. Механджийски пък, който имаше широки връзки с железничарите, щеше да поръча една дамаджана видинска гъмза, а Ружа щеше приготви една от онези хубави торти, каквито правеше три пъти в годината: на св. Константин – за имения ден на мъжа си, за рождения ден на едната и за рождения ден на другата щерка.

Най-после дойде желаният ген. Механджийски, малко смутен и доста поостарял, според Благоев, направи всичко възможно да изглежда естествен и така любезен, какъвто може да бъде човек, който има най-добри чувства към събеседника си. Стефан Благоев постигна това с по-малко усилия, защото по начало си беше по-добър и по-сърдечен. Разговорът тръгна леко, защото имаше за кого да се говори. А това беше бебчето Кирилка, името на което бе избрано така, че да няма сръдня и завист. После минаха към супата, второто ядене, като третото беше баницата, която направи превъзходно впечатление и донесе на Теодора много похвали. И от винцето пийнаха. Дори и Стефан, въпреки сериозните лекарски забрани, си позволи да си пийне не само една, но няколко чашки от видинската гъмза. А тя леко се пие, но после хваца.

Борислав и Ани тази вечер нямаха гумата. Те седяха настрана и наглеждаха бебчето, което бе заспало на кревата, като се учудваха как тези люде, толкова враждебни до вчера, станаха приятели и сякаш се забичаха.

Трудно беше да се изяде цялата баница, колкото и да се насилваха, макар че дойдоха с празни стомаси. От тортата, приготвена по най-изискан начин, остана половината. За винцето не можеше да става и приказка, тъй като гъмзата на стария Бдин замая главите на двамата бащи, които и този път успеха да разкажат по нещичко, макар че жените им напомняха, че тези истории са вече разказвани и то неведнъж и два. Коста Механджийски разказа може би за петдесети път как бе избегната една страшна катастрофа, може би най-голямата в историята на нашите железници, благодарение на неговата досетливост, а Благоев, който поради своята немощ и надменна сдържаност по-рядко се отпускате, този път не можа да устои на изкушението да разкаже как като младеж, преди да стане железничар, е обуздал един буен кон, до който никои не смеел да се приближи. Жената на Стефан, въпреки

че не обичаше мъжът ѝ да разказва разказвани вече истории, сега го остави свободен, но от време на време го поправяше на онези места, където той правеше неуместни грешки, тъй като тя знаеше тази история с най-големи подробности.

Може би само Ани живееше с настоящето. Тя наблюдаваше Борислав, който бе отишъл по-близо до спящото дете и си мислеше, че той става все по-очарователен, имаше само усещането, че онова, което тя имаше в гушата си към него като възхищение, почит и другото, за което не може да се измисли име, растеше в нея и се разширяваше като галактиките във Всемира.

ВТОРА ЧАСТ

XIV глава

На този свят няма нито само радости, нито само скърби. Те се редуват както деня и нощта. Като се поразмисли човек, ще разбере, че всичко е на отгелни тласъци като вълни, които идват към брега на морето, а после се връщат обратно. И дишането на човека и на живите твари, както и биенето на сърцето, са тласъци, които следват един след друг както годишните времена и както всичко друго.

Бяха изминали почти два месеца от онази щастлива среща между Благоеви и Механджийски, когато Ани взе първата си молитва след раждането на Кирилка, а у Благоеви като неочакван гост почука, или по-право съвсем тихо, сякаш на пръсти пристигна смъртта.

Стефан Благоев се събуди към четири часа през нощта след един кошмарен сън, който го развълнува много и който сън внесе в съзнанието му предчувствие, че нещо ще се случи. Сънуваше се отново железничар както тогава, когато беше в разгара на службата си. Сънуваше, че е началник на гарата, но не можа да разбере коя гара. Такава гара той не помнеше, защото беше много голяма с десетки коловози и с осветление, което я правеше да прилича на дворец. Много лампиони блестяха, много знамена се развяваха, като че щеше да има голямо тържество. Като минаваше по перона на гарата, видя се в едно голямо огледало, облечен в парадната униформа и всички му отдаваха чест.

Разпореждаше се той, говореше нещо на началника на движението, викаше отговорника на пункта за автоматичните стрелки, но имаше една неясна смътна грижа дали всичко ще стане така, както бе предвидено, защото бързият влак с гостите, който очакваха, щеше да влезе в гарата почти едновременно с една малка композиция от локомотив и два вагона. С тази композиция трябваше да дойде от противоположната страна някакъв чужденец – консул на неизвестна държава, за да участва в посрещането на високия гост, който през всичкото време остана за Благоев неизвестен.

Случи се така, че малката композиция влезе във втория коловоз няколко минути преди официалния влак, окичен със знамена.

— Господин началник, влезте в първия вагон на малката композиция, да се представите и да посрещнете консула, като му покажете къде да отиде, за да посрещне официалния влак с високите гости – каза му началникът на движението с червената фуражка.

Влезе Благоев в първия вагон, но все така притеснен дали ще успее да свърши това преди да пристигне другият, очакваният влак, защото издалече долитаха тържествените звуци на музиката, която в началото на гарата бе почнала вече да свири. Когато отвори вратата на купето, той видя в дъното на коженото канapé човек с черна мантия, с жълто като на монголец лице и с червени ръкавици. Вратата на купето тракна силно и Благоев усети, че вагонът се движи и при това отведнъж с голяма скорост. Тържественият влак с гостите профуча на първи коловоз, а композицията с пленения началник летеше по втория коловоз в противоположна посока.

— Ха, ха, ха! – изсмя се мрачният човек с жълтото лице. – Най-после ви пипнах!

Стефан Благоев – началникът на разкошната гара със светлините, поиска да се хвърли върху това чудовище, но оня го блъсна силно и началникът усети силна болка в сърцето. Така се събуди с разтреперани ръце и крака и със силната болка.

— Какво има, Стефане? – запита Теодора, уплашена от неговия внезапен и тревожен вик.

— Нищо, само едни лош сън.

— Лошо ли ти е?

— Имам големи болки в сърцето.

Сега горката Теодора почувства липсата на хора в този дом. Сега съжаляваше, че разреши на двете гъщери да напуснат града. Сега, когато нямаше на кого да остави гърчещия се от болка свой човек и да излезе да доведе лекар.

Отведнъж ѝ дойде на ум да се обади на съседката, прозорецът на която гледаше в техния двор. Изтича до двора по чорани, застава на плочките, по които се стъпваше между лехите и извика по име на съседката, която се яви веднага.

— Извикай бързата помощ! – каза Теодора и цяла обхваната от треска и лошо предчувствие, се върна вкъщи.

Лекарят, който набързо прегледа страдащия човек, направи знак на хората с него и те донесоха носилката. Качиха болния, колата леко се поразтърси, моторът изръмжа и след минутка зави зад ъгъла.

Към два часа след пладне съседката извика Теодора да иде у тях, защото я търсят от болницата. Със страх допря тя слушалката до ухото си и чу един делови женски глас:

— Вие ли сте съпругата на Стефан Благоев, когото днес докараха в болницата с бърза помощ?

— Аз съм, какво има?

— Вашият гругар почина от инфаркт.

Теодора остана със слушалката в ръка и все така опряна до ухото. Тя нищо не може да каже. Просто не знаеше с какви думи да завърши краткия разговор. Само чу изтракването на апарата на гругия край. Съседката стоеше срещу нея и я гледаше с плахо очакване.

— Какво? – запита тя.

— Умря човекът, моят човек, Стефан!

Онази нищо не каза, започна да кима с глава като махалото на уморен часовник и към края, когато Теодора се сети да остави слушалката, рече:

— Бог да го прости, милия човек!

— Бог да го прости! – прошенна унило Теодора.

Едва когато се върна вкъщи и видя оставените на масичката до леглото очила на мъжа си, разплака се горко. Чак сега ѝ стана ясно, че той вече няма се върне у дома и че за нея той е окончателно загубен. Една по една почнаха да идват в ума ѝ различни сцени от живота, кошто сега, когато той бе мъртъв, добиваха по-голяма стойност, която не бе могла да види и да преценим добре.

Колко късно се сецаме да оценим правилно нашите скъпи и най-обичани люде!

Борислав, Ани и семейство Механджийски научиха печалната новина след обяд. Те всички, без детето, което оставиха на една леля да го варди, нахълтаха в къщата на Благоеви и завариха там Теодора, разплакана и заета да рови в един долап, където имаше голни грехи. Тя търсеше копринената риза, която мъжът ѝ беше запазил като спомен от сватбата си. Понякога той се шегуваше като казваше на Теодора, че ще я пази за втората си смърт. Тогава Теодора се сърдеше и го питаше защо нарича женитбата си „първа смърт“. А той все така шеговит и весел казваше, че първата смърт е тогава, когато човек по свое желание загубва свободата си, а втората, когато не по свое желание загубва снагата си.

Размениха се съболезнования, съчувствия, спомени, учудване, че така скоро си отиде добрият човек, а Борислав мълчаливо презърна майка си, утешително я помилва по бялата коса и без думи ѝ даде да разбере, че тя може да разчита на него и че няма да я остави в старините ѝ. Ани гледеше с нажалените си хубави очи, кошто говореха повече от всички думи.

Погребението стана на другия ден. В малката църква бяха надошли много железничари и приятели на покойния. Те бяха мили, възрастни, обикновени люде, кошто знаеха без да философстват колко е всичко това в реда на нещата и всеки търпеливо чакаше своя ред. Някои от тях бяха неверуюци, защото още тогава, когато

заедно с Благоев посещаваха събранията в синдикалния дом, бяха атеисти. Сега обаче стояха смирени и приобщени към тази, тържествена с погребалния хор, скръб за своя другар. Неколцина от тях, които бяха дошли само до рѣба на атеизма, но носеха в себе си гумите, образите и спомените от техните бащи и майки, се размислиха в себе си, когато хорът изпя: „Со святыми упокой, Христе, души раба твоего...“ „Защо пък – мислеше си един от тях – да отречем Христа? Има ли някой човек, роден на тази земя, който да помисли лошо за този прекрасен образ на Исуса? И да пожелаеш, не можеш да направиш това. Дори и тези, които го отричат, мислят хубави неща за Него. По-лесно е дори на неверника да каже, че Исус не е съществувал, че е измислен, отколкото да отрече величието на Неговото учение, утвърдено от столетията и станало живот и път на милиони люде по Земята.“

Когато свърши опелото и хората се изправиха при изкопания гроб, един от тези скромни железничари, приятели и колеги на Стефан Благоев излезе напред с една-две крачки и се обърна към застаналите мълчаливо изпращачи на покойния. Той имаше миловидно лице и добри черни, полузакрити с изпъкнал клепач очи и като примига смутено, заговори с глас, трѣпнец от жал:

— Роднини, приятели и другари на покойния наш другар Стефан Благоев. Аз не съм нито учен, нито пък умея да казвам слово, но без няколко думи за него – за добрия наш и незабравим другар Стефан Благоев, ние не бива да го изпратим от тоя свят. Може би много от вас не знаят неговите дела като железничар и като организационен работник по железопътното дело. Незабравимо е неговото държане и смелост по време на железничарската стачка. Той беше душата на организираниите синдикати и като изобличаваше смело стачкоизменниците и техните подстрекатели, получи уважението на всички колеги. Вечно ще остане неговият образ при нас. Лека да му е родната прѣст. Той няма да се върне при нас, но неговият образ ще остане завинаги в сърцата ни. Сбогом, приятелю Стефан Благоев!

След спускането в гроба, глухият тътнец грохот на буците пръст и мъгчаливото завръщане към града, на Борислав му стана още по-тъжно след тази набързо хрумнала, малко наивничка, но изказана от чисто сърце надгробна реч. Домъчня му и от тия, дочути издалеко локомотивни свирки, на маневриращите на гарата влакове и за целия, изминат в труд, в жертви и в добронамерена човечност път на баща му. Със свършека на този живот струваше му се, че изчезват добрите люде от този свят.

Наблизо вървеше и Коста Механджийски. Какво ли си мислеше той, задаваше си въпрос Борислав. Мъчно ли му е? Спомня ли си с някаква болка в душата за това, че покойният пострада заради него и без да бъде виновен? После Борислав избърза, отиде при майка си, хвана я под ръка и закрачи бавно с уморения вървеж на застарялата вече жена. В тоя миг, като я гледаше как отива към самотния си дом, забрадена с черна шамия, той още повече затвърди намерението си да не я оставя сама и да премести семейството си при нея.

Когато групата изпрацачи стигна до една напречна улица, която водеше към квартала, дето живееха много железничарски семейства, при него и при майка му изтичаха доста от другарите на баща му, които също се връщаха от погребението, поспряха при тях, ръкуваха се с майка му като по-младите ѝ целуваха ръка, ръкуваха се и с него, казвайки някакви утешителни думи или установеното „Бог да го прости“ и се отделяха от общата група, тръгнаха към домовете си.

Слънцето вече бавно скланяше зад покривите на къщите. Отиваше си и този ден, както си отиват всички дни, независимо от това, какво е станало от изгрева до залеза и равнодушни за това, че едни ще посрещнат нощта със спокойствие, а други – с натъжени сърца и с току-що избърсани от сълзи очи.

— Такъв е животът, сватъо! – рече при раздялата Ружа Механджийска и също свърна към дома си.

XV глава

Настъпни есента. Тя дойде съвсем неусетно, както дойде и пролетта. Борислав си спомни, че тазгодишната пролет дойде също така като „на пръсти“, за да се усмихнем след сивите зимни дни. Есента показа своето присъствие и с това, че двете тополи в края на градината започнаха да отронват листа, които вече зажълтели се, въртяха се във въздуха със златист блясък и покриваха лехите. И други признаци имаше за това, че е прелетяло доста време. На Кирилка пораснаха две предни зъбчета. Те светваха със своята белина, когато тя се усмихваше или пък заплакваше за някаква дреболия. Вече станаха два месеца близо откак Борислав прехвърли семейството си в бащиния си дом. Много мъчно се раздели с Мечев. Те така бяха свикнали с него, а и той заедно с Ани – с тях, че когато започнаха да си събират багажа, леля Атанаска се просъзга.

— Боже – рече тя, – как ще живеем без вас? То свикването е малко нещо. Вие станяхте като наши деца. Пък и мъничкото ще ни липсва много. Мъжът ми всяка сутрин казваше: „Ставай, Атанаске, будилникът се обади“. И наистина, все по едно и също време заплакваше.

— И на нас ще ни бъде мъчно, лельо Атанаске. Вие с чичо Мечев направихте толкова добрини първо на Борислав с работата, която му даде в книговезкия цех, а после и на мене, когато трябваше да напусна нашите.

Така, с добро чувство и със сърдечна мъка се разделиха те с Мечев, но то трябваше да стане, защото майка Теодора не можеше вече сама.

Тук, в бащиния дом трябваше да се изживеят ново скръбни часове, защото една след друга дойдоха вкъщи двете сестри на Борислав. Те не можеха да се примирят с това, че и на двете се случиха такива неща, които им попречиха да дойдат на погребението на баща им. Елена живееше в Бургас, където нейният

мъж работеше като специалист-химик в нефтопреработвателния завод и точно около смъртта на Благоев били на една почивна станция, защото съпругът Свилен е трябвало да се лекува от астма. Телеграмата те получили препратена от Бургас в станцията на другия ден след погребението, а тогава заболяният трябвало да прави някакви инхалации и не бивало да пътува. Елена дълго и горестно плака за баща си, като повтаряше, че няма да си прости това, дето не го е видяла в последните дни на живота му.

Другата сестра на Борислав, Павлина, която дойде една седмица след като погребяха бащата, била в Русе, където щял да пристигне изпратеният в командировка неин мъж. Тя също повтори отчайващото вайкане и изплака толкова сълзи, колкото Елена. Като русенец, мъжът ѝ искал да слезе в Русе и да се вида със своите. Там повикал той и жена си с детето, наречено Стефан по бащиното ѝ име.

На два пъти трябваше да се изживеят тревогите и външенията на погребението. На два пъти Теодора трябваше да разказва за болестта и смъртта на баща им и за всичко, което стана през тия тежки и скръбни дни.

Топла, сърдечна и хубава гружба се създаде между двете сестри и Ани. Те много харесваха своята снаха и се отнасяха към нея с уважение, не само защото тя имаше свои прекрасни качества, а и защото не можеха да допуснат, че Борислав ще се спре на жена, която не го заслужава. И след всичките тревожни случки с техния брат, те не загубиха нито капчица от своето възхищение към него. И Елена, и Павлина непрестанно обсипваха с галъвни думи, с целувки и подаръци малката Кирилка.

Когато след десет дни сестрите си заминаха в своите домове, в къщата настана пак предишната тишина, прекъсвана от време на време от плача или виковете на Кирилка. Ани след свършване на задълженията си в дома и с детето, все намираше време да прочете

по нещо по испанска литература. С тези занимания тя забравяше някои от драскотините на живота, които са неминуеми в наше време. И не толкова от състоянието на семейството и детенцето, но повече за това, че искаше да напредва в учението, в разширяване познанията си, в изработване самочувствие, което да съдържа както доволството от направеното, така и от това, че си направил нещо добро и за другите.

В испанската литература е имало и има отлични творци, но Ани се интересуваше предимно от онзи т. н. „първи период“. Тя бе намерила от сведения за състоянието на литературата около 1150 година, и по-конкретно, за поемата за Сид. Привличаха я тези неспокойни и бурни времена, когато е ставала борбата между испанци и маври.

Блажено изкуство е да можеш във времена, когато животът те е пленил в своите грижи, проблеми и тревоги, да откъснеш поне за известно време своята мисъл от тях и да заживееш, например, със спомена за някаква незабравима гледка, или за неповторимо любовно вълнение, което е оставило в душата неотминаващ и винаги свеж отпечатък, останал като утеха в дни и часове на безутешност. Ани не беше в затруднено положение, защото беше обградена с обич и внимание, но тя се тревожеше за Борислав, който със своя открит нрав и рицарска доблест, трудно се придвижваше в джунглите на един свят, където прагматизмът и грубостта станаха като нови закони за живота. Дори понякога се считаше за виновна спрямо него, макар че с тя нищо не му беше попречила.

Така протичаха дните в дома, където се бе родил Борислав.

А есента напредваше. Бавно се оголваха гърветата и често вятърът свиреше в ония места на сградата, където между врати и прозорци можеше да се промъкне неговото заканително свистене.

Един ден, когато есента вече беше завладяла своята територия по нашите места, Борислав, връщайки

се от едно събрание, където бе присъствувал по поръка и пълномощие от Мечев, на булеварда при Орлов мост срещна Мария Попова. В първия момент у него се появи желание да я отпуне някак незабелязано между хората, които по това време бяха доста, но така стана, че те трябваше да се срещнат на протоара.

— Здравейте, Борислав Благов – зарадвана се провикна Попова. – Не знаех как да ви поздравя с „добър ден“ ли, или с „добър вечер“, защото дните станяха къси и рано се спъмва.

— Няма никакво значение – каза Борислав. – Срещата с добър приятел е винаги приятна във всяко време.

— Ще ми повярвате ли, ако ви кажа, че желанието ми да ви видя беше толкова много изпълнило душата ми, че почнах да вярвам в тия, понякога неправилно отричани малки чудеса.

— Кое нарекохте чудо?

— Това, че тъкмо тази вечер имах желание да ви се обадя и тази случайна среща ми спести колебанието и стеснението да ви потърся у вас.

— Това ваше желание ме радва. То при това показва, че вие не сте ме намразила заради това, че аз станях причина за голяма неприятност във вашия дом.

— Защо мислите, че ще ви намразя?

— Само затова, че понякога хората намразват ножа, с който са се порязали и оная плочка от протоара, която е станала причина да се спъмнат.

През малко пресилената усмивка, с която прикриваше натъженото си лице, Мария Попова каза:

— Вие всякога намираме най-хубавите думи и за малките неща.

— Малките неща са най-важни в живота.

— Наистина е така. Но да оставим това, макар че е много важно. Сега искам да зная дали имате за мен един свободен час?

— Да, бих могъл да се забавя с един час, тъй като връщането ми от едно събрание, където бях принуден да присъствам, не е определено по време.

— Много ви благодаря за това. Аз бих ви помолила, ако нямате нищо против, да се отбием в парка. Много ще ми помогнете, ако ми позволите да побеседвам с вас върху мисли, които ме занимават напоследък, които са решителни за мен и за които вие при нашата среща в Княжевската гора ми загатнахте.

— Ех, тази гора! Какъв фактор стана тя за живота ви.

— Аз не съжалявам, защото поради тази среща можах да разбера човека, с когото живея, а и себе си. Като казвам себе си, подразбирам това, което се пробуди у мен след нашия разговор. То беше по-силно, по-важно, защото ми помогна да отмина неприятностите, които се случиха след това, с по-голяма лекота и дори с мъдрост.

— Много ме радва това, госпожо Попова.

— Ако обичате, не ме наричайте „госпожо“, а само Мария.

Преминаха уличното платно и влязоха в парка. Вятърът изпрати срещу тях много отронени листа. Тръгнаха по дясната алея и седнаха на една скамейка там, където имаше още много неповяхнали рози.

— Добре е, че няма луна — каза Попова. — Тук, където седим, трудно би проникнал погледът на моя досаден преследвач, на когото някой ден ще ударя една плесница, дотолкова вече ми е дотегнал той.

— Бях забравил за него — каза Борислав. — Как беше името му?

— Табуков — каза Марие с тон, в който не можеше да се прикрие отвращението.

— Толкова ли се боите от него?

— Ако се боях, щях да бъда по-щастлива. По-лошото от страха е отвращението. Простете за думите, но това усещам, когато си спомня за него.

— Да го оставим засега — каза Борислав. — И без това малко е нашето време.

— Действително малко! Животът така наглася всичко на моя свят, че за най-досадните неща ние

имаме най-много време, а за онова, по което копнеем, отделя малки късчета, които със сила искаме да загържим, но не успяваме.

Беше прохладно и ведро. По небето, което още не бе затъмнено съвсем, се появиха първите едри звезди, които щяха по-ясно да блеснат, когато то стане съвсем тъмно.

— Чуйте ме, граги Борислав Благоев – започна Мария, – вие сигурно не постъпвате с вашите работи така, както постъпихте с мен. Вярвам, че когато започнете някаква работа, свършвате я докрай. С мене не завършихте така. Не се чудете на това, което ви говоря. Може би през ума ви минават погрешни и унизителни за мене мисли. Аз ще бъда ясна и няма да оставя у вас такова недоумение. В двете ни срещи разбрах, и не толкова от думите, които много пестеливо изричахте, но от нещо друго, че вие можете да извършите в гушата ми съдбоносен прелом, да ме спасите от редица гнетящи ме възли в мислите, чувствата ми, в живота ми и да стана друг човек, както вие набързо споменахте думата „новороден“.

Борислав изненадан вдигна глава и я погледна. Той очакваше нещо от този започнат разговор, но не и толкова открито изповед и прямота. Нищо не каза и с вълнение очакваше тя да продължи.

— Разбирам. Продължете – каза тихо той.

— Нужно ли е да разказвам всичко за себе си? Струва ми се, че вашето проникновение е достатъчно, за да не става нужда да описвам целия си живот. Аз не се стеснявам да ви го разкажа, но сравнено със сегашното ми състояние, миналото ми, макар и по-бурно, или ако щете по-недостойно – е все пак по-малко мъчително. Доктор Попов е добър по-своему човек. Една равна себезадоволяваща добрина, избрана като път, който не носи никакви конфликти. Той се показва навремето влюбен в мен, харесваше ме като стока по негов вкус, потърси ме като жена и до днес ме има само като такава. Такова едно положение може само да се

търпи, но не и да се живее напълно. Ако работите се свеждат до това да си имам мъж, аз винаги съм имала такъв, както си имам пролетно паргесю, а за зимата – кожено палто. Разберете ме, аз искам да съм с такъв човек, когото непрекъснато да обичам и да страдам, защото трябва да го догонвам в непрекъснато нарастващата му душевна мощ. Може да ви се види чудно, че ви говоря така, но аз рискувам, защото вярвам, че ме разбирате.

Борислав слушаше тия необикновено интересни и заглъбочени съждения, изплавали като думи, прикривани и скрити в дълбините на изстрадалата ѝ душа. Сега той окончателно разбра какъв човек е Мария Попова и колко е труден животът ѝ.

— Кажете как мога да изляза от този привидно тих ад и да заживея своя собствен живот, без да се преструвам.

— Наистина сериозна, трудна на вид, но все пак не безнадеждна задача. Разрешението ѝ зависи от вас, от усилието, което ще направите да разтворите прозорците на душата си и да почнете да дишате свежия въздух на един, бих го нарекъл, духовен живот. Според мен, като имам под внимание това, което сте преживели, вие сте въвн от класическия за младите люде проблем свързан с пола. Той вече не съществува за вас. Това, което остава неразрешено, е да намерите полюс, който да кореспондира с вашата душевност и да запълва всички празнини. Не искам да ви отчайвам, но аз ще бъда откровен да ви кажа, че моя полюс не ще откриете в никой човек. На вас не са ви известни и някои основни истини от великата духовна наука за човека, природата и Бога. Не зная дали сте вярващ човек, или сте атеист. Струва ми се, че не сте атеист, но това не е достатъчно. Вие още не сте ученик на живота.

— Не съм ученик на живота? – повтори тихо и някак учудено Мария Попова.

— Да, точно така. Аз не зная откъде да почна, но сега ми хрумна една мисъл на мъдреца Махар Бену,

чието слово изучавам. Без да дуря подходящи думи, за да изкажа тази мисъл, аз ще я цитирам така, както е дадена тя в една от неговите книги за живота. Избрах тази мисъл, защото съм уверен, че това, което не ви достига и търсите с жажда, вие мислите, че ще го намерите в човек. Там е вашата грешка. Чуйте какво е казал той:

„Човешката любов е като банкнотите, които по една или друга причина менят своята стойност. Понякога има случаи, когато те се и обезценяват. Има една друга любов, която ще наречем Божествена. Нея мога да сравня със златните, звонкови монети, които никога не губят стойността си, дадена им от природата на метала, от който са направени.“

Мария, престанете да събирате банкноти и бонове. Търсете чистото непроменливо злато. Вие сте малко самонадеяна, мислите, че всичко зависи от вас. Вярно е, че човек е сам творец на съдбата си, но хубаво е да знаете, че много неща в живота зависят от други същества. Вие може би не вярвате, но ще ви кажа, че един певец ще пее най-добре, когато има някой, заради когото пее. Ако този „някой“ е Първата причина – Великият Творец на всичко във Вселената, Този, който е запалил звездите на небето, създал е законите и хармонията на всемира, който ви обича повече от всички други. Ако и вие сте Го залюбил с всичката си душа, тогава което ще вършите, ще бъде свършено.

Мислите ли, Мария, че човек може да люби Бога?

Мария мълчеше замислена и изненадана.

— Аз зная че това е трудно да се разбере, но повярвайте ми, всички велики люде – мъже и жени, които са направили нещо красиво и трайно в живота, са любил Бога. Зная, че ако тези думи се кажат открито на хората, те ще отвърнат глава, защото ще си помислят, че това са думи на разговорлив проповедник, който нищо не дава, освен само форми на отегчително благочестие.

— И после какво ще добавите? – запита Мария.

— Ще добавя, че трябва да напуснете омерзението си от живота и да станете деятелен търсач на бисери. Вие сте богата душа и сте се раздавали, но раздаването ви е било безразборно и без мъдрост. Човек трябва да е щедър там, където това, което дава, ще стане основа на нещо добро и възходящо. Не е разумно да се дават средства на пианицата. Да научи великия закон на даването е голяма придобивка за човека. А и законът за вземането е не по-малко важен и потребен. Да даваш с любов и да вземаш с любов е наука, която води към съвършенство на човешката душа.

— Борислав Благов, не мога повече да понасям този живот. Така както живея, аз се опустошавам. Всекидневието ме смразява. Не обичам вече нищо. А този човек, до мене ми е като студен камък. Страдам, защото не мога да го обичам. Кажете ми как мога да изпълня живота си с тези прекрасни неща от книгата на мъдрия ви наставник?

— И в първия наш разговор ви споменах, че животът е доста сериозно училище. Нищо не се получава наготово и отведнъж. С всяка направена стъпка ние влагаме в съзнанието си една опитност. Вие имате вече доста житейски опит. Не бива да съжелявате за това, че сте страдали. Страдание, получено като дар за придобитата опитност от живота, е единственото богатство за душата. Дори по него се мери достойнството на всеки човек.

— Хубаво измислена формула, но да му мисли оня, който страда.

— Добре, щом вие възразявате на всяка мъдрост, която не аз, а хилядолетията са установили, тогава кажете ми конкретно какво ви липсва и какво мечтаете да придобиете?

— Искам да срещна човек, когото да считам за съвършен. Той може да не е съвършен, но аз да си мисля, че е такъв.

— Похвално е това, че желаете да не виждате недостатъците, макар те да съществуват, но тази

благородна илюзия не е много трайна. Хората винаги показват това, което са.

— Така мисли вероятно мъдрият, от когото черпите знание?

— Той никога никому не забранява това или онова.

— Ако например, аз живеех в неговото време и бих го запитала същото това, което питах вас, какво щеше да ми отговори?

— Той щеше да ви разкаже една малка историйка, каквато аз прочетох в една от книгите му. Да ви я кажа ли?

— Разбира се!

— Веднъж някакъв прочут музикант предал един урок на един американец. Когато американецът си тръгвал, запитал професора за хонорара, който му дължи. Музикантът казал една неочаквано голяма сума. Американецът написал чек за посочената сума и го дал на професора.

— Вие желаете ли да вземате още уроци – запитал музикантът.

— Не, благодаря – отвърнал американецът. – Един урок ми стига.

Този пример може да има две тълкувания. Едното е, че на американеца сумата му се видяла голяма и затова отказал по-нататък да взема уроци. Второто тълкувание е, че професорът е бил толкова велик и незаменим в своите познания и майстор в преподаването, че наистина един урок е бил достатъчен, за да усвои той необходимото за своето по-нататъшно развитие и усъвършенстване като музикант. Струва ми се – каза Борислав, – че и двете поуки са валидни за вас, Мария Попова. Според моето скромно разбиране за хората, с които влизам в контакт, вие вече сте взели първия урок и не се нуждаете от втори.

— Оригинално и мъдро ме насочихте към този пример, граги Благоев. Аз се замислих върху това и като съединявам тази малка историйка с това, което ми казахте преди нея, че на тази земя все още няма

съвършени хора, решавам да се затворя в себе си и да приема всичко, което изживях до днес като ценна поука. Но какво ще правя занаят?

— Ще се учите. Аз мога да ви дам книги, които ще прочетете, но и ще размишлявате върху тях. Помислете си, че вие сега се записвате като ученичка в първи клас на житейското училище. Най-напред, помъчете се да заживеете с мисълта за единството в живота. Вие съществувате едновременно с него, макар и да нямате съвсем близък допир с никого. На живота гледайте като на училищен двор, в който през междучасието има ученици от различни класове, с различна възраст и с най-разнородни знания, нрави и опитност. След това помислете, че сте едно с всичко друго в живота – с природата и нейното необозримо многообразие, с планините, моретата, с планетите и слънцата, с цялата Галактика, и накрая – с всички галактики, които съставляват великия Космос.

Всичко това ще ви стане много интересно и неотгледено, когато заживеете с мисълта, че сте част от него и че вашето усъвършенстване е принос към усъвършенстването на тая необхватна материализирана мисъл на Твореца, Когото вече сте заобичала с цялата си душа. Ако това не можете да направите така бързо, помислете си за нещо, което много обичате, например едно цвете, за което знаете, че е сътворено от Него – от Великия, невидимо сътворяващ видимите и прекрасни свои творби.

Вярвайте ми, че в такова състояние и чувство към живота, природата и хората, ще забравите тези, които са огорчили живота ви и не ще помислите вече за тях.

Това е първият урок, уважаема Мария Попова.

— Благодаря ви, Борислав Благоев, но вие трябва да знаете, че аз имам в живота си много противоречия. Как да вървя в този свят, който вие ми очертахте, без да съм ги разрешила?

— Това, което ние наричаме противоречие, е всъщност наша неразрешена задача. Не оставяйте противоречията да висят над главата ви като проклетия, но се опитвайте да ги разрешите. Всъщност всеки човек, роден на земята, има да реши някаква задача. То значи, че всеки човек има противоречия. Разбира се, изживяването им зависи много от натюрела. Чувствителните люде изживяват по-болезнено конфликтите, а други считат, че такъв им е бил късметът и се отпускат в пасивност и безсмислено бездействие.

— Наистина има нещо вярно във вашите думи. Когато ми говорите така, усещам как се осветляват някои кътчета в душата ми, които са били дълго в мрак. Затова ви казах, че работата ви с мене не е свършена. Освен това, вие не знаете всичко за мен. Аз съм изживяла много тежки дни и години преди да срещна Попов. Някога ще ви разкажа всичко.

— Решавайте задачите си. Само когато сте в заблуждение или не разбирате някои необходими неща, които ние наричаме основни постулати на духовния живот, можете да ме потърсите, а това, което не зная за вас, ще ми го разкажете.

— Тъкмо това исках да кажа, но не посмях да ви безпокоя, защото не обичам да се чувствам нахална и напрана.

— Не, защото аз считам даването на някои осветления на приятел, на познат или на който и да е годен за духовен възход, за моя основна работа.

— Благодаря ви още веднъж за тази готовност!

XVI глава

Макар че отношенията на Борислав към Мария Попова бяха, както ги наричаше той от „висок порядък“, макар че Борислав с всички сили на своето физическо и духовно естество се грижеше за своето семейство и всякога прекарваше през мисълта си ония чудесни часове, когато на екскурзията се запознаха с Ани, той забелязваше това, че Мария Попова беше в един великолен цъфтеж, развил се както пролетен храст след хубав гъжд. Това беше нейната младост, чарът на годините, успокоената отчасти мисъл, а може би и нещо друго, което той се стесняваше да признае, но което идваше от дружбата ѝ с него – ученикът на духовната наука, сега по стечение на ред причини станал и неин скромнен наставник.

„Бориславе – сякаш говореше на себе си той, – ти не си увлечен от тази разцъфтяваща се красота, но я забелязваш.“ „Престъпно ли е това, че я забелязвам?“ – питаше се сам. „Не е престъпно, защото имаш очи, които добре виждат. Ако на мое място би бил един от известните маги, живял цял живот в някоя планинска пещера, и той би я видял, не може красотата в живота да остане незабелязана. Но този маг сигурно би видял сияйното лице на Мария Попова така, както вижда, посреща и изживява красотата на сутринния изгрев на Слънцето и коварно вмъкващите се тръпчици на радост в деня, когато предстои да я види, не биха посетили предполагаемия проповедник на вечния живот. Той би посрещал Мария така, както ще посрещне някоя обезобразена от старост и болест старица, потърсила сетна утеха в думите, които имат живот.“

Не, аз ще стоя като извор с ледено студена вода, която утолява само засъхналото от жажда гърло, но ще оставя да засъхнат и да умрат от безводие ония примамващи и опияняващи напитки на човешките желания, на тщеславието, на гордото самочувствие.

След пет дни стана срещата му с Мария Попова в големия салон на изложбената палата, и при това в един от ранните часове, когато посетителите са толкова малко, че едва се мярка по някой за цял час.

Разгледаха изложбата – хубавите, наситени със свежа зеленина пейзажи, оригиналните натюрморти без плодове и вази, без фарфорни съдове, а с обикновени къщни предмети, с томове книги, свещници и небрежно изоставено ръкоделие, започнато с две игли и кълбо прежда. Като обиколиха залата, седнаха на една скамейка и премествайки поглед по наредените по стените картини, започнаха да приказват за различните пътища, по които художниците изграждат своето творчество. Мария беше за натуралистичната школа. Тя не обичаше неясните неща нито в живота, нито в изкуството. Тя разбираше, че все има някаква причина, за да побягнат творците в изобразителното изкуство от класическите форми на природата, но тя не знаеше кои са тези причини. Борислав, освен по своята избрана специалност, обичаше да чете всичко, което се отнася и до изобразителното изкуство, се опита да ѝ обясни нещо по тези причини, но тя трудно възприемаше неговите обяснения за увлечението на художниците да създадат един свят, който не съществува.

150

– Да, но той съществува в тяхната реалност и в желанието им да представят чрез формите на рисунъка и чрез необикновеното надпреварване в колорита по платното своето състояние.

— Вероятно е така – каза Мария, но погледът, с който тя се взря в него беше вече чужд на това, за което приказваха. В този поглед имаше един трагичен зов за помощ, който приличаше на горък сигнал на моряци, които се боят, че бурята ще излезе по-яръстна, по-непримирима и че тя ще победи не само издръжливостта на кораба, но и дълго калената воля на моряците.

Борислав малко се смути от този поглед. Реши да помисли по-сериозно върху създаденото положение,

което този път не беше борба с външни хора, които трябваше да победи. Той трябваше да познае и съдника, и подсъдимия.

„Явно е – помисли си той, – че в душата на Мария бушуват сили, които биха се изразили в буря, която ще донесе големи поражения. Затова е потребна мъдрост, воля и умение. Не. Не съм виновен, че такъв е моят нрав, поради което Мария Попова бе решила в себе си, че съм първият човек, когото среща след няколкото катастрофи в живота си и който е в състояние да ѝ помогне. Но как щеше да стане това? Аз не съм свободен. Свързан съм с една жена, която обичам. Тя знае добре това. Знае и други две неща: че имам дете и, най-главното, съвестта ми не ми позволява да причиня гори и най-малкото страдание на и без това измъчените люде около мен.

Ето ти, гражи Бориславе – повтори на себе си той – една задача, която не е лесна за решаване, но която трябва да се реши и при това добре. Защо ти е твоего самочувствие, че си ученик на живота и на мъдростта от моя живот, така умело събрана и изложена в книгата на Махар Бену, ако не решиш задачата? Какво би ти казал Той, ако го запиташе за пътя, по който трябва да тръгнеш?

И той започна мислен разговор с мъдреца, от когото бе черпил досега сили при трудните часове.

„Ти, Бориславе, чувствуваш ли се в нещо виновен за това, че отношенията между Мария и нейния мъж се усложниха?“ – ще го запита мъдрият учител.

„Не мога да отделя ясно вината ми и да я погледна обективно и съвсем отвън, както би я погледнал чужд човек“.

„Добре, съвсем ли си невинен?“

„Струва ми се, че не съвсем.“

„Защо се съмняваш в невинността си?“

„Защото за всяко случило се нещо, има причина.“

„Това е така. Но тука виждаш ли причината?“

„Може би не трябваше да уда с нея в Княжевската борова гора.“

„А кое те накара да направиш този излет?“

„Стори ми се тогава, че тя е много измъчена и непременно трябва да ѝ помогна да разреши някакъв болезнен въпрос.“

„И ако се откажеше да идеш, сега нямаше ли да ти е съвестно, че не послуша този вътрешен глас, който ти каза „иди“?“

„Вероятно така щеше да бъде. Но не аз наредих това отиване.“

„Тогдава постарай се да намериш такова решение, което ще помогне на нея, а тебе не ще обвърже с отговорност и не ще наскърби твоята съпруга.“

Такъв беше диалогът, който Борислав сам измисли и реши да го превърне в дело.

Напуснаха изложбения салон и се запътиха към неговия дом.

— Вие може би искате да отидем у вас? – запита Мария

— Да, такова е намерението ми. Струва ми се, че това е най-добре. Ани си е у дома и затова вашето посещение е съвсем чисто от каквато и да е подозрителност.

— Добре, съгласна съм.

Борислав се зарадва на тази готовност на Мария да дойде с него у тях. Там щяха да се разговарят за всичко, което е необходимо да си кажат, защото само при такава обстановка, когато всичко е открито и ясно, дяволът не може да навре рогата си.

Ани ги посрещна усмихната и доволна, че и тя ще бъде в течение на създадените между Борислав и Мария Попова отношения, и че сега тя идва така открито у тях.

— Много се радвам, че идвате у нас на гости. Моето впечатление от вас е такова, което ме кара да мисля, че между нас тримата има нещо еднакво, ясно и непритворно.

— Аз също имам такова чувство, когато съм във вашата среда. Вероятно сме някакви сродни души – каза Мария.

— Аз предлагам – каза Борислав, – Ани да намери любимата ми грамофонна плоча, която да пуснем за настрояване. Би било, разбира се, много по-добре да имаме жива музика, но все пак тази репродукция е много сполучлива и ни дава това, което получаваме от музиката.

Ани бързо намери и сложи плочата на грамофона. Това, което изпълни стаята беше една чудесна мелодия, придружена от пиано, мелодия, която докосваше регистъра на мецосопраното, но малко над него – горък любовен зов на гушата, който едновременно и обича, и страда – едно късче от нечий леко пресипнал от умора и моление глас за несбъднати копнения – глас на жена.

Ани донесе на един понос три чаши и една буталка някакво невинно питие и едри късове домашен сладкиш, вероятно приготвен от нея. После изтича в другата стая, откъдето долетя детски кратък плач.

След като музиката свърши, Ани се завърна, приспапа детенцето, и тримата седнаха край кръглата масичка, малко към прозореца, от който се виждаше все още разбуяла градината. Борислав отиде към писмената маса, отвори едно чекмедже и донесе оттам една хубаво подвързана тетрадка.

— Намирам – рече той, – че преди нашия разговор, хубаво е да чуете нещо, което съм записал от словото на Махар Бену. Това са отделни фрагменти от неговия труд озаглавен „За любовта към Бога, към човека и към себе си.“ Това ще бъде чудесно въведение в някои от най-главните проблеми, които занимават не само нас, но всички люде.

Борислав отвори тетрадката и бавно, тихо, но разбираемо зачете:

„Когато Бог е произнесъл за първи път думата Любов, Той е създал Веселената. Когато е произнесъл втори път думата Любов, всички се събудили от своя дълбок сън и ангелите, и всички небесни гении влезли в своята роля. Така е вървяло постепенно Творението и когато Творецът е произнесъл за десети път думата Любов, той създал човека“.

„Много хора на този свят се боят от дявола, но малко хора от същия свят са разбрали, че най-големият дявол е безлюбието. Престанеш ли да любиш Бога, ти преставаш да любиш и ближните. Оплаквайте се, защото живеете в безлюбие. Ако имахте любов, дяволът не може да превземе такава могъща крепост“.

„Древните философи казваха: „Целта на живота е да познаем себе си.“ След Христа обаче, хората трябва да казват: „Целта на живота е чрез любовта да познаем Бога. Тогава ще познаем и себе си и цялата вселена.“

„Най-богатият на земята, без любов към Бога е най-сетният сиромас. А най-бедният на земята, чрез любовта си към Бога е най-богат“.

Мария Попова слушаше с зажадняла гуша тези слова и те разкриваха за нея нов свободен свят, в който всичко е красота, хармония и пълно оправдание на съществуването ни.

— Четете по-нататък – каза тя на Борислав, който бе замъкнал за минута-две и размишляваше за нещо.

„Този, който е възлюбил мъдростта, става съвършен – продължи да чете Борислав. – Този, който е възлюбил истината, става свободен, а този, който е възлюбил Бога, става, безсмъртен. Какво значи да вярваш в Бога? То не е всичко, тъй като и злият дух вярва в Бога. По-съществено е да изпълняваш Неговата воля. А коя воля се изпълнява по свобода – волята на този, когото любиш. Мнозина казват, че вярват в Бога. Това е, както споменах, нещо много малко. На най-прав път са ония малцина, които любяат Бога. Тази любов ги прави безсмъртни.

Любовта към Бога е като любовта към слънцето, за оня който е разбрал, че без слънце ще загине.

Вие се учудвате, че някой сиромас, който няма нищо на този свят, е толкова радостен. Откъде знаете? Може душата му да е придобила богатството на най-богатия човек в света, защото се е докоснал до Божията любов“.

— Сенденциите за любовта към Бога са още много. Прочетох ви само някои от тях — каза Борислав. — Сега искам да прочета нещичко от това, което мъгрецът е казал за Христа.

— Разбира се, че ще го слушаме с жажда. — отговори Мария Попова. — Четете по-нататък.

Борислав зачете: „Всеки човек, трябва да намери Христа, защото Христос е Този, който донесе благоветието на Любовта, която до неговото идване още не беше станала път за развитието на човешката душа. С тази любов Христос разреши всички противоречия. Единствено чрез Христа можем да станем щастливи, но не с онова щастие, което се диктува от егоизма и алчността, но едно друго щастие, което го имат тези, които са се освободили от желанията и са осмислили живота си чрез Неговото слово.“

Мария Попова някак се сепна и се обърна към Борислав:

— Не съм ли закъсняла аз в живота си, за да позная освобождаващото душата блаженство?

— Казвате така, защото не ви е ясна Христовата правда, която се отличава от правдата на света.

— Каква е Христовата правда?

— Отговорът на тоя въпрос е даден на едно място в текста на Евангелието. Там се казва: „Работниците, които са дошли да жънат нивата на господаря в единадесетия час, получават същата заплата, каквато ще получат и тези, които са дошли на нивата още от сутринта. Един от най-ревностните апостоли на Христовото слово — ап. Павел, в своите послания казва, че всички, които приемат Христовата Любов и живеят с нея — били те правоверни, юдеи, елини, скити и варвари, ще станат синове и наследници на великото и безмерно богатство, което Небето ще даде на тези, които възлюбиха Христа и живеят с Неговата любов.

— Някакъв нов вид правда! — възкликна Мария, очарована от тези думи, които противоречат на всяка човешка логика и на всяка човешка мярка, с която ние мерим земните дела.

— А как ще познаем, че сме признали Христа? – добави Мария.

— По смирението, което ще стане път в живота ни.

— Има нещо ново, непознато, обновяващо в думите, които ми казвате. Те ми действуват като лекарство и внасят свежест в мрачните на моя живот. Ако не точно това, което ми казвате, но нещо от този род трябваше да чужд веднъж, за да получа отново кураж за живот.

— Тези думи са частица от вечното слово за живота – каза ѝ Борислав. – Те са казани веднъж като сигнал за такива като вас – сигнал за пробуждане, зов на живота, който сме напуснали, както човек напуца своята родна страна и тръгва по чужди рисковани пътища, които водят най-малко до безсмислие, ако не до отчаяние и гибел.

— Дайте ми нещо да прочета от този род, или ми разкажете къде е оня извор, който дава кураж и живот.

— За този, който вече е почнал да търси, всичко ще намери, стига да бъде ревностен и преситен от тежотата на безсмисления живот.

— Как да не съм преситена? Преситеността е нищо, мили приятели и хора! Аз съм съкрушена от безсмислие. Душата ми е суха пустиня.

Като слушаше тези думи, очите на Ани се овлажниха от съчувствие и жал, бликнали в чувствителната ѝ душа. Тя разбра, че в момента Мария е действително съкрушена и близо до отчаянието.

— Кажете си мъката – нежно я подкани тя. – И аз, и Борислав разбираме вашето състояние и от сърце желаем да излезете от този трънлив лабиринт и да осмислите живота си. Вие сте още толкова млада и може да извършите нещо полезно за хората, след като имате богатия опит.

— Опит, който ме смразява от отвращение. Вие погрешно ме виждате, мили приятели. Аз съм по-грозна и по-изцапана, отколкото си представяте.

- Нищо не може да изцапа човешката гуша.
- О, ако знаехте всичко за мен!
- Само тежко престъпление или живот в подлост по-трудно се чисти и с повече и страдания. Но вие не сте това.

Мария млъкна за малко. Може би цели няколко минути преминаха без да вдигне глава, седнала на широкото канапе, което обичаше бащата на Борислав и на което прелистваше зачетена книга или статия от списание. После вдигна глава и със зачервени очи и с нова, макар и смутена в началото решителност, заговори:

— Бях още много млада и според гумите на хората и хубава. Младостта ми премина в различни мечтания, някои от които са винаги наивно глупави и замайват разсъдъка. Мислех си, че ще гойда като в разказите този, когото съдбата е отредила за мене и аз ще бъда понесена на крилете на голяма любов. Родителите ми бяха скромни и не богати. Аз имах още една сестра и брат. Когато сестра ми, по-голяма от мен, се омъжи и замина със съпруга си на работа в провинцията, аз им завиждах. Омъжването на сестра ми малко облекчи домакинството ни и аз като видях това, пожелах по-скоро да се омъжа и аз, та животът на родителите ми да стане по-лек.

Наскоро след завършване на гимназия се записах да следвам химия, защото си мислех, че по този начин ще си намеря по-лесно работа в някоя лаборатория и ще отворя пътя на братчето ми да следва.

Когато след завършването станах стажантка в един изпитателен институт към една фармакологична лаборатория, там гоjde някакъв инспектор, който ми обърна неочаквано голямо за мен внимание и на два пъти ме покани да се срещнем някъде в града. Свестен и приятен човек ми се видя той и особено ме затрогнаха неговите ласкателни думи за мен, за моите качества като лаборантка и особено щедрите му галовни излияния, от които аз трябваше да се досетя, че той е влюбен в мен. Почувствах, че моето мечта-

ние се сбъдва и че именно този е очакваният в поите младежки представи.

Имаше нещо бързо, ловко и успяващо в неговия живот. То бе неговият темперамент, неговата способност да се справя в живота си. Мислех си, че този човек, който умее всичко, ще направи живота ми лесен, удобен, дори щастлив.

— Вие бяхте ли влюбена в него? — позволи си да запита Ани.

— Право да ви кажа, сама не знаех влюбена ли съм или съм някак омаяна от него. Живеех с мисълта, че той ме превишава във всичко и това ми затвърдено мнение ме караше да съм послушна и някак подчинена на него.

„Тони, — обърнах, се веднъж към него. — Как мислиш ще завърши нашата дружба?“

„Ти не виждаш ли, че всичко отива към женитба? — отвърна той. Стига да си съгласна ти и твоите родители, аз нямам нищо против да те взема за своя жена.“

Аз едва не се разплаках от това, което ми каза и се хвърлих в прегръдките му. Той ме целуваше със страст, с несъмнена привързаност. Милваше ми ръцете като на малко дете, но кой знае защо мене ме смуцваха това, че на лявата си ръка имаше едър бляскав пръстен със изумрудено-морски цвят.

„Какъв пръстен! — учудено ахнах аз веднъж. — Откога го имаш?“

„Останал е от баща ми. Когато той починал, майка ми го прибрала и го е дала на леля ми, когато отивала в болницата на операция. Леля ми Теофана ми го даде, когато завърших гимназия.

„Майка ти от операцията ли почина? — попитах го аз“.

А той ми обясни, че майка му умряла по-късно от сърдечна болест.

Така набързо стана моята женитба с Тони Тончев. Тогава родителите ми бяха още живи и не ме запитаха

защо избрах този човек. Те бяха добри хора, доста затруднени материално, както споменах, и счетоха тази женитба като освобождение от един товар, какъвто винаги всички родители имат, ако край тях се върти без грижа за бъдещето си неомъжена дъщеря. Моят съпруг отначало беше внимателен и дори грижовен към мен, гледаше ме както се гледа с грижа неопитно дете, но това беше така около една година. Един ден този Тони, който работеше като контролър или като инспектор по всички институти и лаборатории, където се произвеждаха химически произведения и лекарства, дойде на обяд някак особено възбуден и ми каза:

— Трябва да ти кажа, че ми предстои командировка в чужбина?

— Така ли? – възкликнах аз, зарадвана за този успех, без да се сетя да го запitam, самичък ли ще отива, или ще вземе и мен. Това стана, защото се развълнувах, че мъжът ми успява и нашето семейно положение става по-добро както в материално, така и във всяко друго отношение.

— Мария, моля ти се, подготви ми куфара, поизбърши го, ако се е понапрашил и сложи някои най-по-требни долни дрехи. Останалото ще си подреда аз.

— Ти сам ли ще пътуваш? – запитах го аз.

— Този път сам. Командировката не е на мои разходи и дружеството е предвидило средства само за един човек. При една втора командировка, за която имам известни основания да мисля, че ще стане в близко бъдеще, може да взема и теб.

Наскърбих се доста, но нямаше как да се промени всичко това, тъй като то не зависеше от нас. Пригответе куфара, наредих каквото трябваше и когато дойде денят да заминава съвсем изненадващо за мене, той ме попита дали имам на разположение известна сума от моите спестени пари, още откакто работех в лабораторията.

Това ми каза, защото командировъчните пари щели да му стигнат само за път и храна, а той искал да

купи нещо за мене и за вкъщи. Като предложи това, веднага добави, че парите, които той иска от мен, ще ми върне, защото счита недостойно един мъж да харчи пари на жена си, спестени още когато е била неомъжена. При тази уговорка аз отидох със спестовната си книжка в банката и изтеглих доста добра сума, която му дадох още същата вечер. Той ми благодари и ме целуна нежно с няколко набързо казани думи на признателност за трогващата готовност да му помогна.

На следния ден той отпътува за Източна Германия. Когато го запитах за града, където ще иде, той каза, че само ще отседне за един ден в Дрезден, а после ще пътува из няколко саксонски града, където има химически институти и лаборатории. Точен адрес не ми даде и аз счетох това за нещо съвсем право, тъй като и той сам не знаеше къде и кога ще бъде.

Заживях така в очакване на вест от него близо десетина дни. От Дрезден получих илюстрирана картичка с кратко приветствие от хубавата столица на Саксония и после нищо.

Един ден пощенският раздавач донесе голям илик, на който пишеше „бързо“. Поколебах се дали да го отворя, защото от малка бях научена, че не бива да се отварят чужди писма, но си рекох, че това е служебно писмо.

При гумата „бързо“ позволено е да се отвори, да не би да е нещо важно и аз да трябва да го извиня с това, че той отсъства от България.

Отворих писмото. Оказа се, че писмото е от една от служителките, в банката, в която той е имал някаква текуща сметка, за уреждането на която е трябвало да се погрижи още преди десет дни. У мене се появи известно любопитство, примесено със съмнение, че той крие нещо от мен. Това не е толкова лошо, защото всеки човек си има такива грижи, които не винаги споделя дори и с най-близките. Чинovníкът обаче, с когото приказвах на гишето, се оказа малко повече бърбив, отколкото това се налагаше от служебните му

обязаности и с тон, и език, в който долових страстта на интригант, каза:

— Този месец господин Тончев позабави редовната вноска за своите хора в Германия.

— Какви свои хора? – запитах аз учудена.

— Вие каква сте му? – запита малко плахо и сконфузено чиновникът.

— Негова роднина – съобразих да кажа, – на която той остави за уреждане някои малки грижи. На кого трябваше да изпрати редовната си вноска. Аз може да уредя и това.

— Парите се замениха с валута и се изпратиха, когато ти беше в отпуск обади се другият чиновник от гишетото.

— На кой адрес? – запитах колкото можех най-спокойно.

— Както винаги на Хилда Макс Тонева в град Фрайберг – „Лайнцигер щрасе“ 11. Понякога той ги адресира до Били Макс Шрьодер в същия град на друг адрес, когато тя пътува. В такъв случай старият се грижи за детето.

Нозете ми се подсякоха. Щях да се залюлея и да падна, но успях да се овладеея и да напуска банката. Какво да правя? Той бил женен или пък разведен за немкиня, която живее във Фрайберг и той я подпомага, за да изгледа детето. Отведнъж ми стана и горчиво, и гадно, но най-много жалко за тази изоставена жена и още повече за изоставеното дете. Не знаех какво да мисля. Бъдещите ми дни бяха поставени на ронлива пясъчна почва и аз можех да се срутя от тази негова хитро скроена позиция. Но защо той не ми каза това? Аз щях да го разбера и дори щях да му помогна в трудното му положение. Но защо той каза, че ме обича? Нали беше влюбен в мен? Нали сам пожела да се омъжи за него? Какъв е той?

Като каза това, Мария спря. Очите ѝ, овлажнени, бяха пълни със същото поразяващо учудване, което е изпитала тогава, когато е научила всичко това.

— Питате, какъв е той? – каза Борислав – Много просто. Един авантюрист. Има такива люде по света, които и да не вършат криминални престъпления, не могат да живеят ако не вършат авантюри. Потребността от промяна в някои области на живота, която е свойствена на мнозина, при тях се осъществява с измами и всякакви други изненадващи действия. Продължете, ако не се вълнувате толкова – подкани Борислав тихо и съчувствено.

— След връщането му, разбрала вече всичко това, аз нищо не му казах. У мене се появи желание да видя какво по-нататък ще извърши този човек, който е вече мой съпруг. Знаете, че раздялата при това е дълга процедура. Аз няхах сили, нито пък някакви други планове, за да започна развод. Реших да изчакам. Знаех, че това не може да остане завинаги тайна и замълчах. Държанието му не се промени. Беше все така внимателен, но чувствах, че всичко, което вършеше, беше някак необходимо и тактично, за да остане непокътната започнатата игра. Минаваха седмици и месеци. Аз научих, че в пощата той има пощенска кутия, в която получавал писмата си, но нито веднъж не си позволих да я отворя, макар че понякога той забравяше ключа в чекмеджето на нощната си масичка. Има нещо у мен, което не позволява дори незлонамерена хитрост. Обидно ми ставаше, когато се улавях в най-незначителна измама.

Така вървя всичко, но винаги покрито с онази постоянна, застояла като неподвижна мъгла лъжа, която сякаш беше необходима. Понякога чувствавах неговия страх. Той сигурно се боеше от жената, там във Фрайберг, която кой знае как го заплашваше. Страхът му се изяви и в това, че той не се решаваше да има дете от мен. Разбира се, аз след всичко това и не бих позволила, но изчаквах да разбере, дали той ще заговори. Такова нещо не се случи и аз благодаря, че стана така, защото какво щях да правя аз с едно невинно човешко същество, след като се случиха с мен толкова още неприятни и фатално лоши неща?

Един ден той ми каза, че се налага да замине за Дрезден в командировка от службата му. Почнаха пак приготовленията, ново подреждане на куфара с тази разлика, че аз заявих голямото си желание да отида с него. Средства за пътуване имах от моите спестени пари. При това му казах, че отиването ми там става наложително, тъй като искам да се подложя на един медицински преглед във връзка с някои нередности в здравето ми.

— Този преглед не може ли да стане тук? – запита той.

— Не, казаха ми, че там, в Дрезден имало професор – голям капацитет по гинекология.

Мария помисли малко и отново си представи всичко. Като че някаква завеса падна пред нея и тя заприказва с груг глас:

— Аз видях – каза тя – неговия гняв, който най-сетне надникна зад прикритието на учтивостта и подгържаното с усилие внимание към мен. Той искаше играта да продължи. Хем да бъде с мен, защото ме желаше непреодолимо силно, може би защото улеснявах живота му, хем пък се боеше от онази, неизвестна за мен Хилда Макс Шрьодер, която го гържеше с нещо така здраво, както се гържи куче, вързано с верига. За него настъпи най-нежеланият момент, в който играта се разкриваше. Той беше принуден да направи нещо смело, решително, непоколебимо, каквото и да му струваше то. Мълчаливо аз, или пък ако не аз, то провидението го наказваше като го заплашваше с една сериозна присъда: трябваше да се откъсне от немкунята или от мене. Моята позиция естествено беше по-слаба, защото там имаше и дете.

— Щом толкова настояваш, ще те взема със себе си, но не мога да гарантирам при тази многообразна и неспокойна работа, че ще мога да те развеждам тук и там.

— За мен е от значение да намеря професора – казах му аз. – Ти ще ми осигуриш само една квартира за дните на твоего пребиваване в Германия.

Мълчаливо се съгласи, но аз видях колко беше вече загрижен за това пътуване. Изчезнало бе настроението, с което той се приготвяваше друг път преди командировка. Колебанието преди да реши какво да прави, така ясно се беше отпечатало на лицето му, че той при всички опити да го прикрие, не успяваше. Той решаваше едновременно и своята, другите две съдби.

— Като настояваш толкова да гойдеш с мен, ела, обаче, за последствията не отговарям – повтори той.

— За какви последствия може да става дума? – казах му аз. – Нали отиваш по служебна работа и вземаш със себе си своята жена, която при това пътува на свои разноски. Имаш ли нещо друго предвид, за което аз не съм осведомена?

— Ще видиш, че това пътешествие за тебе няма да е много приятно. Ще се разочароваш, защото няма да ти хареса това, че ще те оставям често сама. Работата ми е такава.

— Ти нямаш ли в Дрезден някое познато семейство, което ще мога да посещавам понякога. За спането няма да ги безпокоя, защото предпочитам хотел.

— Там нямам свои хора, освен ония познати от фирмите, с които се срещам по служебна работа.

— В Дрезден – казах му аз – има толкова прочути художествени галерии, освен голямата световноизвестната, че време за скучаене няма да остане.

— Добре – каза той и замлъкна.

XVII глава

Пътуването се осъществи. Пристигнахме в Дрезден. Тони веднага ме отведе в един хотел, където прислужата му беше позната. Нае една от стаите с по едно легло и кушетка. Остави ме в стаята като каза, че веднага трябвало да се яви във фирмата.

Описа ми набързо разположението на хотела в града и след като ми показа на картата по-важните обекти, които един турист трябва да разгледа, напусна хотела.

Имаше нещо неспокойно и плахо в лицето му. Аз знаех произхода на това безпокойство, но си мълчах. Като се запасих с някоя и друга пара, с която бих прекарала не повече от два или три дни, превърнах се на мълчалив и покорен наблюдател. В душата ми бушуваше гняв и отвращение към лъжата, която обвиняваше като облак неговия живот, но направих всички усилия да запазя спокойствие. Неговият страх да не узнае всичко, което върши и мисълта му, заета изключително с това, какви комбинации трябва да прави, не му позволиха да помисли върху постъпката си. Да оставиш един близък човек сам в една хотелска стая е не само странно подозрително, но и жестоко.

В мене бушуваше ураган от възмущение, от мъка и най-после едно трагично себесъжаление. Намирах се в толкова жалко положение като дете, подхвърлено на загиване в едни чужд град, че аз едва не се разридах, след като той с бързи стъпки отиде да урежда служебната си работа.

Застанах до прозореца и видях шумното гъмжило на големия град.

Замаяна от пътуването и от този хаотичен бяг на колите и потоците хора, които пресичаха улицата пред хотела, помислих, че не щастлив, а проклет е бил оня час, когато срещнах този измамник. Всичко ми се стори като кошмарен сън. Тогава на този хотелски прозорец за пръв път ми дойде на ум да се размисля

дали това, което става с човека е съдба, или пък е резултат от нашата глупост и недовиждане.

— Интересен момент на пробуждане на нещо ново в съзнанието на човека – намеси се Борислав в настъпилата неголяма пауза – пробуждането на човешката душа, както казва в своята книга Махар Бену. На няколко места той споменава, че човек никога не трябва да има пълно доверие на такъв, който никога и с нищо не е дал доказателство, че обича Бога. Такъв човек няма вътрешни задръжки, които биха го спрели, когато според него е дошло време да прояви лъжливата си природа и жестокост. Вие процавайте, Мария Попова, че прекъсвам за малко вашия разказ. Желая да използвам този момент и да ви кажа какви сентенци е дал Мъдрият за човешката любов. Вие сте помислила, че този човек, когато е дошъл в лабораторията и се е запознал с вас е бил влюбен с цялата си душа. „Влюбването е захласване – казва Мъдрият. – Когато хората се събират заради захласването, те стават нещастни. Това става затова, защото маската на захласването пада и онова, което са наричали любов, се превръща в ненавист.“ И друго: „Този, който люби истински ще вземе товара на своя възлюблен и ще го качи върху своя гръб. С това Небето изпитва истинската любов и когато изпитът бива издържан, тогава то ще снесе товара и ще превърже раните му със своята любов. Лотосът (според вярването на индусите) е човешката душа, цъфнала върху една любов. Най-после това, че човешката любов често прилича на басейн, образуван от гъжровна вода, в който басейн не се влива чиста струя и не изтича замърсената. Това е причината, че в такава вода се образува епидемията на омразата. Само освежителната струя на Божествената Любов може да премахне тази зловонна епидемия.“

И още такива истини има в Словото на Махар Бену, но да спра дотук, за да продължите своя разказ.

— Много благодаря за всичко, което ми прочете от тази книжка. Тя ми отваря очите и освежава моя

загръстен с противоречия живот. Сега чуйте по-нататък:

Не само до вечерта, но и целия следващ ден моят мъж не се яви в хотела, където ме остави. Аз се храних с останала в чантата ми суха храна и чак на третия ден излязох от хотела да посетя някои забележителности на града. На прислугата в хотела заявих, че тези два дни не съм излизала никъде, поради неразположение.

На четвъртия ден към 10 часа преди пладне на вратата се почука. Отворих. В стаята влезе един около тридесет и пет-четридесет годишен мъж, който заговори на български:

— Вашият мъж напуска по служба града и вероятно ще се забави още няколко дни в една околност на около 30 километра оттук в една фабрика, където ще уреждат въпроса за доставките на автоматични търговски каси, с които си служат хората по всички магазини и предприятия. Той ми даде една сума за заплащане на хотела, а вас каза да забедя в един пансион, където живеят и се хранят за определено време хора, дошли по работа или като туристи. Вярвам, че там ще бъдете доволна както от обстановката, така и от храната, която е сравнително много по-евтина отколкото в кой да е ресторант.

Обзе ме отчаяние до плач от тая разпоредителност, която не знаех откъде и защо идва. Не знаех как да отговоря на този неочакван и неприятен вестител. Помислих за минутка и реших, че все по-добре ще бъде, ако не издам своето недоумение и се представя като човек, който е бил предупреден и очаквал подобно нещо.

— Днес аз трябва да разгледам голямата художествена галерия – отвърнах на пратеника, – затова и тази вечер трябва да преспя в хотела. Ако обичате елате утре по същото време и аз ще ви кажа какво съм решила.

Малко неохотно прие този съмнителен субект моя отговор, но тъй като и той по същите съображения

трябваше да не се покаже изненадан, съгласи се да дойде на грузия ден.

— Не ви ли каза моят мъж точно кога ще се върне? — запитах го, когато той беше вече близо до вратата.

— Не, защото и той сам не знаеше колко време ще му отнемат преговорите с фирмата и завода. Предполагам най-малко една седмица.

— Добре, благодаря ви за известието. Мога ли да запitam за вашето име и адрес? Мисля, че това е необходимо, щом сте приятели с моя мъж.

— Казвам се Жеко Желев, госпожо — някак отегчено и с тон на малко недоволство изрече името си той. — Живея на „Лайнцигерщрасе“ в пансиона „Конкордия“. Струва ми се, че номерът е 112...

— Благодаря. Вие сам трябваше да ми го кажете, щом съм поверена на вашите грижи.

Човекът Желев, българин и кой знае как попаднал в Дрезден, само кимна с глава и излезе. Аз, след като похапнах в ресторанта една порция варени картофи с масло и посипани доста икономично с някакъв сос, прекарах целия следобед по художествените галерии и посетих един музей.

— Колко неприятно нещо! — каза съвсем огорчена Ани.

Жилището, в което ме отведе на грузия ден господинът, който се нарече Жеко Желев, по-скоро можеше да се нарече публичен дом, отколкото пансион. На една дълга дървена и старинна маса, постлана със сиво-бяла покривка на сини и червени квадрати, бяха седнали мъже и жени с най-неприятни за мен физиономии — жените бяха най-често с руси или по-право с изрусени фризури, с малко завехнали лица, силно начервени устни и с предимно светли блузи.

На мястото, което ми показаха да седна, имаше сложени две една в друга чинии, стари тежки прибори и една картичка, на която пишеше „Фрау Тончеш“. Отведнъж бях обхваната от някаква погнуса, още повече

и от лукавите очи, които се впериха в мен с досадно любопитство. Аз кимнах с глава за поздрав, доколкото ми беше възможно любезно, получих кимване също такава и от тяхна страна и смутена седнах на мястото си. Жеко изчезна и не се яви повече.

До мене се настани един господин сравнително по-стар от другите господа. Протегна ръце да му се видят ръкавелите с позлатени копчета и монограм, после ги прибра на масата, понамести по-правилно приборите около чинията и като направи един елегантен трик с главата, обърна се към мен и каза на немски много ясно и разбрано:

— Значи вие сте мадам Тончева.

— Откъде знаете моето име?

— Ние тука всичко научаваме.

— Можете ли да ми кажете как научавате всичко?

— Много просто. Нашият шеф е винаги предупредяван, когато в пансиона ще постъпи ново лице. Тогава той се разпорежда и ние знаем кога и кой ще пристигне. Особено е интересно за нас, щом научим че пристига някоя нова дама

— Защо?

— Е, има ли нужда да питате защо? Тука идват хора, които ние наричаме корабокрушенци. За да се дойде дотук, непременно е изминат интересен, понякога и трагичен път, но всичко се забравя. Не сте дете да ви разказвам как се стига дотук.

Аз се стреснах от тия думи на непознатия, вече възрастен човек, казани така спокойно, както се казва всичко, което е в реда на нещата – каза Мария Попова, като се обърна към двамата, които я слушаха. В това обръщане имаше вероятно някогашният ужас, който тя бе изпитала в оня нечист „пансион“, защото очите ѝ светеха тревожно. – После аз запитах – Кажете ми, моля ви, какво представлява този дом? Аз съм измамена от един човек, който е мой съпруг. Той е заминал някъде из градовете на Саксония по търговски работи и вместо него дойде един друг, който се представи за

негов приятел с поръчение от моя мъж да ме доведе в този пансион.

Събеседникът се усмихна хем иронично, хем пък в усмивката му видях едно съвсем хладно конвенционално съжаление към мен.

— Какво ще стане сега с мен?

— Вие имате ли у вас малко средства?

— Много малко – за ден-два.

— Вие ще преседите тук с тия средства докато можете, а след това щом заявите, че нямате пари, директорът ще ви запита учтиво дали бихте приели някакъв клиент, който той ще ви предложи, вие ме разбирате, нали? Ако приемете, ще останете още тук като си заплащате само леглото, което не е толкова скъпо, а за останалото ще се грижи лицето, което сте приели. Ако не приемете, ще бъдете принудена да напуснете града след като се явите в специален отдел в Министерството на социалните грижи. Откъде сте, мадам?

Като не исках да назова името на моята страна, казах:

— От Балканите или по-право от един от островите на Средиземноморския архипелаг.

— Аха! Ясно ми е вече всичко. Вярно е, че вашето положение не е много приятно, но не се отчайвайте. Зависи от вас. По-право от това, което ще решите. Позволете ми да ви кажа без да се разсърдите, тъй като ние вече почнахме да говорим открито, че вие сте хубава жена и бихте могли да живеете добре в случай, че решите да останете. Нали говорим честно?

— Благодаря ви за откровеността. Все пак вие се отнесохте човешки към мен, не ме оскъrbихте още с нищо.

— И нямам намерение да сторя това. Трябва обаче да знаете, че вие сте жертва на един от тия, които се наричат „хайратшвиндлер“.

— Какво точно значи това? Аз разбирам немски, но това не разбрах.

— То значи „мошеничество чрез женитби“. Жертви на такъв род типове е имало много и вероятно ще има, докато жените винаги мислят, че са крайно нещастни, ако не са омъжени. Този страх от старомоминство е направил толкова свестни жени нещастни. Но, извинете ме, само ще кажа, че каквото са търсили, това са намерили.

— Господине, аз не ви познавам, разбира се, но все пак съм задължена да ви благодаря за вашата откровеност. Макар и тук, където попаднах поради лошата си съдба, все пак срещнах човек.

— Благодаря ви. Не бързайте обаче да ме хвалите, защото и аз имам много грехове и съм си пригответил достойно място в ада. За да оправдая хубавите думи, ще се помъча да направя едно малко добро. Тука прислужва едно малко момиче на около десетина-дванайсет години, което се нарича Кети. То живее в суверена в добре подредена стая. Едно същество, което живее от подаяния. Ако искате, аз ще ви покажа как да отидете при нея. Това, което сте пригответили да заплатите тук за нощния си престой, в който не е сигурно, че някой няма да ви безпокои, дайте го на Кети. Тя е добро дете, добра душица. Тя ще ви пази при себе си тази или още една вечер, а после идете в посолството на вашата страна и поискайте да ви върнат обратно. Ще разкажете там това, което разказахте на мен. Да ви кажа право, вие ми харесавате, аз съм вече възрастен, за да ви правя любовни ласкателства, но вие ми харесавате като човек. Заради бедата, в която се намирате, искам да ви помогна. Пък вие, мадам, ако сте верующа, помолете се за мене... Все пак като уда в ада да знам, че съм направил едно малко добро дело.

— Колко сте мил и честен, господине! Не зная името ви и затова не ви назовавам по име както е прието.

— Не ви трябва моето име. Като се помолите за мен, кажете, че е за оня нещастник, с когото се запознах в пансиона.

Когато след обяд той ме заведе при тази Кети, наистина аз бях щастлива. Тя ми даде едно скромно канане, на което преспах до сутринта. Когато той си отиваше след като ме представи на момичето и му каза нещо, което не чух, аз му подадох ръка. Неговата ръка беше топла, но трепереше. Погледнах го в очите, а те бяха съвсем бледосини, като синкави зрънца, които виждаме през голям пласт вода. Стори ми се, че това е един живот, който вече си отива.

На гругия ден аз останах само за обяд в това от-вратително. заведение, който знае защо наречено пансион. Непознатият човек го нямаше. Аз завърших обяда рано и тръгнах из града. Беше неделен ден. Като изминах площада, където беше моят хотел, аз видях на първата пресечна улица една доста голяма черква. Вратите бяха отворени и там влизаха множество хора, облечени празнично. Влязох и аз и в предверието някакъв служител, облечен в ливрея, ми показва стълбата нагоре, по която се изкачих и се намерих в широка галерия-балкон с извити редици столове, по които бяха насядали жени. Имаше и празни места. Седнах на един стол, от който можех да виждам и широкия партерен салон на църквата, богато украсена с полилеи и редица мраморни статуи, изобразяващи сцени от Евангелието.

172

Скоро след като седнах прозвуча мозъцо и тържествено църковният орган. Отведнъж почувствах как мощните и богати съзвучия събудиха у мене не само желание да се помоля и да забравя всичко, но същевременно с някаква мозъца, също така породена от мелодиите тържественост, се изпълних с тъга и жал за самата мен. Почувствах се горко подиграна, унижена и огорчена до крайна степен. У мене възкръснаха преживените неща и вместо да забравя всичко, аз видях себе си много горка от детството си до този час.

„Господи – прошепах с горестен плачевен шепот, – защо съм така окаяна и нещастна? Защо някога моята майка, когато ме решише сутрин и връзваше на плитката ми бяла панделка, не измоли за мене едно равно

спокойно щастие, а ме остави да ме подиграят така жестоко хората? Вероятно изплащам грехове – мои или чужди, както веднъж в разговор ми загатна един мой роднина. Спомних си и това – обърна се Мария към Борислав, който дълбоко умислен слушаше, – че, когато ми разказвах за своята вяра и за непогрешимостта на провидението, реших, че са били прави. Вие сте философ във вярата и познанието на живота – продължител, – но знаете ли колко силно ми подейства това тържество на музиката и колко горка, беззащитна и самотна се почувствах в този съдбовен неделен ден.

Ани бе набела глава и гумите на Мария така я затрогнаха, че едва можеше да сдържа сълзите си.

— Вярвате ли, че аз се молах и за оня човек, който ме помоли някак шеговито да го спомена в молитвата си. Оня самотен, прекарал живота си в такива заведения като отворотелния пансион, където трябваше да загина, според желанието на моя мъж – „хайратшвиндлер“ – ми каза този с водно-сините очи за него. Той можеше да ми каже, че не му е възможно да се отърве от немкнята, че не му е възможно да изостави и детето си. Аз, както и да посрещех това, все пак щях да го разбера и всичко можеше да се уреди по друг начин. Не му ли стана жал за мен, след като той добре знае какво става с беззащитните жени в такива съмнителни „пансиони“.

Когато за мен настъпиха най-тежките дни и аз разбрах, че и легацията не можеше да ме върне в България преди да проучат основно моя въпрос, аз с малкото средства, които отпуснаха, трябваше да се върна в пансиона, където с много мъки и душевни терзания и свян трябваше да отхвърлям непристойни предложения. Тогава при мен се яви по препоръка на посолството доктор Попов. Той ме откри в квартирата на Кети и когато ми заговори на български, аз щях да се разплача не само от това, че чух да се говори на роден език, но и от кипналото в мен оскърбление поради това, което преживях в този нечист дом.

— Как изпаднахте тук? – запита ме той.

— Не можех другаде да живея със средствата, които ми отпуснаха като бедстващ сънародник. Те бяха нищожни малки, но все пак – подкрепя преди да се удавя в това бламо.

Доктор Попов бил на някакви курсове в Германия и на връщане се отбил в легацията. Там са му казали за мене и сигурно са го помолили да ме вземе със себе си в България. Отначало в неговото лице видях благороден спасител, но много скоро след като ме отведе в хотел и после ме представи за своя жена, изпитах неговата похотливост, заедно с уверенията, че ще се ожени за мене. Независимо, че аз трябваше да бъда много признателна за това, което той направи за мен, щеше да е по-добре, ако беше малко по-мъдър и тактичен. Той трябваше да направи така, че аз да го приема като човек със сърце с благородни намерения. Мъжете рядко проумяват женската душа.

Попов ми разказваше как и защо се развел с жена си, как се чувства самотен и как вече му омръзнало да върши всичко сам за себе си. Уверяваше ме, че у мен вижда жена, каквато е търсел и че вероятността да се ожени за мен се увеличавал с всеки изминат час,

В самотата си като че долавях могъщото и тържествено звучене на органа в оная църква, където се отбих за отмора и утеха през неделния ден. Не съм редовна църковница, ходила съм на църква с майка си само през страстната седмица. Пътищата към Твореца на света намирах в невъзможността на разума да обясни как, освен със Своето всемогъщество, Той е сътворил видимия сеят в необятната пустош на битието.

Още тогава в моето съзнание се появиха предутрените сияния на едно пробуждане. Стори ми се, че аз съм спала дълбок вековен сън и едва сега отварям очите си за един свят, много по-различен от света на моите съновидения.

Наистина, когато се върнахме в България, доктор Попов изпълни обещанието си. Той се ожени за мен, но

В съзнанието ми остана една мисъл като петно, което не може да се махне с никакви средства, че той ме срещна в това непочтено място. В държанието му към мен се чувстваше постоянно превъзходство, което смазваше душата ми.

Един ден, при едно малко недоразумение с него, той, пийнал с приятел, ми каза троснато

— Не бива да спориш с мен с таква самочувствие. Крайно полезно е за тебе да си спомняш от какво забедение те извлякох като непотребна и обезценена вещь.

Аз запомних този ден и час, както се запомня деня, в който е напуснал света някой твой познат, но не запомняме със скръб и жалба, а като студен факт, необходим за попълване на някакъв документ...

Тогава, ето казвам ви го пред вашата съпруга, се явихте вие по някаква работа при моя мъж. Поприказвахте, разменихте думи и вие казахте мисли от вашия любим и мъдър Махар Бену. Тогава разбрах цената на вашата, гуша, на ума ви и най-вече това, че вие не сте от този свят и носите сигнала на надеждата, която е чистият въздух, пуснат в едно помещение, където хората бавно умират от задушаване.

Искам да ми повярвате и аз се кълна в най-святото за мене, че не се влюбих във вас, а в това, което носите в себе си – в небесния дар, който се дава на избраните, годни да могат да посочват пътя на загубилите неговата следа.

Горещо ви се моля, приятели, да ми повярвате, че ви говоря една истина, преживяна, претрагана и сега спасяваща моята гуша, която бе на синора между мрака и светлината.

— Аз ви разбирам най-добре – обади се Ани, – а зная, че и Борислав ви разбира. Сега ние образуваме един негласен съюз на люде, които искат да вървят по нов път в живота. Не зная дали ти /нека си говорим на „ти“/ чувстваш това, но за мен и за Борислав, от когото научих много неща, е ясно, че трябва нов начин на живот за човеците. Остарели и негодни са вече до-

сегашните норми. С егоизма на отделната личност, с прагматизма на епохата от която сме част, научихме, че човек за човека е вече неприятел и омразен конкурент към завладяване на някакво химерно щастие. Така всички отиваме към катастрофа. Тя ще се състои в това, че между отделните човечеци ще изчезне доверието и всеки ще се бои от другия като от враг, който отива да му грабне всичко.

Мила Мария, поискай от Борислав да ти даде някоя от книжките, които той чете. Ти сама ще разбереш на какво Махар Бену учи людегте и ще намериш своя път. Докато гругото, с което пълним главите си, не ни дава никаква надежда и представлява храна, която отправя живота ни, то в Словото на светлия ни Учител има живот.

— Ще бъда много щастлива, ако имам нещо от това Слово – извика радостно Мария.

— Сегегте спокойно – усмихнат каза Борислав. – Мога да ви прочета нещо от него. Във всеки мисъл там се крие едно малко, но спасяващо съкровище.

Борислав отиде до шкафчето на отсрещната стена и извади един свитък, поставен в папка.

— Любезна Мария Попова, учението на мъдрия Махар Бену е толкова всеобхватно, то разглежда целия човешки и вселенски живот. Не е възможно да се обгърне всичко в един или няколко разговора. Засега ще ви прочета само нещичко от Словото му:

„Животът на човека е даден всекому за учение. Училището е Земята, на която ние идваме от нашата далечна забравена родина. Земята, като всяко училище, ни дава всички условия за това. Тя ни допуша и помага да надникнем в природата и нейните закони, а същевременно да познаем човека като физическо и духовно същество. Това ще рече да познаем света и хората около нас и най-после самите себе си.

Ако погледнем на живота от други позиции, неминуемо ще дойдем до едно нерадостно безсмислие, че от нас нищо не остава, а още по-тежко е това, че не остава нищо и от знанието, което сме получили. То

остава тук-там у тези, на които сме го предали, а за нас – нищо.

Щом е така, тогава всичкото ни знание, както и цялата създадена от хилядолетия култура, писменост и всички материални знаци остават за тези, които ги възприемат, а за самите нас – цялата ни опитност от живота изчезва. С други думи, ние усъвършенстваме мисловната си способност, а за нашата душа – нищо не остава. То значи, че отделната душата не еволюира, не се развива и не носи в себе си получената опитност. Това е философия за безсмислието на краткотрайното човешко съществуване на Земята.

Ако бихме притежавали подробна статистика на света, щяхме да се изненадаме колко хора са завършили печално своето съществуване поради това, че са гошли до измамния и безнадежден извод за безсмислието на живота. От друга страна има хора религиозни, веруюци по-своему, които мислят, че като са повярвали в съществуването на друга, извънземна реалност, Бог вече има грижата за тях и е излишно да работят както за своето усъвършенстване, така и на другите. Те са ленивите веруюци, които се давят в скуката на живота. В моето учение успяват само тези, които са като работливите чистосърдечни деца, изпълнени със смирение и любознателност.“

— В учението на Махар Бену се казва, че душите се прераждат – поясни Борислав – и че тяхната опитност в земния им живот е ценност, която не се губи, а е част от дългия им път на развитие и усъвършенстване. И друго нещо казва Мъдреця, че човек е склонен към грешки, но не бива да се отчайва от това, че е сгрешил, а да поправя грешките си и да върви смело напред, вместо да се оправдава, че човешкото естество, което Бог е създал, не било безгрешно?

Най-важното от всичко в поведението на човека е да изключи напълно лъжата. За всичко ще може да се намери извинение и да бъде простено, но не и за лъжата, защото тя най-много спъва духовното развитие на човека.

XV глава

След този необикновен и празничен за душата на Мария ден тя сякаш се преобрази и стана друг човек. Словата, които Борислав ѝ прочете измиха натрупаните утайки в душата ѝ. Тя видя света по съвсем друг начин. Дори страданията, които бе преживяла, тя прие за необходим етап в живота си, довел я до това просветление.

Тя беше дирила щастието в живота не там, където е то, а на съвсем друго място. Мария проумя както от прочетеното в книгите, така и от думите на Борислав, който вече бе тръгнал по този път, че „тайната на щастието се крие в това, като човек е направил за доброто на своя ближн““. Които приема тази мъдрост, почва да я вижда в живота. От мъничката, едва доловена за окото буболечица, та чак до звездите – тези гигантски слънца във вселената, той вижда разума на Твореца и това го изпълва с радост.

„Сякаш съм стигнала – помисли тя за себе си – до момента, когато в душата ми някой вика: „Стани!““ Това ме освобождава от нисшото в мен и ме призовава към нов живот. Аз вече не съжалявам за изживяното, усещам сили и някаква нова воля да простя всички злини и терзания, които са ми причинили хората. Дали това не е онова пробуждане на душата, за което говори Великият маг! Да, това е той – мигът на пробуждането – преминаването от дългата тъмна нощ към зората!

Мария живееше в една квартира – мансардна стая, която ѝ намери Борислав с помощта на един от бившите му съученици Личко Жотев. Личко се беше заселил в града като чиновник в една фирма за доставка на електрически материали. Един ден те се срещнаха на улицата и Личко така се зарадва, че прегърна своя обичан другар от училище.

— Къде се загуби, Бориславе? – запита Жотев като силно и сърдечно стисна ръката му.

— Както виждаш не съм се загубил, а животът е такъв, че хората, улисани в своите грижи, рядко се виждат.

— Боре – обърна се към него Личко Жотев по начина, по който го наричаха в училище, – кажи ми едно „честито!“.

— Нека е честито, но за какво става дума?

— Намерих си булка и сега ще се премествам в нов апартамент. Чудесен е. Имам и табанска стая, но бива си я и за кабинет.

— Така ли? Слушай, Личко. Щеш ли да направиш едно добро дело, за да ти се благослови апартаментът?

— Аз не вярвам на благословици, но за тебе съм готов.

— Имам една близка, която търси жилище. Тя не е претенциозна, има си и работа в една лаборатория, но се разделя с мъжа си и търси самостоятелно жилище.

— Да не ти е гадже?

— Не говори така, Личко. Аз съм женен, имам си чудесна жена и дете, но тази, за която ти приказвам, е загазила нещо по семейна линия, но е много честен и разбран човек. Хем ще направиш на мене едно добро, хем ще взимаш по някой лев на месец.

Поумисли се Личко Жотев. Той беше хитричък селянин от Софийско, не можа да откаже на Борислав. Нали си спомни за матурата...

— Дадено, брате. След една седмица да дойде. Ето вземи и моя нов адрес.

Подаде той визитна картичка, на която Личко – сега Велин Атанасов Жотев, доставчик на електрически материали при фирмата на Е. В., улица..., номер... и дори с празно място за телефон...

Раздрусаха сърдечно десниците си и се разделиха с широка приятелска усмивка.

След петнадесет дни Мария, все още Попова, нае удобна и приятно подредена мансардна стая, където беше поставена гървена висока етажерка с книги. Тя се върна в предишната си канцелария, където хората имаха хубаво мнение за нея и я приеха.

За своята преживяна история тя разказа в общи черти само на една от колежките си, с която се разбираше добре. През останалите часове след работа правеше една освежителна разходка до парка, понякога минаваше да се види със семейството на Борислав, а когато се прибираше вкъщи, потъваше в четене на ония книги, които ѝ даваше той. От мансардния прозорец наблюдаваше небето, особено в топлите звездни вечери и гушата ѝ се пълнеше с оная безпричинна радост, която вече не я напускаше след паметните дни, когато тя скъса с досегашния си живот и тръгна по пътищата, начертани от великия познавач на човешката гуша.

Няколкократните предложения за женитба, направени от разни посетители в лабораторията, тя внимателно, но решително отхвърляше, тъй като у нея бяха завинаги умрели и най-жалките надежди, че някакъв мъж, какъвто и да е той, ще я направи щастлива. И за какво и беше необходимо някакво ново щастие, след като тя вече имаше своето щастие. То мъчно можеше да бъде разбрано от хората, които го търсят по други пътища, но това престана да я смущава. Тя не вярваше на всички описвани щастия, освен на Борислав, който ѝ казваше, че нейното щастие ще избяга от нея, ако напусне самотата си в този свят. Това, което хората наричат щастие и което ги вкарва в тъмните лабиринти на страдания и грижи, не е никакво щастие, а само слугуване не на този, който заслужава това, а на други, които наричат добротата и жертвеността – наивност и глупост.

„Господи, не ме оставяй да се заблудя!“ – молеше се тя.

Заредиха се привидно спокойни дни. Казва се привидно, защото мрачните сили на злото ковяха нови козни за тези, които са тръгнали съзнателно по светлата пътека, която води до истината и слънцето. Д-р Попов, който чувстваше, че има някакви права над тази, според него загължена и покорна жена, забравяше, че

В нейната гуша е настъпил прелом, който той нито познаваше, нито пък можеше да познае. Мария отдавна беше победила страха от живота и беше готова да се бори за своята свобода и самостоятелност. Напразно той чакаше да дойде тя и да поиска неговото благоволение, защото си мислеше, че всяка жена подобава да бъде подвластна на един мъж, за да не я считат уличните тълпи за пропагнала.

Изпитът, който тя преживя в Дрезден – една застрашаваща пълна изолация, ѝ беше дал нови и по-ефикасни съпротивителни сили. Тя намираще за достатъчна отплатата към доктор Попов това, че се омъжи за него и непрестанно му служуваше, за да няма вече никакви угризения и самообвинения, че му дължи още за доброто, което ѝ направи като я доведе тук. Веднъж Борислав ѝ бе казал, че едно направено добро не бива да се вписва в счетоводния тефтер като подлежащо на изплащане от един осъден дължник. Вярно е, че той я е избавил от една неприятна обстановка, но то не значеше, че трябва да изпадне в друга по-лоша. Учителят Махар Бену в една от лекциите към неговите ученици, която тя прочете, казваше, че когато пътуваш зимно време по един път и видиш, че встрани от пътя зъзнат от студ група хора, а до тях – счупената им кола, ако си истински човек и ако разбираш от дърводелство, поправи им колата, запали огън да се спасят от премръзване и без да явиш кой си, без да знаят името ти, иди си и ги остави спокойни.

Ако спасиш някого от робство и го направиш свой роб, твоето дело е користоно и няма стойност нито за „спасения“, нито за твоята гуша. Има често в живота такива лицемерни изяви на благородство, което прилича на приказката за жената, която наглеждала три деца – едното нейно, а другите две – на нейна съседка. Когато трите деца си играели, тя донесла две ябълки и ги дала на чуждите деца, като им казала: „Горкото ми дете много страда, че за него няма ябълка, дайте му вие по половината от вашите ябълки.“ Децата от

състрадание дали по половина от своите ябълки на нейното дете, което изяло следователно цяла ябълка, а съседските деца по половинка. Такива са добрините на много от хората по света.

Доктор Попов, на когото липсвала вече безплатна слугиня и животът му станал малко затруднен, изпратил оня тип с червеникавата коса да следи Мария, и така разбрал, че Мария живее в една мансардна стая и научил от хазяите, които нищо не подозирали, че тя била настанена там по молба на Борислав Благоев. Когато Попов научил това, пламнал от злина и ревност и намислил да отмъсти за нанесената му обида.

Един ден Попов проследи Мария, когато се връща-ше от лабораторията, спря я на пътя и я покани на делови разговор в парка. Нямахме как Мария да откаже на това и се съгласи да поговори с Попов.

— Ти затова ли ме напусна — започна разговора Попов, — за да станеш метреса на оня, който сега живее с две жени?

— Говориш мръсотии! — викна Мария възмутена. Първо ще ти кажа, че Благоев е крайно честен и безкористен мъж.

— В какво се състои неговата доблест, щом като те отдели от мен и ти намери квартира, за да се улесни в срещите си с теб?

— Квартирата ми бе дадена от негов приятел, защото ако това не беше станало, аз трябваше да бъда на улицата. Какво искаше ти? Да остана, за да ти служавам? Не, мина това време. Аз сега съм самостоятелен и свободен човек благодарение на Благоев, който има към мен съвсем почтено, мога кажа, братско отношение. Той има също така много благородна и добродетелна жена и дете. Аз напълно възприемам техните убеждения, техния начин на живот и съм щастлива, че ги познавам.

— Някакво друго щастие нямаш ли, когато той те посещава в мансардната стая.

— Имам само две щастливи неща. Едното е, че от семейството на Благоеви, аз се родих за един съвсем нов живот, а другото щастие е, че се откъснах от егоизма ти и от това, че непрекъснато ми повтаряше, че си ме извлякъл от калта.

Доктор Попов едва изгържаше тези открити, доблестни думи и се разкъсваше от мъка, че се видя победен и поразен в битката си да я спечели отново като своя вещ.

— Ти си се научила много да приказваш! – сгържано, но със суха злоба изръмжа той. – Борислав Благоев ли те научи да приказваш така? Но знай, че нито на тебе, нито на него ще мине така лесно тази игра с моето търпение и достойнство.

— Какво е твоето търпение, аз виждам сега по думите ти, а за твоето достойнство ще свидетелстват прислужката и управителите на пансиона в Дрезден, където си бил редовен посетител.

— А ти какво търсеше там?

— Там ме отведе един като теб и аз бях измамена. Има в пансиона едно момиче Кети, което ме прибра в своята стая, за да не попадна в ръцете на развратници и загубили своя човешки облик типове. Само че един пропаднал нещастник ми помогна съвсем човешки и без нечисти помисли да се откъсна от този разплут ад.

— Ти си още моя жена. Не си разведена.

— Не вярвам да има такъв изверг съдия, който не ще ме оправдае, след като научи истината за моето отиване в Дрезден. Колкото и да е пропаднал светът в ямата на безлюбието и низостта, все още се намират хора, които са годни да разберат трагедията на човек, изпаднал в моето положение. Сега вече аз съм наясно с поведението ти. От чувство на състрадание ли ме доведе в България и после се ожени за мен, или наистина ме заобича? Ако ти наистина ме обичаше, нямаше при всеки случай да ми повтаряш, че си ме извадил от един публичен дом. Коя е истината? По моя ли воля аз изпаднах в това положение? Ако ти наистина

си ме обичал, не биваше да споменаваши това. Твоето „обичане“ е егоизъм. Аз ти трябвах, а и сега може би ти трябвам, но тъкмо от този Борислав, към когото ти имаш много лошо и несправедливо чувство, научих каква може да бъде привързаността на един благороден, духовен човек. Какво искаш ти сега от мен? За какво съм ти аз?

— Разбрах какво е станало с теб, щом задаваш такъв въпрос – каза с едва въздържан гняв Попов.

— Че е станало нещо, това е истина. Но ти нямаш нито далечна представа за това, което е станало.

— Какво може да бъде то, освен заблуджението ти, че Благоев е нещо изключително и че ти трябва да го следваш.

— Не Благоев е изключително нещо, но това, което ми казва той и което е неговата същност и убеждение са изключителни. Хей, Попов! – продължи Мария с някакъв нов глас. – Ти не знаеш, че се ражда нов свят, нови хора има вече по земята, които са напуснали скучните, досадни и безсмислени пътища. Човекът се явява на този свят не да бъде безсилен и унижен пригатак на едно чуждо съществуване, а пробудена душа за истинското си призвание.

— Какво е това призвание?

— Нещо друго и съвсем далече от това да бъде вец за забавление и да обслужваш нечи капризи и желания. Ужасно е, когато всичко става без обич и без взаимно зачитане на онова свято и Божествено зрънце, което Творецът е сложил в човешката душа.

— Ти си станала религиозна, Мария?

— Не религиозна, а пробудена за смисъла на живота. По-добре ме наречи „начинаещ ученик на Мъдростта“ в тази голяма, сурова и противоречива земна арена. Аз бавно се уча да познавам хората и чрез мъдростта на мъдрите, която събуди в мене нови усещания, да надниквам в съдържанието и намеренията на хората, с които съм в досег.

— Добре, като отричаш да гойдеш при мен, какво ще вършиш? Може би ще следваш пътищата и учението, което ти проповядва господин Борислав Благовев?

— С приказки не се проповядва. Думите стават излишни, когато делата излязат напред. Само делата и животът на хората могат да насаждат доктрини и да печелят привърженици.

— Как?

— Ще отида там, където имат нужда от моята помощ. Къде ще бъде то, бъдните дни ще покажат.

— Да не искаш да станеш милосърдна сестра?

— Милосърдието е потребно навсякъде и не само по болниците. Има хора, които са на прага на отчаянието или съвсем на ръба на пропастта. За тях милосърдието би било само една-едничка дума и нищо повече.

— Какви са лозунгите на твоя живот?

— Светът има много лозунги и те стоят написани и неизпълнени по книгите, по плакатите, по пътищата. Говорят те за свобода, а свободата я няма. Говорят за братство, а и то не съществува, а за равенството – освен че е глупаво хрумване, но е и неизпълнимо. Новите думи, които ще влязат в новия лозунг, са милосърдие, смирение, молитва.

— Банални, отдавна казани и отдавна забравени думи.

— Това, което считах за банално и отживяло е чисто злато, покрито с прах. Душата чрез страданията на човека понякога придобива нова воля, издухва праха на безсмислените навици от тия думи и те стават живот.

— Мария, ти бавно, но сигурно се подготвяш да заприличаш на ония заблудени и скучни жени, които непрекъснато проповядват спасението.

— Никак не съм от тях. Научих, че спасението ни зависи твърде много от самите нас. Ако знаеш да плуваш в морето на живота, ще се спасиш. Не знаеш ли – ще потънеш.

— Ти от кои си?

— От тия, които макар и малко позакъснели, се учат да плуват.

— Ще видим ние, които наблюдаваме отстрани живота ти, доколко си овладяла това изкуство и доколко го владее тоя, който поучава.

Замислен, малко отегчен, но същевременно и озлобен, че в Мария той вече не вижда онази покорна, уплашена жена, с която можеше да прави каквото си иска, Попов се питаше защо сега тя е по-различна? Откъде е тази вярата в собствените ѝ сили и достойнство. Как е прогнила страховете си. Но той едва ли се досещаше, че тя е успяла да въздигнала у себе си онова, скритото във всеки човек, което наричат „Аз“. Но не азът на преходните и празни достойнства, но едно Аз, което е частица от Великото Едно. Нали така ѝ обясни Борислав най-великия от принципите – тоя на единството с всичко.

Слънцето скланяше на запад. Вместо в апартамента на Попов, където беше тежко да се диша и във въздуха на който плуваха обезобразените форми на неговата мисъл, Мария отиде в своята мансардна стая.

XIX глава

През един съботен ден, в момента, когато Борислав и Ани се бяха заели с къпането на малката, но вече достатъчно наедряла, за да плиска в коритото, Кирилка, в коридорчето звънецът настойчиво издаде познатия сигнал.

— Кои пък сега намери да звъни! — каза малко недоволна Ани. — Иди ти — обърна се тя към Борислав, — защото не мога да оставя малката мокра на леглото.

Борислав бързо избърса ръцете си и изтича до входната врата. Там стоеше с преметната на рамо чанта някакъв раздавач.

— Препоръчано ли писмо носите? — запита Борислав.

— Не, но е призовка. Моля ви, за да не угвам втори път, че много ме разкарват с тия призовки, имайте добрината да се разпишете в разносната ми книга за получаването ѝ.

— Че ще се разпиша, то се знае — промънка някак полугласно Борислав, — но за какво е тази призовка.

— Призовка значи призоваване — рече да се пошегува раздавачът. — Викат ви като обвиняем по семейни дела. Не зная нищо повече. Сигурно вие знаете по-добре от мен.

— Не се сецам за какво ме призовават, но няма защо вас да задържам с такива обяснения.

Разписа се Борислав на разносната книга и тръгна към стаята. Преди да влезе запали електрическата лампа в коридорчето и прочете, че се призовава като ответник в бракоразводното дело на съпружките доктор Игнат Попов и Мария Василева Попова.

Неприятно чувство като от лоша миризма усети той след като прочете призовката. Загържа я в ръка и си помисли дали да каже това на Ани. Не че беше необходимо да скрие от нея това отвратително листче, но му беше жал да развали настроението ѝ, което се създаде при къпането на малката. Най-после влезе.

— Кой звънеше, Бориславе?
— Ето виж! Викат ме в съда.
— Свидетел ли?
— Хем свидетел, хем обвиняем...
— А! – извика късо и учудено Ани. – За какво?
— По всичко става ясно, че доктор Попов ще води
бракоразводно дело с Мария.

— Невъзможно! Това, което ние знаем е, че Мария
вече не го иска.

— Тука пише – зачете гласно Борислав, – че се
призовава като ответник, с други думи виновник за
настъпилите между тях отношения.

— Каква мерзост! – каза Ани и явно пролича в
израза ѝ не само отвращението от моя вид хора, но
и мъката, че Борислав и този път ще бъде обвиняван
и преследван.

Помрачи се този ден, защото неизвестността по
това дело легна като мъгла в къщата, а трябваше да
бъдат весели и приветливи, защото днес към един часа
щяха да дойдат на гости родителите на Ани, с които
те отдавна не бяха се виждали.

— Ще се държим, като че нищо не ни тревожи –
каза Борислав. – Най-после потребно е това изкуство
– да си любезен и учтив с хората и когато нещо те
гложди. И това е една добродетел, която учениците на
живота трябва да притежават, защото самият живот
е пълен с изненади. Махар Бену казва, че когато лягаш,
пригответи се за срещи в света на сънищата, а когато
ставаш, пригответи се за срещи с хората, които съдбата
ще ти изпрати през този ден.

Доидоха гостите, обявяха, чуха оплакванията на
Механджийски, че вече почнал много да забравя, че гла-
вата му се мае често и че в левия крак има някакъв
шип, който го измъчва жестоко. Двете стари жени се
спогледаха само, защото за тях не дойде ред да се оп-
лечат. Майката на Борислав като вдовица нямаше кому
да разказва за главоболието си и за тежкия задух, дето
някога я задушаваше и тя си мислеше, че е настъпил вече
последният ѝ час.

А да заговори сега за тези неща, не беше удобно. Нали сватовете са дошли на гости.

Кой знае как и по какъв повод, Механджийски се отплесна и започна да разказва за чудния начин, по който той излязъл от едно опасно положение, но не довърши разказа, защото жена му Ружа го подсети, че вече е разказвал тази история.

После разговорът премина върху детето, което заспиваше нахранено, когато големите седнаха да обядват. Така премина кое в грямка, кое в разговори и голямата част от следобедата и семейството Механджийски вече се готвеше да тръгне, тъй като най-добрите гости, според пословицата която повтори старият железничар, са тези, които си отиват навреме.

Вечерта, когато вече всеки разполагаше със своя лична работа и размисъл, Борислав се опита да си спомни някои неща от недалечното минало. Той знаеше от разказа на Попова, че тя е заминала за Дрезден с един мъж, малкото име на когото беше Тони.

Знаеше също, че тя тогава е била женена за него и е направила това пътуване като негова съпруга. Щом е така, тогава доктор Попов не е прав да твърди, че при заминаването на Мария, тя е била вече негова съпруга. И защо Попов не насочи обвинението си към този мистериозен Тони, а пак избра него за виновен?

Сам си задаваше въпроса, къде сега е неговата вина. Вероятно така е трябвало да бъде, щом като, както му каза веднъж един гагател, Сатурн и Уран са в последния дом на рождения му хороскоп и Луната е в опозиция с тях. Разбира се, опозицията не е нещо фатално, но щом съществува, все ще се явяват отнякъде неприятности. Дали е право човек да се поддава на униние заради такива констелации, всеки сам решава според темперамента си, ето как фактите потвърждават това, което е написано на рождения лист.

Борислав отиде в съда за справка. Казаха му, че на двете страни е даден срок от две седмици за евентуално споразумение. Това налагаше една среща между

доктор Попов и Борислав. Ако делото се водеше между доктора и Мария, намесата на Борислав би била излишна, но тук отговорник беше Борислав и затова той още същата вечер се обади на доктора.

— Ало, тук е Борислав Благоев. Вие ли сте поусkali отлагане на делото? – запита учтиво той.

— Аз – отвърна Докторът кратко и със суха деловитост.

— Това е било съвсем излишно – отвърна Борислав. – Такова отлагане се допуца само при бракоразводни дела. Защо намесвате мен? Аз нямам никакво участие.

— Имате и при това по госта много въпроси. На срещата с вас ще присъства и Мария – бившата ми жена.

— Аз по начало не зная зацо се съдите, а още повече не мога да си обясня моето участие.

— Не се правете на невинен и неосведомен, защото вие сте този, който разтурихте моето семейство. Вие внесохте един дух на анархизъм и своеволие.

— Виждам от този кратък разговор, че по телефона нито е удобно, нито е възможно да се разберем. Затова ако държите на такава една среща, определете ден и час.

— Събота, 16 часа. Ще ви чакам у дома.

Борислав точно в 16 часа в съботния ден позвъни на вратата на доктор Попов. Отвори му сам докторът. Без ръкуване и без никакви учтивости Борислав закачи пардесюто и шапката си на закачалката и влезе с непоколебим вървеж в посочената му от доктора неголяма стая, която беше като предверие с три врати към различни три стаи. Когато натисна гръжката и влезе в средната стая, там той забави Мария, която седеше на едно странично едноместно канане и чакаше. Борислав поздрави, ръкува се с нея и по покана на Попов седна на друго едно такова едноместно канане недалече от Мария. Едва доловима усмивка озари лицето ѝ. Този път Борислав видя у нея съвършено друго лице от онова, което той знаеше от по-рано. Една спокой-

на и задълбочена замисленост окончателно бе заменила предишната малко надменна сдържаност.

Доктор Попов бе също изменен. И по неговото лице можеше да се прочете нещо ново. То бе състояние на човек, който предварително и със сдържан гняв е приготвил това, което искаше да каже.

— Кажете, доктор Попов, това за което ме повикахте, не само като събеседник, но и като обвиняем, какъвто сте ме посочили в съда.

— Добре, щом почнахте вече разговора, нека аз преди всичко да запитам, Вие знаете ли до деня, в който Мария отпътува за Германия, дали е омъжена за лицето, което я е придружавало – някой си Антон Тончев, когото наричали Тони?

— Когато Мария Попова е заминала за Дрезден, аз още не се познавах нито с Вас, нито с нея. Какво е станало там и защо е била разочарована, след като сте я довели в България, това не ме е занимавало. Успях само да доловя от някои разговори с нея, че тя наистина е преживяла една неприятна история с някакъв измамник и че сте я довели в България. Зная и това, че често сте ѝ подмятали за недостатъчната ѝ признателност към Вас за благородния Ви жест да ѝ помогнете, напомняйки ѝ, че сте я намерили в един съмнителен дом.

— Това е лъжа и гръзко вмешателство в моя живот от твоя страна! – развика се докторът – Дори е нахално.

— Не се гневете и имайте малко търпение, доктор Попов. Цялата моя вина се състои в това, че разбрах при разговорите ни за мъчителното ѝ положение. Аз не я нарекох „извадена от калта“, а измамена от един мошеник. Каква е вината ми, че за хората, които ми доверяват болката си, намирам утехата. Това е благодарение на възгледите ми и моето безкористно отношение към човека, с когото ме среща съдбата.

— Вие умело и ловко прикривате вашия авантюризм, господине. Не съм аз от тези наивници, които

вярват че отношенията на един мъж и една жена, при това срещнали се отскоро и някак запознати в атмосферата на една псевдомистичност, с която я залъгвахте, могат да бъдат приятелски и невинни.

— Не се ли срамуваш, когато говориш така! — извика възмутена Мария — За тебе няма нищо друго освен материя и плът. Лекарите трябва да разбират и човешката душа.

— На какво се дължи тази твоя яростна защита? — запита Попов. — Не са ли това гумите, с които една жена се опитва да защити своя любовник?

— Нагло безсрамие! — извика възмутена и отвратена тя. — И след тия думи, които изрече, ти се надяваш, че ще ме привлечеш да ти бъда жена и слугиня? Напразни опити! И в съда ще кажа това, което казвам сега — не те понасям повече!

У Мария бе извършен оня процес, който се нарича пробуждане на човешката душа. Щом се увери в това, Борислав застана на позиция, която не е разбираема за никого, освен за тези, които чакат присъдата за своите дела не от земните съдии, а съвсем от другаде. Има една логика на Земята, както има и специален извод, наречен земен, а успоредно с нея — една логика на един свят от други измерения, която си има своя извод, най-често в пълно противоречие с този на земния свят. Доктор Попов не знаеше науката на друг един свят, където са корените на всичко земно. До този свят той не беше достигнал.

В настъпилото мълчание, трябваше да се предприеме нещо. Или Борислав трябваше да каже, че стоенето му тук е вече съвсем излишно и да си отиде, или да зададе въпроса, ще има ли съдебен процес, кога ще е той и като какъв го призовават. Това си мислеше, макар че и като свидетел, и като подсъдим, той трябваше да каже едно и също нещо. За него истината бе една. Дали ще я каже като признание на виновен, или ще бъде сам той обвинител спрямо съдебния състав, който не съди, а изпълнява само някакви формалности,

е все едно. Важното за него е да не сгреша пред самата истина с нито една сричка дори, за да не бъде в противоречие с Великото Слово, от което научи всичко за човека, за природата и Бога, за Любовта, за Мъдростта и Истината.

— Кажете последната си дума – каза доктор Попов.

— Към кого се обръщате, докторе? – запита Борислав.

— Към двамата ви.

— Ние не сме човек или група, която е взела решение да говори еднакво. Всеки от нас си има отношение към вас и към делото, което поставяте на дневен ред – отвърна Борислав.

— Кого да попитам?

— Запитайте Мария какво е намислила и дали е готова да се върне при вас. В случай, че получите положителен отговор, делото според мен отпада. Разбира се, това не ме освобождава от отговорност, ако вие мислите, че аз имам вина спрямо вас. Това е отделно нещо и тогава вие сте свободен да ме съдите според вашето разбиране.

— Ако Мария се съгласи да се върне при мен ще изоставя настрана вашата виновност, но ако откаже, тогава съм в състояние да докажа виновността ви по надлежен ред в нашето правосъдие и ще искам отговорност за всичко, което считам ваша вина.

— Тази позиция е добра. Приемам я. Вие се постарайте да ме осветлите да се считам ли подсъдим, или да считам, че съм опростен от вас.

Отново настъпи неприятно мълчание. Отново някаква задуха, каквато се явява винаги преди разваляне на времето пред буря легна над тримата.

— Кажу, Мария, ще останеш ли занаят пред мен като моя законна съпруга или не?

— Чуйте, доктор Попов, аз не съм толкова нагла и невъзпитана, за да отрека доброто, което ми направихте. За това добро смятам, че положих усилие да ви се

отплатя, като ви гледах така, че да бъдете доволен. Аз изпълнявах своите обязанности добре, но Вие знаете, че ме взехте като корабкрушенец и постоянно ми го напомняхте, от което много страдах.

— Защо ми говориш на „Вие“, Мария?

— Сега това ми е по-удобно. Аз поставям тази гистанция съзнателно, за да не станат грешки.

— Какви грешки?

— Например да помислите, че аз искам да предизвикам състрадание или загриженост за моята по-нататъшна съдба. Няма такова нещо. Аз сега съм най-стабилно стъпила на краката си, защото доживях да разбера живота в повече гами и нюанси. Обградена съм с непроницаем щит, който е моята увереност, че съм вече във вниманието и закрилата на Небесна Сила, която е нещо съвършено реално, по-реално дори от земното ми съществуване. Кой може да ме уплаши и надвие с нещо, след като се докосвам до Любовта на светиите и Учителите, Великата Любов на Иисус, Синът Божи, който прости на грешницата и която Той освети само с няколко думи?

— Аз тебе не ще те съдя, но ще съдя твоя хитър наставник – някак заканително и с едва въздържан гняв отговори Попов.

194

— Аз не се боя от това, че ме изправите като подсъдим, защото в мен няма нечисти помисли, но бих Ви препоръчал да изясните първо пред себе си като подготовка за съда точно Вашето обвинение. Когато съдията Ви запита каква е вината на тази жена, Вие какво ще отговорите? Не искам да ми го кажете сега, за да не помислите, че от това ще изготвя своята защита. Искам за себе си да го направите, за да проверите дали имате будна и чиста съвест.

— Какво ще кажа аз, то е моя работа! – отвърна троснато докторът. – А вие какво ще възразите срещу фактите, които ще се изнесат там пред правосъдието?

— Позволете ми да Ви отговоря спокойно, че и това е моя работа.

По всичко личеше, че разговорът свършва. Какво повече може да се каже от думите, които са израз на онова, което всеки таи в себе си, в мислите си, в своето сърце.

Борислав стана от стола, взе шапката си, която бе оставил на съседното шкафче и каза:

— Довиждане до съда, доктор Попов.

В това време стана и Мария, оправи наметката върху раменете си и също се приготви да тръгне.

— Значи и ти с него! – каза ядосано докторът. – Какви по-учебни доказателства може да се дият след тази демонстрация, че вие сте обединени срещу мен?

— Какво разбирате под демонстрация? – каза сериозно Мария. – Независимо от поведението на Благоев спрямо вас, аз вече нямам работа в този дом.

Доктор Попов не отговори нищо. По лицето му беше изписана яростта на победения, който нямаше други средства за борба освен своята омраза.

XX глава

С неприятен, глухо заканителен тъмнеж бяха изпълнени големият вестибюл и стълбището на съдебната сграда. Там хората говореха, движеха се с изпънати, възбудени лица и с погледи, в които имаше или страх, или закана. Наоколо пред вратите на съдебни зали имаше групи хора, които или плахо със шепот, или пък с едва сгържан гняв говореха за това, което предстои да стане по време на съдебните заседания. От време на време се чуваха повикванията към лицата, призвани да влязат в съдебната зала.

Борислав не видя никъде Попов или Мария, но при една от колоните в лявата страна като се влиза от входа, той видя оня тип с червеникавата коса, подлата и неприятна роля на когото бе отпечатана на лицето му. Борислав веднага се досети, че той и сега ще има какво да каже и вероятно е един от главните свидетели на доктора. Отмина го и потърси с очи номера на съдебната зала, в която бе определено разглеждането на делото. Там по-навътре той видя доктор Попов, който разговаряше с един малко по-нисичък от него господин с чанта под мишницата. „Това е вероятно неговият адвокат“ – помисли си Борислав, а мигновено след това си каза, че е без свой адвокат.

Поразходи се из обширното преддверие, вглеждаше се в лицата на хората, долавяше техния страх, озлобление или пък жестока мимика на омраза и непримиримост. „Дали това тук не е някакъв филиал на ада?“ – рече си той. Вероятно, защото тука никой не идва без вина или без намерение да извърши някаква злина. „Но аз какво търся тука?“ – питаше се сам. Сигурно има защо. Нищо не става без вина. По делото, което ще се разглежда, той наистина нямаше никаква вина, но знае ли човек какво носи в себе си? Знае ли откъде иде и каква неизкупена виновност тежи на неговата съдба?

Помъчи се да си спомни нещо, което той счита у себе си за вина, спря да мисли за това, което бе пред него, затвори очи, седна на една от страничните скамейки. Но в това състояние той чу тъмнещия бумтящ шум в залата, приличен на оня шум, който се чува, когато допреш до ухото си отвора на морска раковина. Това бе шумът на душите от ада, които се разкайват за греховете си, но все още не можа да си спомни някой скорошен грях. Може би той е някъде в недостижимото за разума минало.

В тези съдебни зали се раздава правосъдие – върна се той с мисълта си отново в залата. Там, пред вратите стоят и чакат свидетели, които ще определят съдбата на някого. На тях им е обяснено как да говорят, какво да кажат, ако стане нужда да дадат и клетва-обещание, че знаят последиците от лъжесвидетелството и че ще кажат само истината.

Истината пък е някъде затулена, запушена под канпетата, в бележниците на свидетелите или във вмирисаните на хартия и надменно изпъчени закони.

— Борислав Стефанов Благоев – извикваха го от съдебна зала №17.

Когато Борислав се приближи до вратата да обади на прислужника, че е той, там видя по-добре лицата на доктор Попов и адвокатата с тлъстото лице, който като приказваше, приличаше на човек, който яде нещо с лакома уста.

— Влезте вътре – каза му човекът.

— Влизам – каза тихо Борислав и видя, че по скамейките, останали вероятно от миналото заседание или наново влезли, седят непознати люде като слушатели.

— Там е вашето място – почти без глас, а само с жест посочиха на Борислав мястото, където трябваше да седне.

— Вашият адвокат? – запита съдията, който седеше на средния стол зад голямата маса.

— Аз нямам адвокат – отвърна Борислав.

Съдиите се поогледаха и продължиха да разгръщат някакви книжа по масата.

Борислав малко се изненада, когато видя, че по скамейките в съдебната зала посетителите се бяха увеличили. Дали имаше случайно попаднали хора, които чакаха да свърши това дело и да започне тяхното, или пък някой беше разгласил тук-там, че ще има оригинален процес. Между влезлите Борислав видя и оня с червеникавата коса.

Председателят чукна звънчето и в залата се въдвори тишина.

След като председателят прочете имената на доктор Попов, на Мария Попова, на Борислав Благоев и на някои други, неизвестни на Борислав, той покани свидетелите да станат, да идат по-близо до масата на съдиите, където им бе припомнена отговорността, която ще понесат за невярно дадени показания, покани ги да напуснат залата или пък да седнат на крайните места. Дебелият адвокат на Попов се приближи до масата и след като размени нещо със съдията, застана встрани.

Съдията извести, че лицето Борислав Благоев, който в случая е обвиняем, няма адвокат. След това той прочете някак набързо обвинението, което доктор Попов отправя към Борислав Благоев, който със своето гържание и главно със своето влияние върху нрава и разбиранията на съпругата му – Мария Попова, става причина за този семеен разрыв и предизвиква бракоразводно дело. Личеше, че и самият председател на съда разчиташе повече на предстоящия разпит на двете страни, отколкото на данните, които бе получил, за да се оформи обвинението.

След като беше проверена самоличността на хората от двете страни, председателят се обърна към Борислав, който стоеше със спокойно лице.

— Подсъдимият Борислав Стефанов Благоев, признавате ли се за виновен, че поради сближаване с Мария Попова сте ù повлияли тя да промени отношенията си към своя съпруг и да заяви, че иска да прекъсне съжителството си с него?

— Другари съди, аз не вярвам, че там където има взаимна привързаност и главно обич между двама души, ще се намеси човешка сила, която може да прекъсне тяхната връзка. В такъв случай не се признавам за виновен, тъй като иначе ще проявя самохвалство, че имам такава необикновена мощ.

— Подсъдим Благоев, вие сте призован да отговорите дали вашите отношения със съпругата на доктор Попов не са взели такава форма и степен на привързаност, за да се предизвикат у съпругата чувство на охлаждане в съпругеските отношения.

— Аз никога не съм пожелавал да се роди омраза или някакво охлаждане в отношенията им. Техните отношения никога не са ме интересували.

— А какво ви е интересувало?

— Интересувало ме е да намеря подход и най-безболезнен отговор на въпросите, които ми е задавала Мария Попова и да намаля, доколкото мога болезненото и противоречие при съжителството и с доктора.

— Как научихте вие за тези противоречия, както ги нарекохте сега?

— От нея. Тя ми довери някои неща.

— А защо на вас е доверявала лични и интимни неща от живота си със съпруга си?

— На такъв въпрос изобщо е трудно да се отговори.

— В какво намирате трудността?

— В това, че нито науката, нито специално психологията могат да обяснят убедително как се поражда доверието към някой човек и защо на един можеш да кажеш нещо повече за себе си отколкото на друг. Може би Мария Попова да е съзряла у мене някакъв наивитет или вродена добронамерена искреност, за да разтовари малко от своето страдание.

— Взела ви е за нещо като изповедник или пък за познавач на човешката душа. Така ли е?

— Не съвсем, но все пак някакво доверие.

— Другарю председател – обади се адвокатът на Попов.

- Какво има?
- Имам въпрос към подсъдимия Благоев.
- Добре.

— Защо е необходима специална обстановка за душевното облекчение – например тъмната част на боровата гора в Княжево.

Едва дочута вълна на приглушена интрига пропъзля в залата.

— Понякога е необходим контакт с неомърсена природа, за да бъде и състоянието неомърсено. Как е преминал разговорът ни в Княжевската гора знаем само аз и Мария Попова.

— И свидетелят Табуков – добави победоносно адвокатът на Попов с израз и тон, който показваше, че той е чакал с нетърпение този най-изобличителен момент от процеса.

— Кой предложи този малък излет в Княжево и после до боровата гора? – запита съдията.

Само за някаква много малка част от секундата в ума на Борислав се мярна картината от матурата по математика. И тогава въпросът бе зададен така – някак настойчиво и победоносно.

— Аз предложих тази разходка – отвърна той.

— Ясно е, много е ясно всичко – прошепна някой от страничните двама съдии на ухото на председателя.

— Да гоиде по-наблизо свидетелят Табуков – каза съдията.

От задната редица се надигна и бързо премина разстоянието до съдийската маса един пъргав и дребен мъж със сивозеленикави очи и червеникава коса.

— Име? – зададе въпроса съдията.

— Табуков.

— Какво ще кажете по делото, което сега разглеждаме, другарю Табуков.

— Не зная откъде да започна... Не зная от какво се интересувате в момента. Моля, задавайте ми въпроси.

— Добре, ще ви питаме за някои неща, но желателно е за съда да отговаряте конкретно, без да правите

гълги характеристики на хората, за които ще става дума.

— Разбрах, но все пак налага се да кажа само няколко думи, които ще пояснят това, че съм свидетел на доктор Попов.

Съдията кимна с глава, че приема тази бележка.

— Познавам Доктор Попов отдавна, защото аз бях лицето, натоварено да се грижи за имота, оставен от покойния му баща. Излишно е да казвам, че го зная за почтен и културен гражданин. Делата и неговият живот ясно говорят за това. Той живееше отначало със старата си майка, но когато стана подялбата, сестра му отиде да живее в другия апартамент, който се намира на края на блока, като взе при себе си и майката. Те идваха много рядко при Попов, който беше сам. Така беше до деня, когато той се завърна от една по-дълга командировка в Германия и доведе мадам Мария, с която той сключи граждански брак.

— Защо я наричате „мадам Мария“?

— Защото така свикнах. Дори и при много редките ми срещи с доктора тя се държеше с мен така, че ми беше необходимо да я наричам „мадам“. Тя беше по-млада от него, привлекателна и елегантна. Аз я уважавах до деня, когато силно се изненадах от поведението ѝ.

— За какво става дума? – запита съдията.

— За нещо, което ще кажа по-долу, за да не се проточи много моето изказване. Нали ме предупредихте да не се впускам в подробности и да не повтарям казани вече неща.

— Прогължете.

— Един ден при доктора се яви господинът – посочи той към Борислав. – По някаква работа беше. После тия визити се повториха. Той оставаше при доктора в кабинета му около половин до един час. Някога се случваше докторът да закъснее и госпожата занимаваше госта в хола. Аз се случвах в тия дни у дома, защото се занимавах с търсене и подреждане на документите по кооперативната сграда. Направи ми впечатление, че

гостът занимаваше мадам Мария с нещо много интересно, защото тя, инак малко сприхава и нетърпелива, го слушаше с внимание.

Право да си кажа беше малко неприятно това, защото аз държах за честта и достойнството на доктор Попов, от когото видях доста полза. Той ми помогна да се назнача счетоводител в едно осигурително гружество.

Без да правя усилие да се вслушвам в разговора им, аз разбрах, че те двамата взаимно се разбират.

— За какво приказвах? — попита съдията.

— Право да си кажа не чух всичко, но често се повтаряха думите гуша, чувства, съдба и любов.

— После какво стана?

— Разбрах, че те и двамата щяха да излязат на разходка с трамвай. Това ми направи недобро впечатление. Реших да ги проследя. Може да помислите, че това не е много етична постъпка, но реших да го направя заради честта на доктор Попов, когото ценя и обичам.

Тръгнах към 4 часа, а аз много внимателно и издалеко тръгнах подир тях. Когато излязоха на площада зад съдебната палата, откъдето тръгва трамваят за Княжево, влязох в същия вагон и пътувах, без да ме забележат.

Слязоха в Княжево, слязох и аз и все така издалеч тръгнах по шосето към боровата гора. Укривах се зад гърветата и те не ме видяха. Хубаво беше, че нито тя, нито той през цялото време не се озърнаха да погледнат назад.

Започна бавно да се стъмнява. По-трудно ми беше, защото от време на време ги загубвах от погледа си, но после, когато влязоха в тъмната гора, аз побързах и ги видях на пътеката.

— Как вървяха, държах ли се за ръка? Видя ли нещо по-друго в тяхното държане?

— То, другарю съдия, няма нужда да се види. Защо ще ходят в тъмната част на гората, освен за любовни ласки, целувки и така нататък...

— Мръсник! – извика гневно Мария Попова.

— Моля, тишина! – заповяда председателят. – Ако се обадите още веднъж, ще нареда да ви изведат от залата. В съда са забранени всякакви апострофи и проклетия.

— Но е позволено – извика гневно Борислав – да се слушат, и то с удоволствие и с взаимното споглеждане на съдиите, разни цинизми, както в случая.

— За тези последни глуми, отправени към съда, аз ви държа отговорен и ще поискам наказанието ви. Моля – обърна се председателят към машинописката, – запишете този инцидент, станал в съдебната зала, където гражданин, при това подсъдим, оскърбява държавното правосъдие.

— Най-лесното нещо в този свят е да обвиняваш. Но когато трябва да обвините някого, помислете си дали сам не сте виновен за това, което съставлява вашето обвинение.

— На мене ли казвате това? – запита строго председателят.

— Не, това е само сентенция, неадресирана към вас.

— При още една такава сентенция ще получите призовка за публично оскърбление на служебно лице.

— Вие готов ли сте – обърна се председателят към плешивата глава и червеникавите мустачки – да положите клетва, че държанието на подсъдимия Борислав Благоев спрямо Попова е било така непристойно, че е предизвикало съпруга доктор Попов да поиска развод.

— Искам гумата – обади се Мария Попова.

— Имате да кажете нещо? – запита съдията.

— Да, аз моля за това.

— Кажете.

— Свидетелят, от когото искате да положи клетва, е крайно непочтен човек. Твърдя, че това, което говори тук, е неговото отмъщение за това, че аз решително и с погнуса отхвърлих някои негови попъзновения.

— Спрямо кого?

— Спрямо мен, но аз поемам отговорност да го нарека тук пред вас с думата подлец. Той сам знае, че я заслужава.

В залата премина нова, едва дочута вълна на възмущение.

— Другарко Попова, вие надвишавате това, което е позволено да се говори в една съдебна зала. Вие не зачитате съда.

— Но нали съдебната зала е мястото, където се търси истината?

— Не по този начин!

— Аз не познавам друг начин освен откровеността.

Погледнато външно, делото се разглеждаше така, че Борислав щеше да бъде осъден, но присъстващите в залата граждани бяха мълчаливо на негова страна. Публиката по незнайни пътища се ориентира правилно, но какво от това?

Публиката знае кога да вика „Ура!“ по сърце и кога само формално. Лъжат се някои, които мислят, че могат да измамят публиката. Единственото нещо, което я респектира, това е страхът. Без него тя би могла да бъде верен ориентир на събитията. Вижте тази публика в театъра, където тя е свободна да изяви или не своя възторг. Само гениалните актьори, певци, музиканти говорят на нейната сякаш колективна гуша.

След като съдят привърши със свидетелите, идваше ред да се чуят думите на доктор Попов. Той стана измежду публиката, където се беше приютил. Застана близо до масата и бавно, с видимо усилие да поддържа спокойствието си, разказа как се е запознал с Борислав Благоев и имал към него пълно доверие.

— Аз, другари съдии, не бих поискал развод, ако съпругата ми Мария не ме бе оскърбила с груби и лъжливи думи. Освен това в дружбата си с Благоев тя промени коренно своето държание към мен. Във всичко у нея аз видях неговото влияние.

— В какъв смисъл, доктор Попов?

— В смисъл, че тя има вече друг мирозглед, както към живота изобщо, така и към обязаностите си като съпруга, изявени лично пред мен. Тя стана някакъв мистик с особени възгледи и почти презря домашното ни, а дори и общото ни земното битие. Предполагам и съм сигурен, че това е влиянието на Благоев и на книгите, които той ѝ дава да чете.

— Искате да кажете религиозни?

— Не, нещо по-сериозно. Тя е вече последователка на някакво учение, което учи на отрочане от всичко земно.

— Може би теософия?

— Не само това. Научих от един приятел, че тя му е говорила за розенкройцерите, антропософите и за Бялото Братство тук, у нас. Чела била и някаква книжка на френски мистик, наречен Седир. Вкъщи намерих две книги с беседи на учител, наречен Махар Бену. Освен тях намерих в нощното ѝ шкафче книга, озаглавена „Учението на Розенкройцерите“ от Макс Хайндл.

— Навъдиха се учения – каза съдията, – навъдиха се секти и все такива, че бият по нашите реални идеали и обявяват семейството като ограничение и дори като пречка за развитието. Какво е вашето заключение – обърна се съдията към доктор Попов.

Бих желал този бракоразводен процес да стане наизгледен пример за обществото, специално за младите, на които предстои да правят семейство.

— Кой ще събере младите от аперитивите? – каза уж полугласно някой от публиката, но всички го чуха.

— Забелязал съм при това – каза шепнешком друг от публиката, – че като обявят някоя полезна и наизгледен секта, публиката е само от стари люде с побелели коси. Младите ги няма.

— Та нашите славни възрожденци – обади се Борислав – не оставяха ли своите семейства? Нали в народните ни песни има текстове, които ни говорят, че хайдутинът оставя своя бащин дом и отива в гората да се бори за своето отечество.

— Вие бяхте предупреден да не приказвате без разрешение и да не превръщате съдебната зала в място за дискусии.

— Аз имам право да говоря, тъй като нямам адвокат. Не може да се води процес без да се гойде до истината, ако не се изслушат двете страни.

— Да си бяхте взели адвокат!

— Адвокатите говорят само това, което е позволено. На адвоката му е все едно кой ще спечели процеса. Той гледа да си вземе хонорара.

— Адвокатите са свободни хора. Никой нищо не им забранява.

— Има един, който забранява.

— Кой е той?

— Негово величество Страхът.

— В името на закона и реда, по който се води един процес, аз ви отстранявам от съдебната зала. Чакайте нова призовка. Обвинявам ви за разпространител на слухове, които уронват престижа на правосъдието в страната. Има гумата доктор Попов.

— Другари съдии – обади се докторът. – Независимо от всички погрешни стъпки на моята жена аз отново я призовавам да се върне в семейството си. Моля да ѝ се зададе този въпрос.

— Другарко Мария Попова – обърна се председателят към Мария. Какво ще отговорите на този призив на доктор Попов?

— Да си намери друга прислужница – отговори Мария.

— Браво на жената! – чу се шепот от публиката, който бе задружен.

Каквото стана, стана. Борислав съумя да не създаде голяма тревога в семейството. Това повикване в съда като обвиняем беше някак в реда на нещата. Между хората, които научиха за този нов процес, беше предварително ясно, че е резултат от познатия нрав на Борислав. Всички, които го познаваха, не можеха да допуснат нито това, че той е виновен, нито пък че

всичко може да мине съвсем безнаказано за него, който можеше винаги да накара противниците си да млъкнат.

Дори Ани – добрата, мъдра и благородна съпруга, която знаеше, че животът ѝ ще се усложни доста, ако той получи някаква присъда, запази достойно спокойствие и не каза нито думичка като упрек за неговото държане, което затрудняваше живота в семейството.

Тя мълчеше и страдаше за него, че го очакваха напрегнати дни.

Единствената утеха на Ани беше детенцето ѝ, скъпата Кирилка, която растеше добре и всички я обичаха.

Дните сякаш летяха и денят на процеса за обида на съда приближаваше.

Този път е излишно да се описва съдебната обстановка. Тя е винаги една и съща. Председателят на съда беше друг, но маниерът му бе същият като на предишния.

— Борислав Стефанов Благоев. Вие знаете много добре за какво сте призован като подсъдим.

— Зная това, което чух от председателя на миналото заседание. Ако има прибавено нещо ново, за него не зная.

— Съдебното обвинение е строго определено и дефинирано. Когато ние пишем обвинението, не правим литературно произведение, в което могат да се прибавят, изваждат и коригират нови изречения или цели абзаци. Работата по това дело е, че вие сте си позволили да оскърбите съда с изрази и епитети, непозволени за достойнството на правосъдието на една държава, която има закони.

— Аз по начало не обичам да оскърбявам никого, но може да съм коригирал някои заключения на съда, вероятно подведен от неверните, груби и тенденциозни изказвания на свидетел, който тъкмо, както казахте преди малко, съчиняваше една невярна история.

— Вие мислите, че съдът може да бъде заблуден от някакъв лъжесвидетел?

— О, разбира се. Световната литература е госта богата с примери на неправилно осъдени невинни хора дори на смърт, които същите съдии оправдават по-смъртно.

Настъпни малко затруднение в процеса.

— Можете ли да повторите в какво бяхте обвиняван?

— Обвинението беше в това, че аз със своите възгледи съм повлиял на съпругата на доктор Попов, от което тя е променила отношението си към него.

— Признавате ли се за виновен по този пункт?

— Да, другари, аз признавам, че съм ѝ приказвал неприятни за доктора неща. Но не за неговото конкретно семейство, а са начина, по който някои хора като него мислят, че им е позволено да бъдат господари на душите, умовете и сърцата на хората. Ако съпругата на доктор Попов не беше заприказвала с мен на тази тема, аз не бих я засегнал. Но тя беше толкова готова за това, че когато аз казах две думи, тя подхвана цяла теория за мъжете, които още живеят с възгледите, че жената е някаква прислужничка. И за какво? Защото някой си господин се съгласил да ѝ даде фамилното си име. Той счита това за голям подарък, макар че това фамилно име се е въргало по разни непочтени заведения и че е име на рафиниран лъжец.

— Вие конкретно за доктор Попов ли говорите?

— Съвсем не. Аз говоря по принцип. Така по принцип говорих и на Мария Попова. Не засегнах семейния ѝ живот, но ако тя в моите общи възгледи е включила и своето лично положение, аз нямам никаква вина за това.

— Мога ли да задам въпрос на подсъдимия? – запитва адвокатът на Попов, който беше също друг, но със същото механично устройство както миналия.

— Запитайте – каза съдията.

— Вярно ли е, че подсъдимият Борислав Благоев е проповядвал някакво ново учение за живота, за поведението ни към хората и обществото, за смъртта и безсмъртието?

— Вярно е – отвърна Борислав.

— Можете ли да ни кажете нещо по това ваше разбиране?

— След като съм обходил една голяма част от световната литература, доколкото ние имаме възможност да се ползваме от нея, дойдох до извода, че душата на човека е безсмъртна. Дори ми се стори, че един човешки живот не е достатъчен да обходим с нашата и най-прецизна любознателност всичко, каквото е създал Творецът и вдъхновеният от Него човешки гений. Затова дойдох до извода, че прераждането на душите, за което говорят източните мъдреци, а после и западните духовни хора, е не само възможно, но и необходимо. Това не отричам и го повтарям пред вас с увереността и искреността на своята душа.

— Значи вие сте теософ, окултист, гъновист.

— Не е важно как ще ме наречете. Това „ист“ накрая е съвсем излишно. То не говори нищо на широката маса хора. Важно е как живее човек. Нима учението, на базата на което е построен общественият живот на една държава, е еднакво усвоен и еднакво прилаган от всички? Вие самите и по-добре от мене знаете колко е трудно да предадете една доктрина, или ако щете едно политическо верую на хората. Те или не приемат това, което им казвате, или го приемат много трудно и бавно, или опорочено. Така е с всяко учение. Всекидневният живот го доказва.

— Колкото и да се стараете да убедите съда с тая ваша своеобразна диалектика, няма да успеете да излезете от положението, в което се намирате.

— Ако смятате, че моите убеждения вредят на хората и обществеността, вие ще приложите закона, ако той повелява това. Когато ви говоря, аз не искам да заблудя или да надхитря закона. Аз само искам да ме разберете и нищо повече.

- Има един факт – обади се единият от съдиите, който седеше от дясната страна на председателя. – С вашите отношения към жената на доктор Попов,

независимо от това с какви имена ги назовавате, вие станяхте причина да се разнебити едно семейство. Вие сте виновен за това и носите отговорност. Освен това, като подсъдим имахте гързостта да оскърбите съда и изречете думи, които уронват престижа на правосъдието у нас.

- Имате ли възражения по тези неща, защото нашето съдебно дирене е приключено и приближава време да издаде присъдата.

— Моето възражение е, че трябва да се изясни всичко така, както е всъщност. Ако моята намеса в семейството, която се състои в един или два разговора със съпругата на доктор Попов, е била достатъчна да разруши семейството, то това показва, че то е било отдавна разрушено. Ако един разговор със съпругата на доктора е бил достатъчен за Мария Попова да разкъса връзките им, тогава бъдете сигурен, че там е отсъствала любовта. Обичта между хората не е търговски договор, който отпада, когато се наруши някоя от договорните точки, а е дело много по-велико и по-свято от всяка човешка измислица.

Имайте предвид, другари съдии, че всички бракоразводни дела, преди да дойдат до съдийската маса в тази зала, вече са станали в душите на хората. Вие само оформяте по закона това разлъчване, което е станало по друг един закон, скрит дълбоко от човешките умувания.

— Достатъчно сме слушали вашите философии. Това е съд, а не аудитория, нито салон за проповеди. Вие се гържите така, като че искате да ни приобщите към вашата, така наречена окултна философия, отречена от науката.

— От коя наука?

— От официалната наука върху принципите на която е изработен съдийският кодекс.

— Това са също измислици, защото няма наука, която да стои по-горе от истината. Но юриспруденцията не познава истината.

— Има гумата като заключение прокурорът.

— Другари съдии и граждани. В последно време се забелязва едно подмолно течение, наречено духовен подем чрез окултната наука. Тя е нещо като йогизма на източните страни, но този йогизъм има повече отношение към изграждане на тялото и е някаква система, която ние ще наречем физкултура. Не за това искам да говоря, а за едно учение, противно на материалистическата философия, което според това, което прочетох в една попаднала ми книга, има следните три постулата. Първата истина според нея, е вярата в Бога, отречен научно от марксистко- ленинското учение. Там се отрича революцията, а се признава еволюцията като основен закон на живота. Вторият постулат, е учението за безсмъртието и прераждането на душата, а третият – е законът за причина и следствие, наричат от източните окултисти „закон за кармата“. Според този трети постулат беднякът си е бедняк, защото такава му е кармата, а богаташът-капиталист си е такъв пак поради кармата. Другари, тука се отрича революцията, която, както виждате, донесе свободата и благосъстоянието на народите, включително и на нашия народ.

Лек смях се дочу от една от крайните редици.

— Другари, продължи прокурорът, изказвам мнение пред съда на подсъдимия Борислав Благоев, който е един от разпространителите на това учение, наречено у нас „Бяло братство“, да се издаде подходяща за делата му присъда.

— Подсъдими – обърна се председателят към Борислав, – имате последната дума.

— Аз благодаря на другаря прокурор, че вместо мен, той изложи принципите на едно велико учение, макар че той го изнесе с ирония и подигравка. Той каза истината, която ще стане закон за живот на едно бъдещо човечество. То ще приеме любовта и разбирателството между отделните люде и народи и ще унищожи всички кланици по света, които свидетелстват колко

човечеството е назад в своето развитие и колко е жестоко отношението му към невинните живи същества.

Другарю прокурор, аз ви благодаря за словото, а на вас, другари съдии, казвам, че заради този мой грях приемам вашата присъда.

Съдиите станаха, стана и публиката и двамата пазачи застанаха на вратата, за да не излезе някой и главно подсъдимият. В очите на хората имаше някаква нова светлина и хората погледнаха с обич този странен подсъдим.

Когато съдиите се върнаха, председателят прочете:

— Подсъдимият Борислав Стефанов Благоев заради нанесена от него обида към съда и във връзка с другите му деяния по делото се осъжда на една година лишаване от свобода.

XXI глава

Когато го изпратиха в затвора, зимата беше вече преминала. Мартенският вятър разтопи снега и идващата пролет вещаеше хубави дни, които Борислав трябваше да прекарва в затвора. Хубаво беше само това, че групата, в която попадна той, трябваше да излиза на работа през настъпилите последни седмици на мартенския месец в обширния двор на един завод за преработка на книжни отпадъци, картони и различни опаковки за стоки от всякакъв вид. Дворът бе отрупан с остатъци от строителни материали, от грамади купчини пръст и всякакви непотребни вещи. Задачата на тази група беше да почисти всички тези купуци, които се извозваха с камион.

В първите дни след влизането в затвора положението на Борислав беше все още неопределено поради това, че управата на затвора се колебаеше към коя категория затворници да го причисли. Те знаеха, че той е интелигентен млад човек и никак не беше подходящо да го поставят в някоя от общите килии на криминални престъпници. Освен че това за него щеше да е по-мъчително, но и нямаше да има никаква полза от него. В групата на политическите също не беше подходящо. Най-после решиха да го пратят в една от работните групи, където затворниците бяха с по-леки, инцидентни нарушения и където той би могъл да организира работата там.

Всяка сутрин към седем и половина часа групата, придружена от двама въоръжени милиционери тръгнаше към обекта, който бе на около един час път, изминат с камион. Работата започваше веднага с пристигането, тъй като закуската ставаше рано в трапезарията на затвора. Даваха им чай, най-често с късче отрязан салам и понякога със сухата филия хляб имаше и три маслини. Това беше най-любимата закуска на Борислав, защото през другите дни той даваше късчето салам

на най-близко седналия до него затворник. И тъй като това нещо често се повтаряше, направи впечатление на някои сътрапезници, които го запитаха защо прави това.

— Аз не обичам месо – отговаряше кратко и спокойно Борислав.

Този, който получаваше късчето салам го изяждаше без никакви коментари и беше доволен, че на него се пада този път щастие то да го вземе. Затворниците почнаха да се редуват да искват за себе си този скъп подарък и стана така, че до него по някакъв установен от тях ред седнаше всякога друг колега. Това продължи дълго време, докато един ден стана малка свада между тях, защото някой по-гладен променил реда и седнал до Борислав. Доста шумничката разправия дочул дежурният по кухнята за този мен и като поразпитал хората, научил, че новият затворник раздавал полагащото му се късче салам.

— Ти защо не ядеш салама, който се полага в дажбата?

— Защото аз никога на ям месо.

— Не ти ли харесва дажбата или правиш бойкот и всяваш недоволство сред затворниците?

— Няма такова нещо, другарю дежурен. Аз не ям месо вече от петнадесет години.

— Така ли? Боледуваш ли от нещо, или не ти отива месната храна?

— Не боледувам, но така... не мога да го понасям.

— Ще съобщя това на готвача и на завеждащия прехраната.

— Твоя работа е това. Аз не протестирам.

Същия ден късно след обед, когато групата се върна от работния обект, между дежурния в трапезарията и отговорника по прехраната се състоя разговор.

— На обяд и вечер, когато най-често храната е боб или зеле, той не прави никога въпрос за гозбите. Само сутрин се забелязва това, тъй като най-често сутрин се дава месо.

— Повикайте заведущия работата на затворниците – каза отговорникът по прехраната, който скоро се яви.

— Как се държи затворникът Борислав Стефанов Благоев в работното време?

— Отлично. Той е най-дисциплинираният работник и е пример за групата. Нещо повече. Когато около обяд се дава малка почивка, той се среща с главния майстор от завода и с него разговарят по специални въпроси от професията. Той дори помага, когато има възможност, при сортировката на отпадъците и взема участие при разрязването на големи картони с книговезкия нож.

— Чудна работа – каза като на себе си заведущият прехраната в затвора.

— Нещо повече. Хората от завода го обикнаха и в предиобедната почивка, когато на затворниците раздаваме сухо ядене, много от работниците го търсят, разговарят с него, разпитват го защо е в затвора, а той им казва, че все има нещо, заради което е в затвора и завършва с думите: „Съдбата ми е такава.“

Понякога той като помага при книговезкия нож, поучава и някои от затворниците. „Така застани, нареду с лявата ръка картоните така, че да опрат двете им страни на правия ъгъл на рамката и тогава с дясната натисни дръжката на ножа, като не позволяваш на картоните да се разместят. Тука на тази работа това не е от значение, когато всичко отива за преработка, но ако си решил да ставаш книговезец, това е много важно. Нали всяка книга трябва да има равни ъгли.“

— За какво престъпление той е при нас? – запита заведущият прехраната.

— Някаква неясна любовна история, но присъдата му е за оскърбление на съда.

— Значи не е от тия, дето си мълчат.

— Така изглежда.

— Както го гледаш – продума един от готвачите при кухнята – той май че гладува.

— Затова ли, че не яде месо? – запита завеждащият.

— Затова, разбира се.

— А работи повече от другите и когато отидат на обекта, освен че той пръв свършва възложената му работа, но през останалото му свободно време той обучава работниците по книговезки занаят. Някои от тях казаха, че когато излязат от затвора ще станат книговезци.

— Какво ли пък се печели от тази професия – пометна един от хората, които бяха заобиколили групата.

— Не е така – каза един от затворниците, който обичаше да приказва и да гружи с Борислав. – Има хора, които обичат книгите повече от всичко. Варно е, че книгите сега са повече в картонена подвързия, но има много библиотеки и частни, и читалищни, които се нуждаят от подвързия. Все се намира работа. Дори приятел или познат да разбере, че си книговезец, ще те замоли за някаква подвързия и накрая ще ти даде поне едно левче.

Към групата в готварницата се присъедини един от милиционерите – придружител на групата за почистване на цеха. Той няколко пъти бил с Борислав и каза на заведущия, че затворникът Борислав Благоев говори много добри неща на хората около него и със своето държане, само като го наблюдават другите затворници, почват да му подражават и работят много повече от всички други.

— Веднъж на един от затворниците му стана лошо – продължи милиционерът. – Ние решихме с моя другар да го пратим в клиниката, но Борислав се намеси и каза, че не трябва си правим този труд. Той цял да му помогне. „Много ли ти е лошо?“ – запита той заболялият, а той, прежълтял и отчаян, едва му отвърнал.

— Много, груже!

— Почакайте малко! – каза Благоев и изтича вътре в цеха, откъдето донесе една порцеланова чаша с гореща вода, която поискал от готвача, дето готви за

стола. После отиде при болния, повдигна го и му даде да пие от водата на малки глътки.

— Не бой се – каза Борислав на болния. – Ще ти премине от топлата вода. Тази внезапна преумора и простуда на стомаха ще се махне след няколко минути.

— Така ли направи? – учудено запита завеждащият?

— Така. И за чудо човекът се съвзе, поблагодари и след десетина минути почна работа.

— Гледайте какъв човек са осъдили! – каза завеждащият. – Аз ще отида при директора на затвора и ще му разкажа тия неща.

— Какво от това? Какво ще се промени?

— Ще го помоля да разреши, когато раздават суприн хляб със салам, на него дават пет-шест маслини.

— Няма да е зле да направиш това – отвърнаха двамата от затворниците заедно с милиционера придружител.

Дворът на книговезкия цех вече почти бе изчистен, отпадъците от камъни и други материали при строежа бяха прибрани встрани на три купа и трябваше да дойде камионът, който два дни не беше идвал да ги вдигне и всичко да бъде готово.

Близко една седмица след тази малка случка един от канцеларията на затвора съобщи, че същата тази група ще бъде изпратена да работи при строежа на една железопътна линия на около един километър от затвора. Нещо като командир на бригадата ще бъде затворникът Борислав Стефанов Благоев.

— Защо ли пък него избраха? – питаха се затворниците от групата.

— Види се, той разбира нещо от тази работа – говореха те помежду си.

— Той е от интелигенцията – като на шега добави един от тях. – Видяхте ли как му идваше отръпки от книговезкия занаят.

— Лошото е, че той мълчи и нищо не разказва за себе си. На няколко пъти се опитвахме го заговорим, но той приказва много накъсо и нищо подробно за своята

съдба. Може би защото не обича да се хвали, а като разкаже нещо за това, което го е довело в затвора, сигурно ще трябва да каже как е станало така, че той е оскърбил съда.

— Как е оскърбил съда? — запита един от групата.

— Това никой не знае, но веднъж чух когато милиционерите се разговаряха, че присъдата му е била за оскърбление на съда.

Може би някой от другарите в групата щяха да го похвалят за тая доблест, защото може съдът да е заслужавал това, но си замълча, защото наблизко до килията се разхождаше дежурният.

— Каква ли ще е новата работа? — обади се един.

— Каквато и да бъде, с него ще я караме добре.

— Е, да. Вярно е, но по-рано той беше като нас, а сега като са го посочили за бригадир може да се промени.

— Не го познавате, затова говорите така — рече оня затворник, на когото Борислав донесе чашата с топлата вода. Той хич не гържи на такива похвали.

— Ти пък защо си толкова сигурен?

— Аз с друго няма да се похваля, но познавам хората.

— Добре! — отговориха двамата от групата. — може и да си прав.

След десетина дни в затвора излезе наредба, работните групи в същия по-раншен състав да се построят в двора край стената, защото управлението ще им съобщи новата наредба, по която са разпределени групите, както и новите обекти, определени със заповед от Министерството на вътрешните работи.

— Групата — започна да чете отговорникът, като се обърна към построените затворници, — която досега имаше обект почистването, изравняването и поддръжването на двора на книговезкия производителен цех, се изпраща на работа по постройката, клон от железопътната линия, на югозапад от затвора. Под ръководството на инженер ще се извършат най-напред земе-

ните работи, като преди това земемери ще направят измерване на терена, за да се вземе под внимание полигона на земната повърхност на този работен район.

— Тези измервания са вече направени от специалисти земемери – обади се е непознат човек, облук в голф панталони и облечен със сива лятна куртка. – Сега остава да се почне работа за изкопаване на пръстта между колчетата, които ограждат част от терена над средното ниво, отбелязана на чертежа с червена линия. Изкопаната пръст ще се пренася върху участък, отбелязан с колчета, който има профил под червената линия. Това да стане преди да са паднали валежи.

Борислав, който имаше понятие от чертежи и от начина за тяхното изпълнение, веднага се досети за така наречения „полигон на Брюкнер“, за който полигон бе прочел в една енциклопедия за геодезични измервания. Още тогава, когато отговорникът четеше наредбата, за Борислав цялата работа беше съвсем ясна.

— За отговорник – продължи завеждащият трудовите групи – остава пак същият старшина, а за бригадир е избран затворникът Борислав Стефанов Благоев – същият, който беше бригадир на групата при работата в книгопреработвателния цех

Така пред четирите работни групи затворници беше прочетено и разяснено всичко, което предстоеше да се извърши от работниците в отделните групи.

Случи се така, че в този ден, когато затворниците след пладне бяха малко по-свободни, беше обявен и час за свиждане. Точно навреме Борислав беше пред железната решетка, където очакваше да дойде милата и обичана Ани. Тя не се забави, за да не изпуснат скъпите и бързо отминаващи минути за свижданията. Очите ѝ жадно го огледаха и по тях светкаха въздържани с мъка съззи, които тя не пророни. Считаше, че така ще изглежда по-достойна за него, за неговата необятна, пълна с обич гуша.

— Бориславе – обърна се Ани към своя достоен и възлюбен съпруг, – правя всички усилия да не допус-

на да ме споходи дори сянката на отчаяние. Ходя на работа, мисля през цялото време за тебе и нашата чудесна Кирилка, която все чака да се завърнеш от „командировка“ – дума, която тя много смешно изрича. Тя е прекрасна и умна, защото е твоя дъщеря. И майка ти много ми помага. През времето, когато съм на работа, тя се занимава с детето и прави всичко да улесни живота ми. Знаеш ли, скъпи мой, че много често ме посещава и Мария Попова. Тя много ме учи. И не само заради тебе, но тя се привързва към нас както се привързва човек, спасен от погиване. Каза ми да те поздравя и може на едно следващо свиждане да дойде да те види заедно с мен. Ти промени живота си окончателно и сега следва като задочник едни курсове за медицински сестри. „Когато го завърши – казваше ми тя, – ще се уволня от лабораторията и ще пожелае да ме пратят в някоя болница.“ Там било истинското ѝ място в живота.

— Много умно и много трогателно решение – каза Борислав, доволен, че е оставил нещичко от своите идеали в нейната душа.

— Вечер тя чете. Намерила от своята приятелка книгата „Трите основи на живота“. Питай я от кого е тази книга, но тя ми каза, че приятелката ѝ, която ѝ дала книгата, залепила на заглавната корица дебел картон, от който не може да се прочете името на автора. Книгата се състои от редица сказки, по-право беседи, на някакъв мъдър човек пред неговите слушатели. Тя просто плакала като прочела първата беседа за любовта. „Такова нещо – казваше ми тя, – никога не бях чела. Заедно с прелистването на листите, някой разлистваше листата на оставена в душата ми непрочетена книга. Намери, кажи на Борислав, че това е, което съм търсила цял живот. На колене ще благодаря на жената, която ми отвори очите с тази книга.“

Борислав с наслада слушаше тези прекрасни думи на пробудената душа, казани така сладостно и мило от неговата любима съпруга. Той обаче не почувства

гордост от това, че така повлия на Мария Попова, защото веднага си спомни, че това направи не той, а гумите и посящото слово на небесния пратеник.

— Наскоро преди да вляза в затвора, аз четох една малка книжка, в която се казваше: „Нали Той е навсякъде, където има любов? Щом е навсякъде, следователно той е и у мен. Щом като е у мен, той е прогонил тъмната, лукава утайка, която времето понякога оставя в човешката гуша и е оставил да живее в мене светлината.“ От това следва, мила Ани, че гумите, които съм ù казвал, са дошли от светлината, която ме е изпълвала – същата светлина, която тя е намерила в страниците на книгата „Трите основи на живота“. Така нищо от доброто, което струваме, не е наше, а негово – на Вездесъщия.

— Минава времето за разговор! – обади се дежурният – Посетителите могат да напуснат залата за свиждане.

— Че могат, могат – обърна се наблизко някаква жена към пазача, – но дали искат да се разделят с любимите си?

— Ако е трябвало да не се разделят, да са вървели в пътя.

След тази мъдрост, изказана от пазача, Ани едва провря ръката си между пръчките на решетката и докосна неговата ръка.

— Довиждане, мой мили и ненагледен Бориславе!

— Довиждане, скъпа Ани. Благодаря ти за твоето внимание и за любовта ти, която е голяма опора в живота ми. Живей с надежди, че някога всичко ще се уреди, може би и най-добре.

После той тръгна назад към стената, където до отворената врата чакаше пазачът, внимателно вглежайки се да не би някой от затворниците да е получил освен прегледаните вече веднъж продукти за храна и някое писмо. В затвора е забранено словото. Всяка дума, която казва затворникът, или му казват посетителите, трябва да бъде чута и обмислена. Затова

писмата не бива да минават незабелязани, сякаш са крадци и престъпници.

В коридора той срещна неколцина от неговата група, които му се усмихнаха закачливо като на човек, който се връща от любовна среща.

— Кога ще тръгнем на новата работа — запита един.

— Предполагам малко по-късно, но все по времето преди ранните гъжгове. Сега ще се направят някои измервания, ще се очертае терена, а землените работи ще почнат по-късно.

— Ти докога си тука? — запита оня затворник, който се беше сприятелил с Борислав и който мислеше, че Борислав е слънцето на групата и нещо повече. Той си мислеше, че такъв като Борислав едва ли има още един между човеците.

— Когато изтече годината — отвърна Борислав. — Аз вече забравих да правя сметка, макар че за затворниците това е най-важно.

— Май че ти, Бориславе, ще излезеш госта по-рано от мене. Така ми се струва. Какво ще правя аз без тебе?

Каквото всички правят всички. Ще забравиш моята скромна особа.

— Не, не говори така, приятелю! Ти не знаеш как ми действаш дори само с присъствието си. Не си обикновен човек и може би съдбата те прати тук, за да ме изведеш от моето пълно отчаяние.

Борислав го гледаше внимателно и за първи път съсредоточено. Емил, както се наричаше затворникът, имаше правилни, смислени черти. Образът му светеше с някаква невидима осцилираща светлина и очите му, винаги малко тъмни, като че ли казваха нещо. Спомявана скръб и мъка лъхаха от този на вид тих поглед на очите.

— Нещо гложди гушата ти, братле! — каза му Борислав.

— То да е малко нещо, добре, но не е само сенчица от надвисна клон, а сянка от голям, тъмен, гъст облак.

— Как му е името?
— Самота, голяма тъжна самота, несподелена с никого.
— Мога ли да зная защо си тук?
— Защото си позволих да обичам.
— Вярвам ти, а и Мъдрецът казва, че „Любов, която не ти е донесла страдание, е само една илюзия.“
— Кой?
— Той.
— Може би Христос, или някой друг...
— Ти вярваш ли в Христа?
— Вярвам, макар че не зная всичко, което е казал. Освен това вярвам в такъв човек, който познава Христа и говори като Него.
— Това е добре, защото освен Словото му, него го няма вече.

— Зная това.

Разговорът трябваше да се прекъсне, защото към тях се приближиха и други от групата, които искаха да се осведомят от Борислав за онова, което следваше да се прави.

— Сега не е удобно, но друг път, когато излезем на полето по работа, ще ми разкажеш всичко.

— Разбирам те добре.

— Струва ми се, че и аз те разбрах.

Имаше доста голяма вероятност групата да излезе на работа в полето, защото тази година беше необикновено топла. Небето, особено през последните дни, лъщеше като синя копринена сфера и слънцето грееше така силно, та дори птиците като че ли се колебаеха дали наистина е пролет или ранно настъпило лято.

Една сутрин в по-голямата килия, където ноцуваше групата, отговорникът по трудовите бригади им каза, че след закуската всички да са готови и да тръгнат. Закусиха както всяка сутрин с познатата вече закуска, а на Борислав вместо пет, дадоха десет маслини. Обуха се, потегнаха арестантските си куртки и излязоха на двора. Там дойде отвън някаква друга бригада цивилни хора, предимно млади, и носеха със себе си различни

инструменти – дълги летви, градуирани с черни черти, триножници и кафяви тежки кутии, в които имаше вероятно някакви уреди за измерване.

— Я по-якичките от вас да вземат по една от кутииите, другите – летвите и останалите вещи. С придружителя милиционер и един от външната бригада да ги занесат до камиона. Той е спрял извън оградата на затвора и ще откара и хората, и материалите до работното място.

Всичко бе извършено за не повече от двадесетина минути. И хората се качиха, и външните от цивилната бригада, и придружителите. Пътят не бе идеален, но поносим и така за време по-малко от един час, те стигнаха там, където бе определено.

Работата през този първи ден не беше тежка. Освен разтоварването на уредите на земемерите, които се отдалечиха на доста голямо разстояние да оглеждат местността, затворниците нямаше какво да правят. Насядаха под шарената сянка на разлистваща се липа и почнаха да си приказват. Милиционерът, който ги придружаваше и добре ги бе опознал, седна малко встрани и запали цигара. Той опря гърба си на един пън от отрязано дърво и се готвеше да задреме. При него се приближи един от затворническата група, може би единственият пушач между всички, и като извади из джоба на куртката си една смачкана цигара, запали я от цигарата на милиционера. Настъпи едно затихване, каквото не беше възможно да се случи в затвора при тоя кънтеж на стените, отразяващи всеки звук. Затихване, което предразполага за разговор. Всеки разговоряше с най-близкия сигнал до него. Разговорите бяха инцидентни, по случайно хрумнали им мисли и въпроси. Затворниците по някакъв необясним, дори тайнствен начин научаваха всичко, каквото става не само из затвора, но и по-далеко в града и дори по света. Разговаряха за това, че хората все още воюват и че колкото и да се говори против войната, тя съществува и ще съществува всякога.

— Защо воюват хората? – питаше един, но с тон, който не приличаше на обикновено запитване, а с истинска загриженост.

— Е, защо воюват? – обади се друг. – Ти кажи!

— Защото народите все още мислят, че могат да се владеят едни други, всеки дърпа към себе си чергата.

— Може да е така донякъде, но най-главното е, че има хора, които подпалват войните, защото печелят от това. Всичко е личен интерес, печалба и грабеж.

— Имало е войни от фанатизъм – каза един от тях, който минаваше за по-начетен и повече склонен към философстване. – Има народностен, религиозен и идеен фанатизъм. Хората са си поставили различия по много неща и всеки мисли, че неговото е самата истина, и желае да го наложи на другите.

Емил, който винаги сядаше, колкото се може по-близо до Борислав, този път се обърна към него и го запита:

— Какво е твоеото мнение?

— Слушам и ми се струва, че те всички имат право. Вярно е казаното, но тези неща са частни, отделни случаи на едно и също нещо, което е над тях.

Вслушаха се хората в това, което говореше Борислав и се надяваха, че той ще каже нещо, което ще обори казаните причини и се изненадаха, че той не ги отрече.

— Не само това – поусили малко говора си Борислав, – но има нещо друго, което не ви е известно. То е, защото тези, които говорят за мир и търсят мира – нямат мир в себе си!

— Как така? – чу се глас.

— Много просто, може ли човек, който не знае да свири на цигулка, или на какъвто и да е инструмент, да те научи и ти да свириш? Ако хората бяха дошли до съзнанието да мислят, че те са едно цяло. Колкото и да са различни братята от едно семейство по образ и някои черти в характера, те са братя, също и народите, колкото и да се отличават едни от други по

различни белези, също са един народ населяващ Земята. Ако разберат това, ще имат мир в себе си, ще има и мир на Земята.

— Но те не мислят така – пак се чу възражение.

— Нямамо е кой да им разясни това.

— Но има и религиозни войни – пак се чу гласът.

— Зная и се възмущавам от това – каза Борислав.

— Но защо е било възможно да станат? Нали и едните, и другите вярват в Бога?

— Може да вярват, но начинът, по който служат на своето ограничено вярване, е различено от вярването на другите. Дори има такива, които мислят, че колкото повече хора могат да избият от противниците си, толкова по-угодни ще бъдат на своя Бог. Дори са съществували религии, а може би още съществуват, които са принасяли на измисления от тях Бог и човешки жертви. Нали така е била организирана инквизицията във времената, когато вярата на един човек не се покривала с установената вяра и този човек е подлаган на мъчения и изгарян на клада.

— Голям път е извървяло човечеството – продължи Борислав, докато угаснат кладите на фанатизма. Много ценни за човешкия род човеци са умирали мъченически, осъдени, защото тяхната истина се е отличавала от законно установената от една човешка или верска организационна истина.

— А как трябва верующите да служат на Бога?

— За това не е измислена и не ще измислят и бъдещите хора никаква задължителна форма. Щом вярваш в Бога, това ще рече че Го обичаш. А има ли закон как да обичаш? Всеки по своему, но с чисто сърце. Но тъй като Бог е навсякъде и във всичко, то можеш да покажеш любовта си към Бога като безкористно и с любов помогнеш на някой, който страда. Бог, който няма нужда от твоята помощ, ще я приеме заедно със страдащия и ще се радва вътре в теб на обичта. На нея, на твоята любов ще зарадва Той.

— Ето, приятели – обади се Емил, – как нашият бригадир, който е и наш брат по съдба, постави редом Бог и Любов.

Трябваше да се спре с този разговор, защото. милиционерът се обади:

— Ти, бригадирът, каква агитация правиш?

— Никаква агитация, просто разговаряме.

— Разговаряте, но много те слушат. Когато ние им говорим, правят се на уморени и задрямват или се разсейват.

— Зависи за какво им се говори.

— Ти за какво им говориш?

— Любовни работи – обади се Емил, който искаше да прекъсне този диалог.

Всички присъстващи от групата се изсмяха и с това цялата работа затихна.

Работата започна. Арестантите пренасяха инструментите на посочваните им места, а когато измерителните работи привършиха, започна копаенето и пренасянето на пръстта от колче до колче, така че теренът постепенно се изравняваше. Тук щеше да минава линията, за която започна специален изкоп. Носеше се чакъл, трамбоваше се трасето, и всичко се подготвяше да бъде готово преди пренасянето на траверсите и релсите.

Придружителите милиционери се сменяха и гобили вече увереност, че хората, които те пазят, са сигурни, се събираха понякога на група с милиционери от другите работни райони на трасето и свободно си разговаряха и пушеха.

През почивките, които в следобедните часове бяха по-дълги, Борислав им разказваше различни неща, като в това внасяше идеи за висок човешки морал и знания за великото учение, което изважда човека от фазата на животинско съществуване в един по-извисен идеен свят. Говореше им с познати, разбираеми и ясни думи и изрази, а те го слушаха внимателно и с една вече порогена в тях жажда да знаят повече. Дори имаше случаи,

когато отделни затворници, вдъхновени от гумите на Борислав, изразяваха отношение за някои неправилни неща и стигаха до това обикновено просто, но сърдечно изповядване на постъпки, извършени в дни и часове на невежество и непобудена съвест.

Имаше дни, когато през тези почивки Борислав успяваше да даде дълги отговори на повдигнати въпроси, които понякога приличаха на приготвени за специална публика беседи.

Така веднъж един от групата се обади може би без повод, или пък защото се строеше железен път.

— Погледнете – рече той, – колко е хубава тук местността, но ако покрай тази линия се построи някакъв завод, всичко ще се опуши, ще се насити с разни химикали и животът ще стане много по-непоносим.

— Векът е такъв – рече Борислав – но би могло и като се строи завод да се направи така, че да не трови хората, животните и растенията. Не можем и не бива да отричаме придобивките на съвременната цивилизацията, но нашите нрави са опорочени. Ние не изразходваме богатата за отстраняване на вредностите, нещо което е възможно, а харчим милиони за въоръжаване. Не казвам това за нас, но за големите, богатите и премного напреднали в техническо отношение държави. В едно списание преди да дойда в затвора прочетох статия, която ми направи голямо впечатление. Авторът е от Академията на науките в една напреднала страна и казва, че за съжаление технология без отпадъци в промишлените отрасли е много по-сложно да има, отколкото в селското стопанство. На второ място, това струва много скъпо. Достатъчно е да кажем само, че получаването на бензин в производството без отпадъци струва 10 пъти по-скъпо, отколкото досегашната технология.

— Наистина – продължи Борислав, – светът е пъпен с противоречия в наше време. Няма списание, вестник и реч по всички студии и аудитории, където да не се загатва или направо говори, че съвременната

индустрия във всички страни постепенно и систематично навлиза в борба с природата, а от това страда и погива този, който по какъвто и да е начин влиза в борба и противоречие с нея.

Всеки от съвременните люде, дори съвсем бегло осведомените за състоянието на индустрията сега, знае колко фатално вредни са за човека, за здравето, както и за самата природа са отпагъците при сегашната практикувана технология. Тези отпагъци, в трите състояния на веществото като твърди, течни и газове, се превърнаха вече в един страхотен враг. Нарасналото човечество разбира, че трябва да се води борба срещу тази напаст. Днес светът се намира в омагьосан кръгов поток, защото тези, които създават човешкия прогрес са същите, които спъват този прогрес.

Защо академикът, за когото споменахме в началото, каза, че е възможна затворена циклична технология, но тя е неприложима, тъй като е скъпа. Така ли е? Нека видим кое е по-скъпо. Производството на атомно оръжие, което няколко страни в света трупат, за да им послужи за решителния ден, или животът щастие и здравето на хората, заради които е създадена нашата планета?

Да не губим търпение в това дирене на истината и да не лъжем себе си с дипломатическите специални префинени лъжи. Да потърсим виновниците не в заводите, не в специалистите, не и в техническата интелигенция, а в нравите и лъжеученията на съвременните мислители. Това са зловеците сили на мрака, които са навсякъде и които са създатели на оная армия, наречена научен атеизъм. Те притъпяват нравствената чувствителност и нямат свещените задръжки, с които се ражда човек, а го превръщат в звяр.

Всяко внимание, всяка милост към човека, към животните и към природата се счита за отживяла и религиозна отживелица. Бесният шум за овладяване на средствата, с които искаме да живеем в охолство, и да храним всички наши щения, е идеалът на съвремен-

ността. Преследват се вярващите в Твореца, хората от духовните общества, ония учени, които не споделят механическия материализъм, при който човешкият живот ще се уподоби на този на маймуните. Кръвожадните люде измислят нов морал, нова нравственост, нови пътища за възпитание, а светът от ген на ген става по-непоносимо подъл, алчен, жесток.

Била скъпа технологията на производството без отпадъци, които отправят водите, рибите, птиците, зеленчуците, плодовете и човеците, а по-евтино ли е производството на континенталните ракети, на нови оръжия, атомни бомби, на химически и бактериологически средства за масово унищожение!

Как ще се излезе от този хаос? Как ще предотвратим грозящата катастрофа? Не ще ли излее своя адски заряд надвисналата над нас угроза?

Има страни, в които хората са загрижени и търсят начини и съоръжения за отнемане част от наслоените отрови по водите и по сушата, но кой ще изчисти зловонieto на онова, което подтиква младите хора към насилие и жестокост?

Преди години Рабингранат Тагор е писал, че светът не принадлежи на търговците, на спекулантите и на насилниците, а на тези, които съзерцават чистата истина за човека, за красотата, за Твореца. Оттогава досега в неговата родина се направиха крачки напред и неговото слово намери потвърждение.

Кой пророк днес, чие слово ще възтърби, че светът не принадлежи на алчните и на безразсъдните, на тези, които строят оръжейни и атомни заводи, а на другите, които търсят светлината и са направили Любовта религия.

Не кървавото знаме на войната, а бялото знаме на мира е бъдещето на човечеството.

— Другарче – обади се един от групата придружители, – ти нещо много го удари на речи и агитация. Та ела и при нас някога да те чуем какво говориш.

— Пък и да мълчи цели два часа не е приятно – обади се някой от работната група.

— Ще видим за какво се говори – пак се обади придружителят милиционер. – Аз знам, че тия, които много знаят, най-често отиват в карцера на хлябец и чиста водица.

XXII глава

Напредваше работата. Групата с бригадир Борислав Благоев се показва пред очите на техническите ръководители, както и пред началството от затвора като една от най-дисциплинираните и изпълнителните групи. Тя минаваше за образцова.

И затова и строгостта и бдителността спрямо нея се превърна в някакво доверие.

Затова през почивките Борислав имаше възможност да отговаря на много и различни въпроси на хората от групата. Може би самата съдба се бе намесила в това, че те се отличаваха от останалите затворници по интересите си и начина, по който мислеха и отговаряха.

— Ти, Бориславе — запита веднаж с по-голяма смелост един от групата, — откъде си научил всичко това, което ни разказваш?

— Учил съм се и в училище, и после известно време в университета, но най-главно — в училището на живота.

— Това е така — влезе в по-решителен диалог Емил, — но аз не мога да допусна, че от училището и университета се научават тези истини. Защо всички, завършили своето висше образование, не мислят като тебе?

— Та хората не са еднакви — обади се друг младеж от работната група. — Аз си мисля, че всеки човек по-своему разбира нещата и истината. Като проговори човек, веднага ще познаеш, че той не е като другите, макар, че са учили заедно едни и същи неща.

— Съвсем правилно! — каза Борислав — И злото в света се заражда тогава, когато някои хора искат да те насилват да мислиш като тях. Но съществуват едни истини, които са неизменни, които трябва да се разбират в същността им по един и същи начин. Тези истини са категорични, както са категорични природните закони. Ти може да се опиташ да разумееш по някакъв свой път закона за гравитацията, даден от

Нютон, но си дължен да го произнесеш така, както той гласи, макар че все още в науката не е напълно ясно какво е това „гравитация“. И самият откривател на закона не е имал смелост да каже какво всъщност е самата гравитация.

— Много е интересно това – подхвана въпроса Емил. – Кой подсказа на Нютон това, за което по негово време никой нищо не е знаел.

— Дошло му е на ума – обади се тихичко един от насядалите за недълга почивка младеж.

— Е, как така „дошло му е на ума“? – възрази Емил.

— Щом като той каза „дошло му е на ума“ – намеси се веднага Борислав, – може би без да иска каза една истина.

— Каква? – чуха се гласовете на двама-трима.

— Това, че когато някой каже нещо, което е ново и непознато, то наистина е „дошло“ – поясни Борислав.

— Откъде?

— Оттам, откъдето на Слав Дойчинов – посочи той един от групата – му е дошло на ума да направи две клишета за двете страни на столеровата банкнота и да забогатее набързо.

— Защо пък оттам?

— Защото Слав е бил на тая вълна, откъдето идат злините, а пък Нютон е бил на другата вълна, откъдето идат великите истини.

Настъпи мълчане и някакво дълбоко мълчане, наситено с размисъл. То още може би дълго щеше да продължи, ако две неща не го прекъснаха. Едното беше казаното издълбоко „да!“ на някой от групата и другото – викът на ръководителя:

— Ставай на работа!

Затракаха отново кирките, чу се шумът на лопатите, които ринеха пясък и неясният говор на работните люде.

През втората почивка, която стана след пладне, хората от групата на Борислав искаха да чуят отго-

вора на въпроса, който преди няколко часа Емил загаде на бригадира.

— Ще ви кажа – заговори съвсем тихо Борислав. – Има един закон в духовния живот на човека, според който някога в дългата броеница от дни, месеци и години, а дори и на столетия, всеки трябва да намери своя Духовен учител. Не е важно в каква форма ще се яви той. Но човек ще го познае по това, че в негово присъствие и дори при кратък разговор, всичко ще стане по-ясно. Новото, което ще настъпи у този човек, няма да е ново за ума му, но ново за нещо вътре в него – да го назовем душата му. Това се нарича откровение. За една мравка или буболечка, която пълзи по една равнина, реалният свят е равнината. Но за една пеперуда или пчела, която от равнината може да хвъркне в пространството, реалният свят е пространството. И ако допуснем, че пчелата успее по някакъв начин да научи мравката, че освен листа, по който пълзи има и друго нещо, по-горно от равнината, за мравката това е откровение.

Емил ме запита откъде зная за тези неща. Аз му отговарям: „От моя Учител, който има съзнание и реалност, по-висока от моята реалност и в присъствието на когото съм научил това, което по-рано не знаех.“

— Къде живее той?– запитаха неколцина.

— Живее в своя свят.

— Той бил ли е на Земята?

— Да, защото аз иначе не бих го срещнал.

— А сега къде е?

— Казах ви – в своя свят.

— Какви следи е оставил от своето пребиваване на Земята? – запита един от тия неколцина, които запитаха къде е Учителя.

— Огромен материал от Словото му, отпечатано в много томчета, които учениците му наричат „беседи“. Разбира се, че всеки според степенята на своето развитие ще проумее беседите по свой начин. Ще ги разбе-

рат и приемат тези, в душите на които се е родил свещеният глас за Божествено Слово. То е оставило една невидима, но неизличима, чужда следа в душите на тези, които са го слушали и които са се опитали да живеят по принципите на неговото учение.

— Дори е вече излишно да те разпитваме за твоя Учител, защото начинът, по който се отнасяш с хората и най-главното, делата ти говорят за учението, което следваш.

— Затова ли не ядеш месо? – обади се друг от групата.

— Какво е яденето не е най-главното в живота на човека. Между тези, които не ядат месо, може да се намерят хора, по-несъвършени, отколкото някои други, които ядат месо. Това не е главният признак. Но когато човек е станал вече ученик на Божественото учение, той става много по-чувствителен и съвсем по друг начин оценява своите постъпки. Той не желае да става причина за по-нататъшното варварско отношение, което хората имат към животните. Моят Учител казваше, че колкото и да се борят хората за един нов живот в мир и хармония, те нищо не ще постигнат, докато в света има кланици, където всекидневно биват избивани хиляди беззащитни животни. Някои от тях, особено едрите четириноги, усещат ужаса от предстоящата смърт и дават признаци, че с неописуем ужас се приближават до нея.

В групата настъпи смут и мълчание. Всеки вероятно мислеше нещо за себе си.

— Добре – обади се някой. – Ако не ядем месо, няма ли кравите, воловете и овцете да задръстят земята?

— Глупостта на хората – отвърна Борислав – преци да се досетят, че колкото повече унищожаваме животните от даден вид, толкова повече, по един природен закон, те се размножават. Предоставете си, че хората ядяха само конско или кучешко месо. Тогава размножаването на тези животни за сметка на унищо-

жаването им, би било много по-голямо. А сега както виждате, земята не е задръстена от коне и кучета, а ги има толкова, колкото е предвидила природата.

Мълчанието продължи. Някои хора от групата леко и някак виновно се усмихваха.

Съвестната и навреме извършената работа от групата на Борислав стана причина доверието към нея да нарасне, а контролът да отслабне.

Когато имаше нужда да се закупват известни неща като захар, бисквити, малко сирене или каквото и да е потребно на хората, те пращаха човек от групата на Борислав, който изпълняваше поръчката и връщаше остатъка от парите точно до стотинка.

— Гледайте – каза веднаж старшията на придружаващите милиционери – какви хора са осъдени. Колко са честни, а в свободния свят дори малцина са като тях.

На една от по-късните почивки един от групата, след като се колеба доста време, най-сетне се сети да запита:

— Бориславе, ти защо си в затвора?

— Може би си мислите, че съм невинно осъден, но вие се мамите. Един от древните философи е казал, че няма страдание без вина.

— Ти имаш ли вина? – запита затворникът, най-младият в групата, който най-малко говореше.

— Как да нямам. Сигурно я имам. Всеки човек се опитва да оневини себе си, но и да сполучи да намери някакво оправдание, щом като е наказан, е виновен.

— Ти не знаеш ли – обърна се един друг от групата към Борислав – че в затвора има и невинни хора?

— Зная това – каза Борислав. – То е вярно, но и не противоречи на изказаните от мъдреца мисли, че някога човек бива наказван и за вина, която сам не знае.

— Как така?

— Не се удивлявай,. драги, защото това е казано и в Божественото учение.

— Но възможно ли е?

— Да, възможно е, но не за нашата логика, а за една друга, от много по-висш порядък.

Ако един автор, който пише книги или статии, подтикне с желанията си някой да извърши нечиста постъпка, той не съзнава вината си. Не е извършител, следователно е невинен. Но не е точно така. Този „невинен“ автор споделя вината на извършителя.

Това е смисълът на казаното от Древния философ, че човек понякога е наказан за вина, която не знае.

— Тя била много сложна тази работа – обади се един.

— Ако вие някога повярвате в закона за прераждането на душите, лесно ще си обясните много противоречиви неща. Например това, че зли и престъпни люде живеят привидно по-щастливо от добри, благородни и праведни човеци.

— Това го има по света – допълни някой.

— Има го, да! Кой, обаче може да обясни това противоречие, освен такъв, който се е запознал и повярвал в един от главните принципи на Божествената наука – принципа на безсмъртието и прераждането на душите. Този принцип ще ни изясни нещата така, както са всъщност. Иначе ще се лутаме в джунглите на размисъл, който ще ни доведе или до това, че няма правда и Творец на този свят, или до идея за отмъщение, породено от гняв и завист.

Трудно е да се каже колко от тези, които слушаха гумите на бригадира, приеха тези истини, но в групата се възвори отново онова мълчание, което произлиза от размисъл или някакво недоумение. Във всеки случай това, което каза Борислав, не можеше да не остави следа в душите на хората.

Дојде ден, когато почнаха да слагат траверсите върху трамбованата настилка. Чуваше се чукането на специалните кирки – металическият звън от удар върху желязо, което се забива в дървения труп и продължителните специфични команди на техниците, които ръководеха работата. Групата на Борислав беше разгъната по линията на трасето и поемаше новите траверси, които пристигаха с камиони.

Пролетта вече се усещаше, макар че ветреецът да беше хладен, а вечерите ставаха студени.

В затвора имаше библиотека. Борислав се беше сближил с библиотекаря и често вземаше оттам по някоя книга. Тия книги бяха предимно на съвременна тема, някои по-хубаво, а други по-банално написани. За Борислав веднага ставаха явни ония места, където авторите търсеха конфликти, но все около външната обстановка на живота. Те като че много малко познаваха вътрешната война на противоречията. Веднъж успя да получи от посетил го приятел една малка книжка, която не искаше да я виждат. Слагаше я между страниците на позволената книга и така четеше. Отвън се виждаха кориците и заглавието на голямата книга.

В килията, където спяха затворниците от неговата група имаше само двама „чужди“. Те обаче уморени бързо заспиваха и Борислав можеше да чете шепнешком и близо до ухото на своя съсед, който най-често биваше Емил. Бяха се уговорили така, че всяка вечер го Борислав лягаше друг от приятелите и той можеше да чуе шепота на своя бригадир.

Ето какво прочете Борислав на ухото на Емил:

„Често казвате, че имате любов. Ако вашата любов не може да даде утеха на ума ви, каква любов е тя? Ако вашата любов не може да даде утеха на сърцето ви, каква любов е тя? Ако вашата любов не може да даде утеха на душата ви, каква любов е тя? Ще кажете, че се молите на Бога, Молитва, която не произтича от любов, не е истинска. Молитва без любов е кална вода, образувана от порой. От такава молитва нищо не остава.

— Стига четене — каза дежурният. — Тази лампа ще се угаси. Ще светят лампите по коридора. Хайде спане, защото утре ви чака работа.

Заспиват. В ушите сякаш пак се чуват ударите на кирките върху чакъла, но споменът за свистенето на вятъра им е нещо като утеха. Вятърът напомня за свободата.

През една от нощите, кой знае защо, Емил се събуди. Отвори очи и в мрачината видя как от далечното високо прозорче нахлува някакъв синкав зрач. Освен това той усети, че и Борислав не спи.

— Буден ли си, Емиле? – запита съвсем тихо Борислав.

— Да, буден съм от около половин час.

— Защо не спиш?

— Не зная защо. Може би нервите. Нещо все ме кара да си спомням минали истории.

— Те не са важни. Не мисли за тях.

— И аз се помъчих да ги махна от ума си и не можах, но като се опитах да си спомня това, което ти ми прочете веднъж от беседата на твоя учител, успях да изгоня злите мисли и сам на себе си повторих онова, което бях запомнил от беседата.

— Какво е то? Помниш ли го още?

— Да, помня го.

— Интересно е това, че си го запомнил. Можеш да ми кажеш как започва.

— Не само началото, но аз помня цял пасаж.

— Прошепни ми го съвсем тихо.

— Слушай. След като ти ни говори различни мъдри неща, аз се размислих за своите грешки, но си спомних следните думи, от него:

„Исправяйте отношенията си към Бога, без да се самоосъждате. Радвайте се на оная благост и доброта, която Бог проявява чрез хората. Радвайте се на човека, като на запалена свещ – мъничка частица от Слънцето. Колкото е по-силен токът на инсталацията, толкова по-силно свети лампата. Пазете инсталацията си. Не позволявайте да се докосват до нея. Никой няма право да бута Божествената инсталация.“

— Браво на твоята памет! – прошепна Борислав. – А знаеш ли какво значи думата „инсталация“?

— Не съвсем.

— Това е утвърденото у тебе учение за човека, природата и Божията премъдрост.

— Но как аз мога да видя Бога?

— Слушай – съвсем до ухото прошепна Борислав.

– Ако се случи някога през ясна нощ да си буен и през малкото прозорче зърнеш някоя звезда за кратко време при денонощното въртене на Земята, знай, че Бог те е погледнал чрез звездата.

— Хубаво е това, което ми казваш. Благодаря ти.

Така загледан в малкото прозорче на затворническата килия, Емил като чакаше звездицата се умори и заспа.

XXIII глава

В един от дните, определен за свиждане, дойде заедно с Ани и Мария Попова. Отдавна Борислав не беше се радвал така, както в мига, когато те отвориха вратата на широката стая за свиждане. Стори му се, че лицата им светят, макар че те удваха на едно място, където хората не са радостни. И те може би не са били радостни, но тази светлина беше победата на техния дух, светлината на техните излъчвания, които съпътствуват винаги човека, който е тръгнал по свещената пътека на живота.

— Бориславе, ти прехвърли доста много от твоето наказание и ние с Кирилка те чакаме у дома. Тя вече знае много гуми и ето на това листче някакви граскулки, които представляват писмо за тебе.

Борислав взе листчето и дълго гледа в граските. Налетя го една вълна на скръб, но той се овладя.

Сега Мария ще ти разкаже нещо за себе си.

— Как сте, сестра Мария? — запита усмихнат Борислав.

Започва на дело това, което съм обещала на Небето и на тебе. Свободна съм и постъпих като сестра в болницата. Най-напред ме приеха в лабораторията за изследвания поради близостта до моята специалност, но аз пожелах да бъда при болните и да им помагам. Тъй като имам специално образование като химичка, те ме приеха по-лесно, отколкото другите кандидати.

— Много се радвам на този бърз успех и на пътя, който поемаш, мила и добра Мария. Радвам се особено и за това, че се сближихте с Ани. Аз много страдах, че Ани, в тия трудни за нас времена, остава самичка, но ти разведряваш атмосферата около нея. Кажете ми какво прави мама?

— Тя много ми помага — обади се Ани. — Чудесна майка е тя.

— Бориславе — каза Мария, — аз често посещавам болните в отделението за нервни заболявания. То е по-настрана от другите отделения, но аз много обичам да приказвам с един прекрасен болен, който е по-умен от всички нас, защото няма друго заболяване освен една невроза. Той ми разказва за своето страдание и аз научавам много неща от него. Той ми разказва за хората, за природата и за всичко онова, което най-много ме интересува. Когато говоря с него, струва ми се че говоря с най-умния, най-паметен и благороден човек, но той страда и ми казва, че всичко това, което ми говори, е потопено в някакъв флуид на горестна мъка, която идва в живота му като горещ лъх сякаш от дълбините на подсъзнанието му. Знаеш ли, че хората, които имат невроза, са обикновено умни и начетени, но крайно чувствителни хора, които имат една трудно заздравяваща рана, получена в някакъв изключителен момент, когато те са се самоосъдили за нещо или неправилно направено, или пропуснато в живота им. Нечестните и груби психопати не страдат като невротичните. Те правят другите да страдат, а тези с неврозите са деликатни към другите и страдат мълчаливо.

— Колко си наблюдателна, Мария, и как добре разбираш хората!

— Това и аз забелязах — каза Ани. — Чувствам, че тя ме познава може би повече от всеки друг.

— Това ваше посещение ме зарадва много, защото видях, че вие побеждавате. Мисля сега, че всичко, което стана е за добро и за да възтържествува светлината над мрака. Вие с Ани сте герои.

— А ти не си ли герой?

— Всичко, което става с мен, струва ми се, че е уреждане на някаква стара сметка. Аз съм длъжен и на теб, и на моята любима съпруга, която ме съпътства във всичко. Все има нещо, поради което съдбата нареду да се срещнем.

Този път свиждането премина почти в духа на тези разговори, защото те изпъваха душите им.

— Мария, сега не се ли чувствуваш по-свободна и с по-широк замах в живота си?

— Разбира се!

— Видя ли колко е права пословицата, че понякога злото идва като предвестник на доброто?

— Нали – обади се Ани – народът казва „Всяко зло за добро“? Народът знае това.

— Макар че за човек в затвора не идва да се поставя въпрос „Как прекарваш?“, но все пак искам да те питам дали си намерил тук някой приятел?

— Намерих и не само един. Ние сме цяла група приятели и най-главното е, че се разбираме по съществените въпроси, за които вярвам, че се досещате. Един ден аз смятам открито да запрещавам по това, защото учението, което следвам, е учение за добродетели, каквито могат тук да насадят, но по други методи.

— Добре, но най-напред внимавай да неси попречиш на излизането си от затвора, което е най-важно – каза Ани.

— Всичко ще стане така, както е наречено за всеки човек и за всеки човешки живот. Не че човек не е отговорен за делата си и е безпомощен да направлява развитието на събитията, но тази отговорност е ограничена. Най-основните, най-главните неща са неизменни. Пътят е определен и начертан. Зависи как отделните хора ще го изминат. Едни ще вървят с по-голяма, други – с по-малка скорост, едни ще почиват, други ще вървят направо и без колебание.

— Това ли е нашата свободна воля? – запита Мария.

— Това е. Никой не ни ограничава как ще вървим и какво ще вършим, но пътят е начертан. Ако няхаме никаква свободна воля, нямаше да има смисъл идването ни на Земята, която е арена на опита.

— Сега разбирам по-добре всичко, защото имам и по-голям опит.

— Време е вече гостите да напускат помещението – каза един затворнически служител, който влезе през една странична врата.

Едва успели да докоснат с пръсти ръцете на своите близки, посетителите се разотидоха.

Измина време. Работите за довършване на линията се отложиха, защото започнаха гъждове. Наближаваше времето, когато Борислав трябваше да бъде освободен. Един ден го извикаха в канцеларията и му съобщиха да стегне своя багаж, тъй като поради отлично поведение в затвора, няколко от дните за доизлежаване на присъдата са съкратени и след три дни той ще бъде свободен.

При последния работен ден Борислав събра около себе си своята група и в голямата почивка, когато почти нямаше охрана, той съобщи, че е подготвил една сказка, която ще прочете на тях, които се интересуват от учението, което той проповядва и ще им каже кой е неговият Учител. За тези, които са узрели и са готови да пробудят душите си за Божественото учение на светлината, това ще бъде един важен сигнал. За другите Небето и Духовните същества имат безкрайно търпение да изчакат тяхното пробуждане.

Красотата на този пролетен ден, светлината, свежият въздух вдъхновиха Борислав да разкаже на хората тук за духовното учение, което е приел като свой път и смисъл в живота си. Лек ветрец повяваше над ливадата, където почиваха работниците със затворнически куртки. От време на време от стария бряст край тях падаше, останал от миналата есен по някой жълт лист като стара златна монета.

Хората слушаха с внимание, не само защото имаха уважение към Борислав, но и защото интересът им към неговия живот бе станал много голям.

— Обични приятели, реших да ви разкажа за Бялото братство в България. Казвам „в България“, защото „бели братя“ са всички пробудени, светли, разумни същества по целия свят, които вярват, че са живи безсмъртни души, дошли да преминат този, макар понякога суров, но важен курс на обучение и изпитание тук, в училището на планетата Земя.

През последните години на нашето столетие се усилява интереса към духовното знание. Мнозина вече усещат, че досегашните постижения на науката, които не са малки, стават недостатъчни, за да задоволят тревожния въпрос за смисъла на човешкия живот, за задачите ни като индивиди и човечество. Все по-настойчиво се питаме какво е мястото на човека всред тази огромната вселена, има ли живот след смъртта...

Някои, водени от любопитство, бързат да научат нещо за възможностите на човека да придобие знания, възможности и умения да борави с т. н. „окултни, свръхсетивни сили“.

Учениците на Бялото братство имат любов и загриженост към тези, които се интересуват от астрология, от алхимия, от ясновидство и парапсихичните феномени и ги предупреждават, че така, само от любопитство и без работа над себе си, без грижа за изграждане на един хармоничен, устойчив характер, този интерес към метафизичното може да ги доведе до нежелателни и дори опасни последици.

Окултната школа, която просъществува в България 22 години, създадена от Учителя Беинса Дуно, когото аз наричах пред вас Махар Бену и за когото ще ви разкажа, не е школа за изучаване на магия и чародейство, нито за гадание и отчуждение от живота. Тя е Шола за изграждане на хармонична човешка личност с висок нравствен духовен облик и с добродетели, без които всяко дарование, всяко мъдруване, чародейство и предсказание е безсмислено и гибелно. Цялото духовно наследство на Словото на Учителя ни насочва към това.

Всеки човек носи в себе си две главни компоненти: едната е унаследените елементи от земното раждане – елементи на нашите родове, а другата е духовното, по-малко или по-голямо богатство, с което душата носи от миналите си превъплациния на на Земята.

Задачата на ученика е да поработи, за да преодолее в себе си някои отрицателни неща, наследени от своите родове и да засили жаждата за придобиване на добродетели и духовна сила.

Ще предам в кратка форма някои думи на Учителя при един разговор с негови ученици.

„На тази среща ще побеседвам с вас – започна Учителят – за любовта, тъй като след идването на Христа, всички школи, всички духовни общества и всички разумни, пробудени за духовен живот човешки души разбират, че нямат по-хубав, по-убедителен и по-безопасен път от от пътя на Любовта.

Велико постижение е за всеки, който е успял да проумее, ако не напълно, то поне отчасти, какво е това Любов. Ние не трябва да разбираме, че Любовта съставлява онези вълнения, които се развиват по повърхността на нашето чувствено естество. Това не е Любовта, за която говорях тук. Това са преходни състояния на земното ни битие, чрез които понякога Бог изпитва хората.

Колкото и да се напрягате да разберете Любовта умозрително, не ще спомогнете да я затворите във вашата мисъл и да я облечете в износените грехи на обикновените човешки представи. Много заблуди ще се намесят, за да прикрият онова, което е всъщност Любовта, много илюзорни образи и смешни суеверия ще изплетат мрежа за вашия разум. Ще знаете, че Любовта е по-велика от всичко, което знаете. Това е така, защото как бихте могли да облечете в човешка реч това, което направлява живота на всичко – от мравките до най-висшите йерархии на ангелите?

Няма никакво значение за човека каква служба заема и каква роля играе върху арената на живота. Може да е свещеник, военен, писател, музикант, художник, учител, философ или държавник. Може да е обикновен работник или занаятчия. Постабил ли е той Любовта като основа на своя живот, всичко което направи, ще бъде благословено. Човекът, който носи Любовта и най-унизителната работа да върши, ще бъде угоден на Небето. Но ако е възпитаник и на най-прочутите университети, а върши работата си без Любов, за будното небесно око той е нищо.

Небето ще допусне да се изредят на обществена сцена всички теории, учения, доктрини, режими и философски системи. Идват ли те, без да носят в себе си Божията Любов, ще се провалят. Времето ще ги отнесе и човечеството ще ги забрави. Ще останат пораженията им, които други трябва да поправят. Ако управляват богатите, силните и първенците без Любовта, светът ще стане свят на мъчения. Управляват ли бедните, нисшите и гладните без Любовта, ще повторят грешките на първите и с нищо не ще подобрят живота. Светът ще си стане пак ад, но с друго название, тъй като адът е онова място, от което отсъства Любовта.

Ние не разрешаваме нищо, когато казваме: „Бог ще оправя света“. Ние сме чада на Бога и ако всеки изпълни своите задължения и изправи своите грешки, тогава и светът ще бъде оправен.

Чуете ли някого да казва, че за него всичко е възможно, знайте, че у този човек има Любов. Любовта прави хората самоуверени, смели, можещи, тъй като само тя може да роди благородното безстрашие.

Макар че Любовта на пръв поглед изглежда да е от категорията на ирационалните величини, но в света, в който живеем, това неуловимо, ирационално се превръща в истинска реалност, защото само тя – Любовта – поправя всичко. Човечеството има дълъг опит за това, но хората го отминават нехайно, за да се върнат при него разнебитени и осакатени от безлюбието. Хората не подозират, нито могат да си представят как ще изглежда Земята, или коя и да е друга планета, ако всички люде биха залюбвили Бога и биха заживели в Любовта Му. Няма да се намери рай, който би съперничил с такава планета!

Много пъти са ми задавали въпрос: „Какво е това Бог?“ Или пък „Какви определения мога да дам за Бога?“ Аз говоря за величието на Божията Същност, тъй като Бог има безброй много измерения, но за да не оставя без отговор този, който пита и жадува да знае, аз избирам един по-скромен и по-достъпен път на

изясняване на неизяснимото и казвам: Бог е Любов без промяна, Знание без грешки и Свобода без ограничения. Не познавате ли Бога по този начин, вероятно ще изпаднете в суеверие и фанатизъм.

Има веруюци християни или от каквато и друга религия да са, които викат „Господи, Господи!“, но живеят пасивен, застоен живот, с мисълта, че щом като вярват, са спасени. Ние не разбираме вярата по този начин. Всеки, който е решил да служи на Бога, трябва да вземе на гърба си един товар, за да облекчи някого, който страда. Никога не е погинало делото на такъв, който е взел тежък товар в името на Любовта.

Разреша ли човек този въпрос, той ще бъде в състояние да разреши всички останали въпроси: лични, семейни, обществени и общочовешки.

„Щом е така – ще каже някой, – тогава къде е нашата свобода? Свободни ли сме ние, щом се налага да извършим Божията воля? Не е ли истинска свобода да извършим своята воля?“ Поради това привидно противоречие съществуват и най-много заблуди. Ако детето счита за насилие да изпълни това, което изискват родителите му, а счита за свобода да прави това, което му хрумне, ще пострада и ще се върне разплакано от раните на своето непослушание. Ограничение на свободата ли е изискването на неговите любящи го родители? Може ли да се нарече свободен този човек, който не познава истината?

Върху основата на Любовта ще се изгради бъдещата култура, религия, поезия и всяко изкуство. Похваляваме хората, които измислиха телеграфа, радиото, книгопечатането и всичко, което помага на човека; възхищаваме се от това, което ще се яви в света и занаят, но всички изобретения трябва да бъдат достояние на едно човечество, което живее в обич и мир. Любовта е, която единствено осмисля това, което създава човек. Без Любов цивилизацията е угнетение и бремене, а някога дори застрашава живота и бъдещето на човека.

Никой човек не може да стане велик, ако хората не го обичат. Никой учен не може да стане велик, ако

учениците му не го обичат. Никой гържавник не можа да стане велик, ако народът не го обича.

Накрая нека кажа нещо за себе си.

Изпратен съм от Бога да покажа на хората пътя, по който трябва да вървят. Думите ми, които говоря не са мои. Те идат от един велик извор и аз ги предавам на вас. Аз съм този, който знае че Бог е Любов, че Бог е Мъдрост и че Бог е Истина. Зная, че всичко е добро, красиво, велико, както и всички добродетели е от Бога. Моята задача е да науча хората да обичат Бога.

На моите ученици, които срещнах на Земята казах: „Защо ви намирам пак в ада? Нали преди две хиляди години Христос ви извади от него? Мястото ви не е тук. Вървете, бързо вѐн от ада!“

И още нещо за мене: Аз съм този, който прави това, което Бог иска. Той ми поръча да събера учениците, пред които говорих и работих. За Него направих това. Когато говоря, аз казвам това, на което Бог ме учи.

Това, което ви говоря не е мое, а Божествено. Никой не може да го ограничи. Този, който се е опитал да ограничи Божественото, пред Небето е престанал да съществува.

Аз съм този, който може да заличи всички грешки, но не и лъжата. В Бялото Братство не се допуска никаква лъжа!

Аз съм всякога на страната на слабите, на онеправданите. Аз мога да мълча, но никога не мога да взема страната на кривия. Не мога да участвам в никаква лъжа. Нито на брата си, нито на приятеля си, нито на когото и да е. Грешките могат да бъдат опрощавани, но те носят името „грешки“ и не бива да се назовават с други имена.

Аз съм този, който каза на учениците: Ако вие не приемете Божественото учение, учението, което донесе Христос и което аз ви проповядвам, няма да придобиете вечния живот и напразно ще се лутате в начината на безлюбието, в пустинята на живота.

Накрая позволете да кажа нещо повече за моя Учител:

Учителят на Бялото Братство в България, Петър Константинов Дънов – заговори с ясен глас Борислав, – духовното име на който е Беинса Дуно, е роден на 11 юли 1864 година в село Николаевка, Варненско. Родителите му са от южните краища на нашата страна. Баща му – свещеникът Константин Дъновски е от село Устово, Смолянско, в Родопите, а роget на майка му има своите корени някъде към Призрен.

Бащата, свещеник Константин Дъновски е бил високо просветен, родолюбив и благочестив млад човек, у когото е назряла мисълта да стане монах. За тази цел той тръгнал към Света гора и минавайки през Солун, в църквата „Свети Димитър“ е преживял нещо необикновено, което го е накарало да се върне обратно и да се откаже от намерението си да се покалугеру. Той се оженва и между неговата челяд се ражда и момчето Петър, което от ранни години показва необикновени качества на духовно буден и просветен младеж. Свещеникът Константин Дъновски е бил известен като един от видните дейци за нашето Възраждане.

Средното си образование Петър Дънов е завършва във Варна и Свищов. След това за една година е учител в село Хотанца, Русенско. Силно развитата му любознателност и една вътрешна духовна потребност стават причина младия човек да напусне това свое поприще и през месец август на 1888 година той заминава за Америка, Съединените щати, където следва богословие и медицина.

Още там Учителят осъзнава своята мисия на Земята и решава да се завърне в родината си, за да посее първите духовни семена сред българския народ.

През 1895 година той се завръща в България и започва своята духовна работа, най-напред с една грамадна серия от френологически измервания, с което е целял да установи някои основни и характерни особености на българна. Оттогава и до края на земния си живот – 27 декември 1944 година – той непрекъснато работи за

духовното издигане на тези, които са готови да бъдат неговите ученици. На един свой приятел, още в ранните години на своята дейност, Учителят пише: „Господ ме е пратил да видя Неговите деца“.

Трудно е да се обхване и представи делото на Учителя, не само защото то не е изучено основно, но и затова, че положителните неща, които Той извърши за огромен брой хора и за самия народ като цяло, не се поддава на анализ. През всичките години на своята дейност той работи и явно, и невидимо, с мълчаливо вътрешно старание за пробуждане на душите на ония от людетe, на които е наближило времето да се пробудят и повдигнат духовно. Учението, което той донесе, представя нова, подходяща за западния човек форма на окултизъм – великата наука за Бога, човека, природата и развитието. Тази наука той взе от Учението на Христа и я предаде просто, без външен ефект, без мистери и чудеса. Даде я така, както се дава на гладен човек чистия пшеничен хляб.

Учителят познава в съвършенство източния и западен окултизъм и с голяма проникателност, отстранява всички усложнени и неподходящи за съвременния човек идеи и форми, за да предаде смисъла, съдържанието и новите изявления на Христовата Любов, която е в центъра на това учение. В Школата на Бялото Братство в България, освободена от всички мистерии и тайнства цари дух на свобода, на разкрепостеност от догми и предразсъдъци. Изпитите на учениците в тази Школа не се осъществяват, както по време на древните школи в тайните храмове, а непосредствено в широката арена на самия живот. Това е гало повод на швейцарския педагог А. Фернер да нарече Учителя на Бялото Братство в България „един модерен мистик“.

Основната на учението, което изяви Учителят, почива върху три принципа: Любов, Мъдрост, Истина. Той дава следната формула за духовния развой на човека: „Ученикът трябва да познае Любовта като извор на пълния и изобилен живот, Мъдростта, която носи

пълната светлина и Истината, която дава пълната свобода.

Словото на Учителят Беинса Дуно е оригинално, самобитно. Той говори за Любовта към Бога като вечно начало, вложено във всяка човешка душа, но затрупано с вековни пластове на заблуди, егоизъм и погрешки. Без тази Любов – казва Той – не може да се направи нито стъпка напред в духовното развитие. Беседите на Учителят обхващат почти всички области на живота и човешкото естество, но за нищо не е говорил така императивно и абсолютно, както за Любовта към Бога. Само с тази Любов човек може да стане достоен и да влезе в пътя на ученичеството. Само който има в сърцето си тази Любов, може да се нарече жив между мъртвилото на безверието и безлюбието. Човек не може да познае Бога само по пътя на знанието. Той може да се приближи до Него така, както едно дете се приближава до своя баща, към великата, необятна и неподатлива на нашето рационално мислене Същност, непостижима за разума, достижима за Любовта.

Доколко хората около Учителят са смогли да развият Добродетелите, които са в основата на неговото учение, това е е друг въпрос. Развитието е бавен процес, изисква време, усилия... В школите хората отиват със своите несъвършенства и немощи; с различен товар от недостатъци и предразположение към грешки, които дълго трябва да чистят и преобразяват.

Всичко нечисто, което се приписва на Учителя и учението му, са пръски от кал, взета от потока на уличната мълва. Тези, които ги хвърлят, са врагове на виделината, те още не знаят, че то ще се върне и ще падне върху техните глави.

Както и да постъпят хората, Словото на Учителя ще пребъде не само в малката балканска страна, в която се роди той, но и за всички хора по нашата планета. То няма да изчезне, защото не е като онази книжнина, която угва и си отива, сякаш краткотрайна

лятна мъгла. Това Слово е сила и живот, извиращ от Учението на Христос, от вечната Истина.

Животът на Учителя е останал незабравим за тези, които са го познавали отблизо. Ето какво си спомнят някои от тях:

„Въпросите, тревогите и противоречията, които човек носи в себе си – разказват те – намираха мигновено разрешение в присъствието на този необикновен човек.

В неделните дни, когато изнасяше беседа, Учителят се явяваше цял окъпан в светлина. Белите му коси очертаваха съвършения овал на главата му, всичко в него излъчваше възвишена чистота и благородство. Някак друг беше по време на лекциите пред учениците на окултните класове. Тогава беше много сериозен, понякога дори строг. Тези които го слушаха, усещаха онази чиста хладина на звездната далечина, от която той сваляше свистящи като мечове истини. Всички слушаха с благоговение и неусетно виждаха своя живот през призмата на съвършения живот на истинския ученик.

Словото на Учителя беше многообразно с различни отсенки, така както са различни отделните часове и минути на протичащото време. Отрекъл клиширания маниер на проповядване, където въпросите се поставят, развиват се и най-после по тях се прави заключение, той говореше свободно, непринудено и често отговаряше на въпроси, които или му бяха задавани през седмицата, или пък ги виждаше изписани по лицата на своите слушатели.

Учителят Беинса Дуно създаваше малки на вид, но пълни със смисъл навици и традиции. Често устройваше общи вечери, преди почването на които се четяха молитви и текстове от Евангелието. В задушевната атмосфера на тези трапези се извършваше един чудесен алхимизъм на взаимно опознаване и духовно общение. Храненето – този важен божествен акт на приемане блага от природата, е средство, което Учителят е избрал като най-подходящо за братско общуване между

неговите ученици. Прекрасният изглед на изобилната плодова трапеза дава чудесен, пълен с живот и бодрост отпечатък в съзнанието на човека.

Има нещо забележително и неповторимо в начина, по който Учителят свиреше на своята цигулка. Лъкът леко побягваше по струните, а от там излизаша мелодии, носеха вълнуваща вътрешна дълбочина и мощ. Учителят не свиреше като познатия ни тип виолонисти, но когато слушахме това тихо свирене, струваше ни се, че легиони светли същества се задават в стройни редици и вървят победно, за да превърнат мрака на света в светли небесни градини. Чудотворните стъпки на това Небесно войнство завладяват едно по едно всички кътчета на всемира, които стават територия от Царството на Светлината.

По много оригинален начин се раждаха някои от братските песни.

Случвало се е наред някоя от школните беседи Учителят да запее или да засвири на цигулката си. Постепенно мелодията се оформя, зазвучава. Музикантите я записват и присъстващите слушатели почват да я пеят. Само след няколко минути в братството се раждаше нова песен. Ние знаехме, че тези песни, които носят Духа на това учение, ще вдъхновят бъдещите музиканти и ще съставляват основата на новата окултна музика.“

Учителят е създател на Паневритмията – продължи разказа си Борислав Благоев. – Тя представлява съчетание на музика, поетичен текст и танц, изпълнява се сутрин. Паневритмията е свързана със силите на космичните течения и поставя играещите в хармония с тях, внася в нов обновителен тонус, поставя ги в резонанс с творческите сили на природата.

Словото на Учителят Беинса Дуно, както и целият му живот има едно чудно, необикновено свойството да трансформира всичко негативно в добро. Разказът за проблемите, негодите, болките, заради които са идвали при него многото нуждаещи се от помощ, той с

внимание е изслушвал. Но ги учел да виждат доброто, скрито в случващото се с тях. Помагал им е по различни начини като велик лечител на душата и тялото.

„Никога не отминавайте един затлачен извор, преди да го почистите“ – казва той. Насочвайте потоците към градините, оправяйте пътищата на ручейте, за да се оправят и вашите пътища.

В Бялото Братство, а дори и в школата му, всеки можеше да влезе без специални церемонии и проверки. Проверката извършва животът. Който успее да приложи на дело Словото – той е в школата. Без това условие, физическото му присъствие си остава без значение. Безграничната свобода, която Учителят дава на своите ученици, понякога е ставала причина някои нестабилни негови последователи да правят погрешки, които са се преписвали на Учителят и учението му.

Някои хора, незапознати с развитието на окултните школи през вековете, не разбират, че Учителят Беинса Дуно продължава вековно дело, което след идването на най-великия от небесните пратеници, Христос, е насочено към истинското, а не догматично и формално разбиране на спасяващото Христово Слово.

Учениците на Учителя Беинса Дуно произлизат от всички класи и слоеве на човешкото общество. Като се започне от неуките и се свърши с високопросветените и заемащите високо обществено положение. Всички тези външни различия биват стопявани в могъщия огън на Божествена Любов, който носи Учителят.

Приятели – завърши Борислав, – споделих с вас всичко, което досега не бях ви открил. Съвестта ми е спокойна, че ви казах истината за себе си. Дали ще приемете моята истина, това е работа на всеки от вас.

Групата мълчеше, но лицата бяха просветнали. Чувстваше се голямата любов, с която те изпрацаха в свободния живот своя обичен другар.

Георги Томалевски

ЕДИН ОТ УЧЕНИЦИТЕ

Редактор *Соня Митева*
Художник *Галин Гочев*
Предпечат *Иван Джекджев*

Издателство „Бяло Братство“
София, ул. „Ген. Щерю Атанасов“ 2
Тел: (02) 418 0110; 0896 669 768

www.beinsadouno.org
www.bialobratstvo.info